

TIZENEGYEDIK ÉVFOLYAM

LÁTHATÁR

KISEBBSÉGI KULTÚRSZEMLE

A KÜLFÖLDI MAGYAROK ÉS KÖZÉPEURÓPAI NÉPEK SZELLEMI ÉLETÉNEK FIGYELŐJE

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

Magyarok Horvátországban

A horvátországi magyar községekben ma is szép munkát fejt ki a Közművelődési Közösség és a református egyház is. Képünkön az imsovcii szörványközség egyik református istentiszteletének asszony-részvevőit mutatjuk be. Mindegyik magával hozza gyermekét is. (L. »A horvátországi magyar települések« c. tanulmányunkat.)

XI. ÉV

1943 FEBRUÁR

2. SZÁM

ÁRA 1.30 PENGŐ

„ÉS AMINT AKARJÁTOK, HOGY AZ EMBEREK VELETEK
CSELEKEDJENEK, TI IS AKKÉPEN CSELEKEDJETEK AZOKKAL“

LUKÁCS EVANGÉLIUMA, 6. R. 31. VERSE

A *Láthatár* kisebbségtudományi munkaközösségének tagjai: Ákos István dr., Bertalan István dr., Bisztray Gyula dr., Czettler Jenő dr., Csanády György, Csuka János, Csuka Zoltán, Elekes Dezső dr., Faluhelyi Ferenc dr., Flachbarth Ernő dr., Fekete Lajos, Gál István dr., Gáldi László dr., Gramantik Margit dr., Imre Kálmán dr., Joó Tibor dr., Kemény Gábor, Kozocsa Sándor dr., Makkai Sándor dr., Mester Miklós dr., Mindszenti Béla dr., Moravék Endre dr., vitéz Nagy Iván dr., Nánay Béla, Marék Antal dr., Padányi Gulyás Jenő, Pataky Mária dr., Pongrácz Kálmán dr., Prokopy Imre dr., Pusztai-Popovits József, Rónai András dr., Schubert Tódor, Sípos Sándor dr., Stitz János dr., Sziklay László dr., Sziklay Ferenc, Szvatkó Pál dr., vitéz Técsői Mórész Kálmán dr., Vájlók Sándor dr., Varga Imre, Vass László, Vinczehidny Ernő dr. és Zathureczky Gyula.

LÁTHATÁR

kisebbségi kultúrszemle, a közép-európai népek és a külföldi magyar szórványok szellemi életének figyelője. Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Csuka Zoltán. — Kiadja a Studium Könyvkiadó Rt. Felelős kiadó: Imre Kálmán dr. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Baross-tér 15. Telefon: 426—921. Szerkesztőségi hivatalos órák d. e. 9—11-ig. Előfizetési ár jogi személyeknek és egyesületeknek évi 24 pengő, egyébként 12 pengő. Egyes szám ára 1.40 pengő.

Szerkesztő: CSUKA ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

Bédi Imre, Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Majtényi I. Géza, vitéz Nagy Iván, Rónai András

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet önálló rovatainak főszerkesztője:

Faluhelyi Ferenc dr.

egyetemi ny. r. tanár, az intézet igazgatója

E SZÁMUNK DOLGOZÓTÁRSAI:

Kordás Ferenc v. saopaulói Julián-tanító — Szathmáry Lajos dr az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület alelnöke — Kemény Gábor középiskolai tanár, kisebbségtudományi munkaközösségünk tagja — Vájlók Sándor okl. tanár, a külügyminisztérium kulturális osztályának előadója — Dobóssy László, párizsi magyar középiskolai tanár — Juhász Géza tanár, író, irodalomtörténész

MEGJELENT

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

A
MAGYAROK VILÁGNAPTÁRA

1943. ÉVI KÖTETE

A naptár az öt világrész magyarságának életét mutatja be pompás felvételekben, tömör kísérő szöveggel. Nagyszerű képekben számol be a külföldi magyarok hazatelepítéséről és a hazatelepítés eddigi eredményeiről. Minden magyar ember lakásában, munkahelyén ott legyen és figyelmesen az örök magyar összetartozásra.

Az elmúlt évek kötetei hetek alatt elfogytak. Rendelje meg minél előbb!

Megrendelhető
a LÁTHATÁR kiadóhivatalában,
Budapest, VII, Baross tér 15

Ára 3.60 pengő

Régi erdélyi feladatok új köntösben

A statisztikai számok és nemzetiségeink megnövekedett súlya egyre világosabbá teszi minden gondolkodó magyar előtt, hogy feltétlenül szükséges magyarságtudományunk mintájára feldolgozni nemzetiségeink életét az eredetkutatástól egészen a mai társadalmi gazdasági és kulturális helyzetig. Szükségessé teszi ezt maga a magyarságkutatás is, mely eddig is kénytelen volt munkáját sokszor a nemzetiségek felé is fordítani, de szükségessé teszi maga az a tény is, hogy egész politikánk arra az alaptételre épül fel, hogy Magyarország csak a magyarság és a nemzetiségek teljes szintézist alkotó szentistváni országa lehet. Túl ezen az általános célkitűzésen a jelen pillanathban különös aktualitást ad a nemzetiségek kérdéseinek az a tény, hogy nemzetiségeink éppen úgy vajúdnak, mint a hazatért magyarság. A hazatért magyarságnak kisebbségi életformából kell átilleszkednie a többségi életformába és már ez is számos belső feszültséget idéz elő — elképzelhetjük tehát, hogy nemzetiségeinknek még nagyobb probléma lehet a többségi életből a kisebbségi életbe való beilleszkedés. Különösen áll ez a hazai román nemzetiségre, amelynek többségi életformája — kis kivételektől eltekintve — a törvényenbelüliség, míg a vele együtt lakó magyarság kisebbségi életformája a törvényen kívüli formáit közelítette meg.

A hazai román nemzetiségről tárgyilagosan beszélni még mindig nehéz, különösen annak, aki a csonka országban nőtt fel. Irredentizmusunk, amely szűkszavú, szentistváni érzelmi alapkából is merítette létét — sőt sokáig sajnálatos módon csak abból élt — érzelmi fegyvereivel legerőteljesebben a románság felé fordult, részben, mert érzelmi fegyverekre joga is volt, részben mert a magyarság testéről is a legértelmibb részt: a lírai Erdélyt szakította le. A jövő, szentistváni Magyarország életében nagy szerepe van annak, hogy, különösen kisebbségi vonatkozásban, teljesen kapcsoljuk ki nemcsak vezetőink, hanem társadalmunk köztudatából is az érzelmi momentumokat és a kisebbségekhez minden esetben igyekezzünk tiszta értelemmel közelíteni. Ma pedig elsőrendű feladat összhangba hozni az erdélyi tömegek és a csonkaországi tömegek véleményét a román nemzetiség kérdésében. A munka mindkétfelé felvilágosító jellegű, mert a kisebbségi magyarság tömegei is jórésztben ösztönösen éltek Erdélyben, ösztönösen találták meg sajátos életformájukat, talán ezért is adnak fel belőle nagyon lényeges részeket olyan könnyen. A kisebbségi élet számos fontos tapasztalatát és az elért eredmények fontosságát tudatosítani kell a többségi életben élt tömegek előtt is, a csonkaországban éltek előtt is, egyfelől hogy azok ne adják fel vívmányaikat, másfelől, hogy ezek meglássák az elért életforma értékét. Ez a feladat nem állami, hanem az erdélyi és csonkaországi magyarság vezetőire vár, bárhol is működik az a vezető, és megnyugtató, hogy lényeges kérdéseinkben a volt kisebbségi magyarság gyakorlati, a csonkaországi magyarság elméleti megnyilvánulásai fedik egymást és így a vezetők között külön egyeztetésre alig-alig van szükség.

A szentistváni gondolat szem előtt tartásával erdélyi román nemzetiségünk életének ma már három olyan megnyilvánulása van, amelyet az elvi alapvetésen túl figyelemmel kell kísérnünk. Ezek a megnyilvánulások időlegesek, nem állandóak, mint a szentistváni gondolat, de kibatásuk van a későbbi közös életre is. Az első kérdés kulturális: a román népi erő kiegyensúlyozásának kérdése — a második gazdasági: a román térhódítás problémája — a harmadik társadalmi: a román népi rétegek és a román középosztály között egyre nagyobb szakadék kérdése. Az első kétő a védekezést nem zárja ki a szentistváni gondolat — a harmadik, bár hazai románságunk intern kérdésének tűnik fel, mégis a közös jövőre nézve talán legnagyobb fontosságú.

Komoly és nehéz kérdés rögtön az első is: a román

népi erő kiegyensúlyozásának kérdése. A mai erdélyi román kisebbség körülbelül 90 százaléka népi elem, tehát kisembelen, legtöbbször paraszti, vagy munkás-sorban él. A középosztály kivonult a magyarság hazatérésekor, csak csökevényei maradtak vissza. Ezekhez a román népi rétegekhez a többségi évek alatt sem jutott el magasabbrendű román kultúra: az erdélyi románság legnagyobb részében, a nagy propaganda ellenére sem tudott értelmi gyökeret verni még a nagyromán elmélet sem. Primitív emberek maradtak, értelmükben, vágyaikban is kevesebbek a magyar népi rétegekénél. Elősegítette ezt az is, hogy Erdély értelmiségi utánpótlása a román időkben sem a népi rétegekből, hanem a regáltól adódott, ami a regáli és erdélyi románság vezetői közötti ellentétnek is egyik fő oka volt.

De ezek a primitív emberek egyben igen erősek, mégpedig népi mivoltuk sajátosságainak megőrzésében. Csodálatos szívóssággal ragaszkodnak nyelvükhöz, népdalaikhoz, táncukhoz, meséikhez, ruházatuk sajátosságaihoz, építésmódjukhoz. Ha van is a magyar népiségnek hatása rájuk, az átvett elemek nem magyar-román szintézist szolgálnak, hanem a román népiségbe olvadnak be, a nélkül, hogy annak lényegét és sajátos voltát érintenék. A román népi rétegeknek sajátos, zárt népi kultúrája van, amely ha primitív is, de feltétlenül hatalmas megtartó erejű. Népi mivoltuk túlnő a hagyomány keretein, nem múzeumi sajátosság, hanem eleven és fejlődő életforma, amelybe nem tudott beletörni olyan mértékben az idegen, sőt gyökeretelen polgári hatás, mint a csonkaország népi kultúrájába. Az erdélyi román értelmiségi rétegek tudatosan is ápolják ezt az ösztönös erejű népiséget — a román falukutató diákok munkája világhírű volt — és egyforma eredményt értek el a népiség eleven erejének megővésében és abban, hogy az erdélyi magyarsággal is elhitték, hogy a népiség bármilyen megnyilvánulásának átvétele románná tesz, ami pedig erősen vitatható, ha nagy vonásban a kisebbségi életben igaz is volt a magyarság számára. Mindenesetre ma már az a helyzet, hogy magyar nevű és magyar anyanyelvű embert románként nyilvánít a köz, ha például egyes vidéken keresztve hordja az ingét, vagy ha nő: oldalt hajtja be fejkendőjét.

Amíg ez a népi jelleg csak megtartó erejű, nem szólhatunk ellene, sőt tiszteletben kell tartanunk és nem szabad útjába állanunk. Ruhák, dalok és házépítési módok ellen nem lehet háborút viselni: erre a magyarságnak örök leckét adott a Bach-korszak számára éppen kedvező kimenetelle. Különben sinesen semmi értelme okatlan nyelvi asszimilációs kísérleteknek: annyi nemzetiségünk van, hogy számunkra az asszimiláció nem lehet megoldás. Ekkora tömegeket asszimilálni magunk feladása nélkül nem is lehetne, de különösen nincsen semmi lehetősége sikeres asszimilációnak a miatt sem, mert mindegyik nemzetiségünk hinterlandjában ott áll a határon túl a többségi élet, amelynek vonzását csak egy szociálisabb, jobb felépítésű ország, nem pedig asszimiláló törekvés tudja kiegyensúlyozni.

De már rámutattunk arra — ez a népi jelleg nem csak megtartó, hanem terjeszkedő erejű is. A külsőségek után menő, egyszerű ember hamar az erősebb külsőség vonzására kerül és így ha nem is végképpen elveszett, de ide-oda áramló lesz belőle, amely még a legjobb esetben is a mindenkor hatalmon levő többséget szaporítja. De hogy a rosszabbik eset is gyakori, arra példa a szörványmagyarság életének sok-sok fejezete: a veszély, ha csökkentett mértékben, de ma is fennáll.

Ez ellen a veszély ellen a védekezés a magyar népiség megerősítése. Ennek a védekezésnek az eredményes volta már be is igazolódott: sem Kalotaszeg környékén, sem a Székelyföld népiségében erős vidékein, sem például a Nyárádmentén, ahol lelkes vezetők új életet lehettek a városi hatások alatt bomlóban levő népi kultúrába, a románság még hatalmi eszközökkel sem tudott tért nyerni. Viszont Felső-Erdélyben, a csökkent népiségű magyarság komoly veszteségeket szenvedett.

Különösen nemzetiségi vidéken tehát rendkívüli fontossággal bír a sajátos népi jellemvonásokra való gondos ügyelés, minden olyan törekvés, amely a magyarságot sajátos kultúrájához vezeti vissza, vagy kultúrája megmerevedési formáiba új életet lehel. Nem szabad gyökértelen kultúra felé kacsintgatni hagyni népi tömegeinket, mert hiszen éppen sajátos és magasabb kultúránk predestinált bennünket vezető szerepre a Kárpátok medencéjében. A kultúra pedig nem osztályprivilegium, hanem közkinés és legnagyobb ereje éppen sajátosságában van.

A második kérdés köztudottabb és nyilvánvalóbb. Ez a román területi térhódítás kérdése. Ugyanis a székelységben egyre erősebb méreteket ölt a városba való menekülés. A jeleenség nem új: a megszállás alatt a székelyek nagy tömegekben vándoroltak ki a regátha, olyan mértékben, hogy saját szavuk szerint a második magyar város a benne lakó magyarok száma után ítélve, Bukarest lett. A kivándorlás most is folyik, csak a Brassó-Bukarest útvonal helyett a Kolozsvár-Budapest vonalon. A magyar köztudat ezeknek a belső kivándorlóknak csak kis százalékát tartja nyilván. Azt tudjuk, hogy mennyi székely családlány van Budapesten. Most érdemes lenne megállapítani, mennyi erdélyi munkás ment a fővárosba és általában mennyi falusi hagyta el az erdélyi falut a városok kedvéért.

Ennek a tünetnek egy pontos mása egyszer már lezajlott a magyar történelemben. A nagyobb igényű magyarság leköltözött a hegyekről a falvakba és helyét elfoglalták a román bevándorlók. Most a magyarság az igényesebb városi élet fele tör, helyükbe pedig folyik a levándorlás a falvakba. Ahol a magyar már nehéznek látja az életet és jobban vágyik, ott a jóval igénytelenebb román paradicsomot lát. A falvakból folyik a kivándorlás és a kivándorlók helyébe bevándorlók jönnek, városaink duzzadnak, de közben veszélybe jut a magyar élet gyökere, a falu.

Az elköltözés főokai elsősorban gazdaságiak. A segítség módja korszerű szociálpolitika és östermelésünk megsegítése, amelyre a kormány céltudatosan tör is. Ezt a munkát kisebbségi vidéken fokozni kell, mert még mindig könnyebb egy folyamatot a falu határában megállítani, mint a városból terelni vissza a faluba. A falvak megsegítését és az östermelői élet megkedveltetését az egész magyarság érdeke is kívánja, de nemzetiségi vidékeken, különösen pedig Erdélyben, a magyarság szupremáciája is megkívánja a fokozott munkát.

A harmadik kérdés a román népi rétegek és a román középosztály közötti szakadék kérdése. Ez a kérdés újkeletű, csak a hazatérés óta áll fenn és napjainkban kulminál.

Erdély hazatérése a román népi tömegeket nem érintette létükben. A pásztor pásztor maradt, a földműves földműves, a munkás munkás. Senkitől nem vette el a magyarság sem a juhot, sem a földet, sem a munkát. Így a román népi tömegek, amelyeknek román volta sokkal inkább ösztönös, erős népiségükben rejtezett, mintsem uralmi vágyban, vagy elméletekben, élete lényeges elemeiben nem érintve, nyugodtan, minden lázongás nélkül fogadta az uralom megváltozását. Ami ezzel járt: a magyar nyelv fokozott érvényesülése — nem volt akadály szemében, mert nyelve használatát nem korlátozták és különben is Erdély ma már annyira kétnyelvű ország, hogy minden második román éppen úgy tud magyarul, mint minden második magyar románul.

Amíg azonban a román népi tömegek zökkenésmentesen beilleszkedtek az új helyzetbe, a román középosztálynak Erdélyben maradt része, amelyet az uralomváltozás már hatalmi helyzetében, hatalmi igényeiben, történelmi tudatában is érintett, ma sem tud beilleszkedni megváltozott körülményeibe. A román középosztály a magyarsággal szemben ma

is dákórománosdit játszik, igényeket és elégedetlenséget igyekszik kelteni a vele érintkezésbe kerülőkben, a közös munkától elvonja magát. Hogy ez a taktika merőben elhibázott és rossz, az már eddig is kitűnt. Elsősorban saját helyzetüket tették lehetetlenné a magyarsággal szemben, mert a szentistváni gondolatot és annak védelmét nem követelhetik maguknak azok, akik ellenségesen tekintenek reánk. Ugyanakkor, amikor a román népi rétegek érintetlenül maradtak jogaikban és lehetőségeikben, a magyar állam saját érdekében kénytelen volt a román középosztály számos tagjának működését megakadályozni, ellenük eljárásokat indítani, amelyek nagyromán szempontból propaganda-lehetőségek lehettek, de sem a megértést, sem az igazságos elrendeződést nem szolgálták. Ez a visszavonulás és ellenségeskedés a román középosztálynál már olyan fokú lett, hogy fontolóra kell venni azt is: nem éppen az egészséges élet kialakulásának megakadályozása-e a céljuk és egyáltalában lehet-e remélni azt, hogy a mai román középosztállyal valamikor is együtt lehet működni közös érdekekért?

De megbosszulta magát ez az okatlan eljárás a románság felé is. A megértő népi tömegek és a megérteni nem akaró középosztálybeliek között szakadás állott elő. A románság ketté szakadt Erdélyben és a tömegek állottak a magyarság mellé, ami sokkal biztatóbb, mintha karrieristák tették volna ezt. A román középosztálybeliek már a hazatérés lepergésekor is az erdélyi románság árulásáról beszéltek és akinek alkalmá volt velük őszintén beszélgetni, az bizonyosságot tehet arról, hogy a román középosztálybeli ma több vádat emel saját fajiája, mint a magyarság ellen.

Ez a szakadás számunkra biztató és a szentistváni gondolat erejét mutatja. A román középosztály pedig, amely a dákóromán elméletek fellegvárából nem hajlandó kilépni, egyre reménytelenebb helyzetbe jut és egyre többen térnek meg önszántukból Romániába. Hősi pózban mennek vissza, mint a végvárnak kapitányai, akiket elhagyott seregük, magatartásuk talán hősiessé is, de okatlan.

Ennek a helyzetnek önkéntelen alakulása részünkre kedvező, de egyúttal kötelezettségeket is ró ránk. Mint ahogy magyarul csak magyar vezethet, ugyanígy a románságnak is szüksége van román vezetőkre. Rajtunk áll most, hogy honnan kapja a románság vezetőit és milyen szellemű vezetőket kap: agitátorok lesznek-e a vezetői vagy felvilágosult, szentistváni országban bízó valóságos vezetők. A román középosztály széjjelmorzsolódik, emigrál: a mi feladatunk, hogy olyan középosztályi neveljünk a románságnak, amely hű nemzetiségéhez, de hisz a magyar gondolatban is, amelyik az együttműködést szolgálja. A mi feladatunk vezetőt adni a nyájnak és jól tudjuk, hogy a nyáj mennyire függ vezetőitől. Különös gondot kell tehát fektetni hazai román középosztályunk nevelésére, egyaránt ügyelni arra, hogy vezető nélkül ne maradjon román nemzetiségünk és hogy olyan vezetőket ne neveljünk nekik, mint a Trianon előtti ország. Ez talán a legkényesebb, legnagyobb tapintatot, legigazibb államférfiúi ügyességet igénylő feladat, mert ez koránt sincsen betöltve kisebbségi iskolák felállításaival.

A felrajzolt helyzet nagyvonalakban rögzített és a megoldások is vázlatosak, javaslat szerűek. A hármas problémakör olyan nagy, hogy egy-egy kis részlete is életet betöltő hivatás. Ezek a sorok csak a tisztánlátást kívánták előmozdítani, mert — hangsúlyozzuk újra — a tisztánlátásra az ősi magyar nemzetszemlélet kötelez és ez a kötelezés legnagyobb súlyú a hazai román nemzetiséggel szemben, amelyet évtizedeken át csak érzelmi szűrőn keresztül látott a magyar társadalom. A hazai románságot most már nem lehet távoli ellenségnek tekinteni, hanem szomszédnak, akivel lehetőleg meg kell teremteni a békés együttélés lehetőségét.

Galyás Gábor

Magyar királyleány a bolgár trónon

(Mutafovné Popova Fanni „Ion Aszen“ c. regénye)

Korunk bolgár irodalma az utóbbi években növekvő energiával kezd a történelmi regénybe. Tehetséges írók egyre messzebbre merészkednek a bolgár történelembe, mely gazdagon szolgáltat anyagot a legkülönbözőbb jellegű tárgyakhoz. A törekvést megalapozza a háború utáni erőltetett menetű újjáépítés szelleme, mely a legnagyobb kedvvel kalandozik el a boldog előidőkben, mintegy belőlük akarva meríteni erőt és lelkesedést a nagy feladatokra.

A bolgár mult dicső korszakai, erőteljes egyéniségei nevelő és oktató erejű példák, öntudatot és élni akarást sugallnak.

Az egykor oly hatalmas bolgár birodalom a mi Szent Istvánunk idejében először tűnt el a történelem nagy súlyosztójában, nem tudván megbirkózni a könyörtelenül életere törő bizánci imperializmussal. Szent István leánytestvéreinek és a bolgár királyfi Gabriel Radomirnek házasságához fűzött remények egyszerre elenyésztek. Bár e frigyből születt Deljan Péter felkelése nem sikerült, a sors úgy akarta, hogy a magyar fegyverek adják meg a jelt a bolgár szabadság kivívására. Másfélszázad múlva III. Béla magyar király Bizánc elleni hadjáratai törték meg a bizánci nagyhatalmat a Balkánon. Az Aszen testvérek rövid idő alatt majdnem eredeti nagyságában kelték életre a bolgár birodalmat, melynek a bolgár történelemben „második bolgár cárság“ a neve.

E második bolgár cárság híres haditetteiben és békés építőmunkáiban egyaránt jeleskedő korszakát eleven jellemző erővel állítja elénk a híres bolgár író, Mutafovné Popova Fanni nagyszerű trilógiája az Aszen-házról. A trilógia derekát alkotja „Ion Aszen“ c. háromkötetes regénye, mely az új nemzeti dinasztiát hatalma tetőpontján mutatja be a bolgár középkor legnagyobb cárijának, II. Aszen János (1218—1241)-nak személyében. Az elismert bolgár író kifejező tollal szinte meglevenednek Aszen János uralkodásának gazdag magyar vonatkozásai.

Örülünk kell, hogy éppen Mutafovné Popova Fanni vállalkozott erre a magaslatos feladatra. Róla mondja Hrisztov Kiril, korunk legnagyobb bolgár költője: „A legszédítőbb csúcsnak, melyet bolgár nő elért és amely teljesen egyenlővé teszi a férfivel, Mutafovné Popova Fanni a neve. Oriási munkássága kiállja a legszigorúbb kritikát is, amit csak a férfiak tartogattunk. Ha jelenből vett elbeszélései egy szintre helyezik a férfi legnagyobb eredményeivel, történelmi regényei a világirodalom e műfajában dolgozó nagy írói közé emelik. „Finoman érző női lelke, mely mindig a szív mélyére száll, hogy annak legtitkosabb rejtekeit is feltárja, — tudta csak ily művészi megjeleníteni, miként fonódott egybe Délkelet-Európa két leghatalmasabb uralkodócsaládjának aranyágcskája. Mutafovné Popova Fanni Aszen János bolgár cár magyar feleségét, II. Endre Mária leányát állítja a regény reflektorfényé alá. (A bolgár író állandóan Annának nevezi a magyar hercegnőt, mert bár a magyar történelem Mária néven ismeri, a bolgár forrásokban rendszeren Anna a neve.) Magyaros egyénisége szemünk előtt fejlődik és a cárné halála után nemsokára végeszakad a regénynek is. Az író, ki korunk nőalakját oly mélyrehatóan tudta megrajzolni, Anna carica alakjának megérzésében önmagához méltót alkotott.

A regény azzal kezdődik, hogy II. Endre a sikertelen szentföldi hadjáratról hazatérve Bizáncban kereszttül, hol fiát eljegyezte Mária Laszkarisszal, Aszen János Bolgárországába érkezik. A bölcs tekintetű fiatal bolgár cár, a felszabadító Aszen fia, különleges vendégszeretettel fogadja a magyar uralkodót, kinek társaságában ott találjuk Béla herceget, Bánfi Gézát, Imre herceget. A bolgár nép is feltűnő szeretettel veszi körül a magyar vendéget s először a nép körében bukkann fel a gondolat, hogy bizánci császárlány helyett délceg cárjuk magyar leányt vegyen feleségül. Csak az volt a kérdés, van-e felnőtt leánya Endrének. Sándor szevasz-

tokrator, a cár öccse egyenesen ajánlja bátyjának a magyar királyleánnyal való házasságot. Endre örömmel és büszkeséggel adja beleegyezését s hozományul Nánčorfehérvár és Barancs határvárait ígérte.

Anna hercegnő, kiról apja megkérdezése nélkül határozott, akkor még nem volt tizenöt éves sem. Húgával, Erzsébettel együtt a thüringiai örgróf wartburgi várában él. Gertrudis két árván maradt leánya nemsokára vérséggel volt testvér, hanem lelkiileg is, ugyanazokkal az érzelmekkel és gondolatokkal. Mindketten mélyesen istenfélő, alázatos lelki életet éltek. Anna kék szeme állandó alázatosságra és elmékedésbe merült. Eppen mikor a klarissza-apácák szüzességi kötelezettségével küszködött fiatal teste-lelke, melyről az a ferencendi barát beszélt, kit nővérvél védelembe vettek jötevé körutjuk során egy udvari ünnepség előtt, — kapta a hírt, hogy a bolgár cár menyasszonya lett és az atyai parancsot, hogy azonnal utazzék haza Esztergomba. Hogy az író ügyesen előre bemutassa a magyar királyleány jövő környezetét, a bolgár cári udvart, leírja a Róbert bizánci latin császár tiszteletére rendezett szerény udvari lakomát. Az elpuhult császár gondolataiban Aszen János udvarát szerzetesháznak titulálja. Azonban Anna erről még mit sem tud, házasságról hallani sem akar. Kolostorba megy, de a főnöknő kénytelen kiadni Endre király katonáinak. Anna hercegnő kénytelen-kelletlen enged az atyai parancsot, tanulni kezd bolgárul és eredetiben ol assa Boris és Simon cárok krónikáit. Ám közben állandóan csak a kolostor jár fejében és minden igyekezete oda irányul, hogy valamiképpen megszökjék a házasság elől. Nemsokára megérkezik a bolgár cár követsége a völégény ajándékaival. Anna elhatározza, hogy a követség útján titokban visszautasító levelet küld Aszen Jánosnak. Az ünnepélyes fogadásra Annának drága ruhákba kell öltöznie. Most igazán boldogtalannak érezte magát. „A pompa, a csillogás neki idegen volt és ellenszenves. Többre tartotta a sötét gyapjuból készült szerzetesi csuhához hasonló legegyszerűbb ruhát, nem tűrt meg egyetlen drágakövet sem.“ (I. k. 41. l.) Már előre bosszankodott azon, hogy fel kell raknia magára a bolgár cár drágaköves ajándékait. De minden másként történt. Már a követség összeállítása is különös: a küldöttség feje Sándor szevasztokrator, a másik kettő szerzetes, Vittelem apát és Dobrejszo prezviter. A cár ajándéka pedig egy gyönyörű evangélium, melyet Dobrejszo készített. A hercegnőt annyira meghatotta a szerény és egyszerű ajándék, hogy örömeiben elfeledkezett a titkosan előkészített levélről is. A lelki komplexum megoldódott.

Amikor elérkezett annak ideje, hogy Anna hercegnő elutazzék új hazájába, Bolgárországba, a két szomszéd nép örömteljes, ragyogó lelkesedése kísérte a Dunán méltóságtelejesen leereszkedő királyi hajót. A magyarok büszkék voltak arra, hogy magyar királyleány fogja ékesíteni a bolgár trónt, a bolgárok tőle remélték a dicső Aszen-ház folytatását, egy életre, derék trónörökös. A gyönyörű dunai út leírása a regény egyik legszínesebb részlete.

Anna a bolgár néppel tulajdonképpen akkor kerül először érintkezésbe, amikor az uralkodópár a régi fővárosba, Preszlavban meglátogatja az első cárság történelmi emlékeit. A nép észrevéve őket, szeretetajándékokkal járul eléjük. A szépséges, fiatal cárné mosolyogva adja kezét a népnek, elkerdezi házi gondjaikat bolgár nyelven s a nép boldogságában csókolgatja ruhája szegélyét. Melegen érző, jóságos közvetlenség meghódította népét.

Kimondhatatlan volt az öröm a két szomszéd országban, mikor megszületett az elsőszülött fiúgyermek, kit Péternek kereszteltek. Bolgárország megkapta a hön öhajított trónörökös. Anna az első alkalommal most érezte magát bolgárnak, mint a jövő bolgár cár anyja. A bolgár trónörökös születése bolgárrá tette a magyar királyleányt.

Anna caricának a bolgár néppel való kapcsolata egyre

bensőségesebb. A nagy tömegek ügyét állandóan szívén viselte. Gyakran ült lóra, hogy személyesen látogassa meg a kórházakat. Utközben mindenütt ajándékokat osztogatott és meghallgatta a nép panaszát. De nemcsak meghallgatta a panaszokat, hanem gondoskodott azok gyors orvoslásáról is, a visszaélések megszüntetéséről. A szegénylős, igazi szegényeket a legnagyobb odaadással kutatta fel és titokban gondoskodott róluk. Új hazájában, Bolgárországban is folytatta azt, amit hugával, Erzsébettel végeztek Wartburgban. Ha valahol tűz pusztított, Anna már megjelent a károsultak felségélyezésére. Míg férje hadban van, a tirnovói székesegyházban leteszi drága ékszereit a belpoklosok menedékház részére. Nemes példáját követik az előkelő asszonyok. Még aznap hozzák a győzelem hírére megérkező a cár ajándéka, az elfogott szaloniki despota feleségének ékszereit. Am Anna nagylelkűen visszaadja a fogolynak a csábító ragyogású ékszereket. — A világ nyomorultjaival, kitaszítottjaival és szegényeivel jóságosan nagylelkű. Életében egy pillanatra sem szűnt meg jótékonykodni. Mikor Erzsébet hugát férje halála után gonosz rokonai kiűzik a wartburgi várból, a szerencsétlen hazátlanlansággal hívja udvarába.

Abban a mozgalmas korban meg kellett érnie Anna cárnénak azt a fájdalmas helyzetet is, hogy apja hadat üzent Bolgárországnak. A magyarok visszafoglalták a hozományul adott Nándorfehérvárt és Barancsot, de tovább nem mennek. És Anna carica érzékeny szívének „legsötétebb kínja”, — melyet egy szótlán megadással túrt — engedett fel, amikor Kálmán magyar herceg nagybátyja vezetésével megérkezett a békekövetség. II. Endre a békében megígérte, hogy életében nem fog hadat viselni déli szomszédja ellen. A béke öröme Anna második fiát, akinek ereiben apja szerint inkább az Árpádok vére folyt, — nemkülönben Sándor bolgár szecasztokrator újszülött fiát a magyar követség fejéről, Kálmánnak keresztelték.

Anna cárné mélyesen vallásos lélek. Mikor férje háborúban van, naponta kétszer — reggel és este — eljár a székesegyházba és leborulva imádkozik Rilai Szent Iván vagy Szent Filoteja ereklyéi előtt. Komnenosz Todor despota felett aratott győzelem után férjével együtt imában adnak hálát a Negyven vértanúról elnevezett fogadalmi templomban. Anna szolgálóit és kedvenc állatait szokásosan így üdvözölte: „Mégvédett benneteket az Isten és Sz. Filotejt!” Saját szövetségén szőtt aranyos terítőt Rilai Szent Iván ereklyéje számára. Mikor legutoljára vett búcsút Bizánc alá hadba vonuló férjétől, a búcsúpillantások után letérdelt az út porába, imára kulcsolta kezét és csendesesen imádkozott. S az ő igazán mélyesen katolikus lelkének át kellett élnie, hogy IX. Gergely pápa politikai okokból kiközösítette férjét a katolikus egyházból.

Hasonló lelkületű férje iránti határtalan szerelme nem vesztett erejéből egy pillanatra sem. Sőt a közösen átélt harcok, szomorúságok és örömök csak erősítették, érlelték. De Anna ezt a szerelmet sohasem használta fel egyéni kívánságai kicsikarására. Aszen János, amikor csak erre alkalom kínálkozott, kedves ajándékokkal lepte meg feleségét. Egyszer Szredecből egy kis művészi kazettában hozta azt a régi művű evangéliumot, melyet 1050-ben Konsztantinosz Monomahosz császár készíttetett felesége számára. Ilyen ajándék felelt meg legjobban Anna finomlelkű egyéniségének. Kedves, bensőséges családi körüket hirtelen a náluk rabságban élő Komnenosz Todor leányának, Irinának görögösen ravasz, számító röpködése zavarta meg. Irina mint a kísértés éjjel-nappal izgatta Aszent. Egy alkalommal Anna cárné egészen véletlenül tanúja lett egy férje és Irina között lejátszódott bizalmas jelenetnek, aminek a valóságban nem is volt jelentősége, — de arra elég volt, hogy tört dőljön Anna szívébe. Aszen zavarba jött felesége előtt, Anna nagylelkűen tette magát, bár lelke mélyén fájón égett a seb. Irina a csodálatos szépségű, délceg Péter trónörökös is állandóan igyekezett maga mellett tartani, de főként a cárra vetette ki hálóját. Ez teljes igazságában világos lett Péter herceg előtt egy udvari multság alkalmával. Aszen szabadulni szeretne a boszorkányos hatású leánytól, már többször el akarta távolítani a palotából a Tirnovóban foglyul tar-

tott Komnenosz-családot. Anna ezt határozottan ellenzi, mert jól tudja, mi rejtezik a dologban. Az öregedő királyné meg van győződve, hogy itt tulajdonképpen nem Irina személye fontos, ez csak az ifjúság győzelme. Hogy kigyógyíthassa az apát és fiát a veszedelmes lelki válságból, türelemre és nem sértődéses szemrehányásokra van szükség. Kitartóan meleg, anyai gondoskodása nem tévesztette el hatását.

Ugyancsak sok, talán az előbbinél még több fájdalmat okozott, mert anyai szívét marcangolta, férjének politikája Ilona (Elena) leányuk házasságával. A bolgár cár, hogy kapcsolatát elmélyítse a latin császársággal, Ilona leányát Baudouin trónörökösrel jegyezte el. Mikor ezek politikai okokból felbontották az eljegyzést, Aszen János leányát a niceai görög császár fiához adja feleségül, s egyuttal szövetségre lép vele a bizánci latin császár ellen. Annának meg kellett válnia kedves leányától, róla ezentúl csak a Niceából érkező levelek adnak hírt. De Ilona gyermeki hajlékonysággal szerette meg új hazáját, környezetét és új szüleit, a niceai császári családot. A trónörökösrel együtt felnöve erős, mulhatalan szeretet fejlődik ki közöttük. Am fordul a politika kerekere: Aszen ismét gyümölcsözőbbnek tartana egy szövetséget a bizánci császárral. Anna cárné arra a gondolatra, hogy szeretett leánya visszatér messi idegenből, boldog, — de vallásossága visszaretten a házasság szentségének megsértésétől, lelke fél az Isten büntetésétől. Hiába figyelmezteti milderre férjét, Aszenben a bolgár népéért aggodó cár már határozott: kész magát feláldozni és nemzetéért vállalja az Isten haragját. Anna megremeg az áldozati nagysága előtt, keblére vonja férjét és míg simogatja már ezüsttődő haját, a cár zokog kezében... Aszen János titokban elhozhatja leányát Niceából, és ezzel elindítja a még beláthatatlan végű lavinát, Ilona Bolgárországban már nem találja magát otthon: fiatalkori szerelme elefántcsonttoronyába zárkózva, egyre hervad. S anyjának mindezt látnia kell! Aszen külpolitikai tervei szerint Ilonát ismét a bizánci latin trónörököshöz akarja adni. A szerelmes leány a bizánci követ fogadásán meg sem akar jelenni. Annában küszködik a cárné és az anya. Először az anya kerekedett felül a lelki tusában. Mikor látja, hogy leánya még az utolsó pillanatban sincs felöltözve, hangtalan sírásban takarja el arcát, előre fél a cár haragjától. De aztán végtelen sajnálatában elhatározza, hogy mint anya nem engedni leánya kínzását: magához szorítja Ilonát és együtt sírnak. Aztán a számító józan ész, az állam érdeke szólal meg ajkán. A két trónörökös összehasonlítva, dicsőíti a fiatal Baudouint és lesajnálja Vatazes testi gyengeségét, ám a hatás teljesen ellenkező. Hirtelen Aszen lép a szobába. Anna határozottan leánya pártjára áll, kijelenti, hogy Ilona nem kíván mutatkozni a vendégeknek. Ilyent férjével még soha nem mert megtenni. A cár szó nélkül távozik, anya és leánya sírva borulnak egymás nyakába. Mégis Ilona a bolgár cár leánya, fel kell magát áldoznia a haza érdekeiért. Aszen újabb hívására mindketten előlépnek... A sors ellenben másként határozott. Aszennek új politikájához fűződött tervei balul ütnek ki. A szerelmesek imáját hallgatja meg az Isten. Ilona ismét visszakerül Niceába.

Anna carica ezt a fordulatot már nem érthette meg. Míg Aszen hadban van régi szövetségese ellen, Tirnovóban Bolgárország fővárosában pestis üt ki. Anna mint a távollevő cár helyettese, az ifjúvá serdült Péter herceggel mindent megtesz a veszedelmes ragály megállítására. De hiába ügyelnek fel mindketten a tisztaságra, éjt-nappalá téve látogatják a kórházakat és adják ki a legszigorúbb rendelkezéseket, a baj egyre veszedelmesebb, egyre nagyobb arányokat ölt. Anna cárné érzi, hogy a pestis a királyi házból is követel áldozatot. Alázatosan leborul a székesegyházban Szent Pelka ereklyéje előtt. Mint önfeláldozó anya és Bolgárország cárnéja könyörög: „Uram, vedd az én életemet, szívemből adom azt Neked. De őrizd meg ezt a fiatalságot... Őrizd meg Pétert... Az életére szükségük van az embereknek...” (III. k. 411.) A cárné imája teljesülni látszik. Péter herceg egyik este kétségtelenül felfedezi anyján a pestis jeleit, de az tagadni akarja. Pedig alig áll már a lábán, nagyon rosszul érzi magát. Egyszerre csak megtántorodik, fia támogatását

magyarul utasítja el: „Vissza! Ne közeledj!” (III. k. 413) Ezek voltak utolsó szavai és összeesett. Anna, Bolgárország cárnéja meghalt. — A szörnyű gyászhirot ugyanaz a Dobrejso prezbiter adja hírül a niceai császárral hadban álló cárnak, aki Aszen Jánosnak követségében Esztergomban átnyújtotta Annának művészi evangéliumát. Aszen János, kit álmából riasztott fel a keserves gyászhirot, mozdulatlanul áll, mintha nem értené, mit mond neki Dobrejso. Csak most lett egyszerre világossá, mit jelentett országának és neki Anna.

Anna cárnét, utolsó kívánságának megfelelően, egyszerű Szent Ferenc-rendi apáca csuhában temették el az egész bolgár nép mély gyásza mellett. Aszen János szerzett felesége halálában Isten büntetését látta azért, hogy megtámadta volt szövetségesét. A gyászhirot hallatára azonnal parancsot is adott a harc beszüntetésére. De Isten haragja csak akkor tellett be, amikor nem sokkal később hírül hozták Péter trónörökös halálát is.

A kettős haláleset teljesen összetörte az ősz uralkodót. Isten haragja végzetesen végigorbácsolta ellévelyedéséért Országának határait ugyan messzire kiterjesztette, de uralkodása végén azt kellett látnia, hogy hazája helyzetén nem tudott változtatni. Nagyszabású tervai halomra dőltek és egyedül maradt. Ha bizonyos mértékben ki is gyógyult retentő lelki fájdalmából, első feleségét soha nem bírta elfeledni. Mikor hajlott kora ellenére feleségül vette az udvarában fogva tartott Komnenosz Todor leányát, az előbb említett Irinát, első leánygyermeküket első feleségéről Annának kereszteltette. Most, hogy Irinával összehasonlítási tehetet, látta csak be igazán óriási veszteségét.

A kitűnő bolgár író, hogy a magyar Anna cáricáról adott kép teljesebb legyen, gyakran tarkítja előadását magyar szavakkal és kifejezésekkel. Annát Erzsébet wartburgi ögrófné „Anus”-nak szólítja, ő viszont hűgát „Erzsi”-nek

Anna cárné a pestis idején fiának „túróslepény”-t kínál és az író megjegyezi, hogy ez a legkedvesebb magyar sütemény!

Anna cárné alakját több korabeli emlék örökíti meg. A tirnovói „Negyven vértanu”-ról nevezett fogadalmi templom pitvarának falfestménye Annát ünnepi díszben ábrázolja. A képet Mutafovné részletesen leírja. Megjegyezi még, hogy ugyancsak a székesegyházban egy másik képen a Szűz Máriát tartó Szent Annában szintén a cárnét festették meg. Viszont Keresztelő Szent János anyján, Erzsébeten a thüringiai ögrófné Árpádházi Szent Erzsébet vonásai szembeötlők.

A bolgár író, ki elbeszéléseiben oly eredeti valóságban állítja elénk a mai nőt, e regényében a középkori női eszményt, mint aszketikus életideált jellemzi. A magyar hercegnő jó tulajdonságokban bővelkedő törekény lelkesége, amely metafizikai szemmel nézi jelenét, új hazája útján Isten haragjának méltó engesztelő áldozata lesz. Irina, a cár második felesége, is szentnek tartja Annát és életszentségét egyenesen Árpádházi Szent Erzsébettel veti egybe.

Mutafovné Popova Fanni a magyar királykány alakján kívüli híven értesít bennünket a kor egyéb magyar eseményeiről is, néha párhuzamot vonva a két ország viszonyai között. Jelesen ismeri II. Endre egyéniségét, korának politikai jelenségeit, az Aranybullát, a legendák világánál rokonszenves képet, fest Árpádházi Szent Erzsébetről, végigkísérve szerencsétlen életét. Öszinte színekkel ecseteli a szomorú emlékü tatárjárást, mely alkalommal a bolgár cár menedéket ajánl fel a magyar királyi családnak.

Mutafovné művészi érzékkel látja meg Délkelet-Európa két középkori nagyhatalmának dinasztikus kapcsolatait két szerető szív ölelközésében.

Szófia)

Bödey József

Az íttmaradtak

Grigore Salceann

A körülöttünk dúló világháború lírai visszhangja egyelőre szinte teljesen ismeretlen s kérdés, támad-e majd ezeknek a harcoknak is egy Arturo Marpicatija, aki — mint a „Canti di guerra” írója — képes a legdélkelebbi viaskodásban is meglátni az örök humánusmot. Ebben a várakozó bizonytalanságban érdekesnek tartottuk megszólaltatni saját nyelvünkön az alábbi verset, amely — minden realizmusa ellenére — éppen oly gyöngéd, mint Ssjkovszkinál az „1912” lírai intermezzója.

*Akác hajlik az utcáson,
a porra napfény csurog,
néma, egyenes utcák sora
mint kis folyók, tengerbe folyva
futnak — s néma a templom ott.*

*Az ablaktáblák mind bezárva,
immár lakat sehohse nyúl,
mély csönd borul most minden hátra,
és minden udvar félve-fázva
s az egész város — mint a sír.*

*A tengerparton felragyognak
a kis házak, mint színezüst,
de már az utcák mind halottak,
tán erre hoztak egy halottat
s nyomán a bánat — szürke füst.*

*Hosszú, sipoló vonatok már
aggot, asszonyt és gyermeket
messze vittek, mert fön, sasoknál
magasabban a gépsas ott száll
s lángot iszonyú terhe vet.*

*Mintha itt lengne még a lében
egy emberi hang, halk, bánatos,
orsó az udvar szögletében
s játszó kismacsák, egyik éppen
a gomolyagra rátapos.*

*A hófehér falon egy árnyék
közelg most lassan. Rámtekin
macskamama — ő erre jár még! —
egyszerre véget ér a játék
s hozzábujnak csokorba mind.*

*Az ákácok közt oly nyugodtan
tündököl át az enyhe nap,
hogy nem sejtve, mi várja ottan
őket, e véres, vad napokban,
a kicsik szopnak — s alszanak.*

Fordította: Gáldi László

A horvátországi magyar településekről

Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga nemrég adta ki egyetemi kisebbségi pályázatának jutalmait. A pályanyertes munkák sorában foglalt helyet Roknich György joghallgatónak a horvátországi magyarságról írott tanulmánya. Ebből a tanulmányból közlünk feljegyzésre méltó szemelvényeket a horvátországi magyar településekről.

Ezerkilencszáznegyvenegy év áprilisában, Európa újja rendezése során Horvátország is elnyerte a függetlenségét. Ante Pavelics dr. az Uszlava mozgalom vezére lett az új állam feje, aki a horvátországi magyarságnak, a jugoszláv időkbeli hű bajtársainak igaz barátja. A két népet a közös harcok, közös célok és a közös győzelembe vetett rendíthetetlen hit még közelebb hozta egymáshoz.

A horvátországi magyarságot településük szerint 4 csoportba oszthatjuk:

Az első csoportba négy Árpád-kori őstelepes községet sorozhatunk: *Rétfala* (Rétfalu), *Hrasztin* (Haraszt), *Laszlovo* (Szentlászló) és *Korogy*. Ennek a csoportnak a török háborúkat is sikerült a Vuka mecsariban és nádasiban átélésével és megőrizni sajátos ősi kultúráját és szokásait. A négy község lakossága református vallású és nemesak nyelvűk, de vallásuk is eltérő a környező falvak lakosságától s velük épen ezért nemigen házasodtak össze. Érdekes, hogy nyelvük, népi művészetük, dalaik mennyire eltérnek a többi szlavóniai magyar községtől és hogy az ormánsági és a székely néppel mutatnak határozott rokonságot. Korogyon és Laszlovon még megtalálható az ősi népviselet gyönyörű maradványa; a kebel. Megcsodálhatjuk Laszlovo érdekes építkezési módját és Hrasztin szép faragott tornácoszlopait.

A második csoportba a magyarság azon része tartozik, akik 1848. után, mikor a jobbágyok intézménye megszűnt, mint gazdasági családok kaptak alkalmazást nagyobb uradalmakban, amelyek mind magyar családokkal dolgoztattak, mivel tudták, hogy azok sokkal jobban értenek a földműveléshez, mint akár a horvátok, akár a szerbek. Így volt ez pl. a gróf Pejachevich, gróf Eltz és gróf Khuen uradalmakban is.

A magyar családok, ha már egy kis vagyont gyűjtöttek össze, letelepedtek a szomszéd horvát vagy szerb községben. Házat és földet vettek s lassacskán annyira elszaporodtak, hogy némely községben már-már többen voltak mint az őslakók.

A harmadik csoport az 1870-es években telepedett be, főleg a dunántúli megyékből, ahol a nagybirtokok miatt a parasztság megtakarított pénzéért földet venni nem tudott. Szlavóniában és Boszniában azonban olcsón kaptak földet. A magyar ember földszeretete hajította őket!

A negyedik s a legkisebb csoport már a jugoszláv időkben költözött Horvátországba, ezek részint mint iparosok próbálták szerencsét és főleg a nagyobb ipari városokban, Zágrábban és Eszéken telepedtek le, részben földművesek, akiket a jó földvásárlás lehetősége csáttak át Bácskából, főleg a közelebbi szlavóniai falvakba.

A szerzetesekkel szőtt falvak belső élete külön-külön tükrözi vissza részünkre talán a leghűbben a horvátországi magyarság helyzetét. Ezért előbb egynéhány község rövid monografiáját fogom közölni.

Ezeket az értékes adatokat szorgalmas falukutatóinknak, leginkább dr. Deák Imre országgyűlési képviselőnek és Angeli Andrásnak, a zágrábi magyar követség tisztviselőjének köszönhetjük.

Laszlovo — Szentlászló. — Az eszéki járásban Eszéktől 18 km-re fekszik. Magyar község, kb. 1100 lakossal, amelyből 874 a református, a többi katolikus. Van vasútállomása is. A nevét Szent László királytól vette. A vidék legrégebbi községei közé tartozik, települése a honfoglalás idejébe nyú-

lik vissza. Területe 2200 kat. hold körül van. Ebből azonban 1000 kat. hold uradalmi birtok — Reiszner eszéki nagykereskedő birtoka. Az úrbéri legelő 200 hold. A református egyházi föld 16 kat. hold. A mezőgazdaság nem áll valami fejlett fokon. Kevés és rosszminőségű búza terem. A gyékényállattenyésztés miatt rosszul trágyázzák földjeiket. Szép legelőket nem használnak eléggé ki. A lakosság legnagyobb része törpebirtokos s így meglehetősen rossz anyagi körülmények között él. A földreform nekik is juttatott egy-egy darab földet. Majdnem mindnyájan földművesek, csak hét iparos van közöttük s azok is csak alig élnek meg az egyszerű igényű lakosság között. Táplálékukat majdnem kizárólag a bab adja. Ez a főételük. Zöldféléket egyáltalában nem termelnek, a tejet és a vaját eladják. Sok káros babona van divatban közöttük. Pl. a gyermeket születése után háromszor kemencébe dugják, „betöszöm-ögyön, kítószöm-ögyön” szavak közben.

A község református felekezeti iskolája 1925-ig működött s akkor tanítóhiány miatt kellett kapuit becsuknia. Azóta hiába történt minden kísérlet, hogy magyar iskolát kapjanak. — Az egyesületi élet terén a Julián Egyesület megszűnése után a Tűzoltótestület maradt ögyszólván az egyetlen egyesület a faluban. Ez tartott néha bált vagy műkedvelő előadást. — 11 éve működik a községben a Keresztény Ifjúsági Egyesület (KIE) a református ifjúság egyesülete, amely szép kultúr munkát végez. Ujabbban a magyarság kulturális és gazdasági vezetését a Közművelődési Közösség vette át. — Volt valamikor hitelszövetkezet is a községnek, ez azonban már régen megszűnt. Jelenleg csak egy sertésértékesítési szövetkezet működik. Ez azonban a gyenge sertéshizlalás miatt nem bír nagyobb jelentőséggel.

Laszlovonak szép népviselete van, kár, hogy ma már nem igen látni. Ez a viselet talán az erdélyihez hasonlít a legjobban. Régi szokásuk a kalalazás is — szent a divatból. Ez abból áll, hogy ünnepnap istentisztelet után a lányok egymás zsebkendőjét fogva hosszú sorban végigtáncolták a falut. — A községben van egynéhány rádió, amelyet nagyon szívesen hallgatnak.

Hrasztin—Haraszt. Magyar község az eszéki járásban. Lakosainak száma 660—670 körül van. Ezek közül 400 református, kb. 150 pedig katolikus. Vasútja nincs. Megközelebbi Laszlovoról vagy Lacházáról lehet. Országútja sines. Ez a község is ősi település. A falu határa 2200 kat. hold, ebből azonban 1000 hold a nagybirtok. A használható úrbéri legelő 70—80 kat. hold körül van. Bár sokkal több földet használhatnának legelőnek és a mainak is minőségét feljavíthatnák, ha intenzívebb mezőgazdaságot folytathatnának. A községbeliek azonban ezzel nem sokat törődnek. A legelő teljesen elhanyagolt. A földek művelését is elhanyagolják s inkább a szomszéd nagybirtokon dolgoznak. Vagyonuk gyarapítására nem gondolnak, házasságaik leginkább gyermektelenek. A pusztulás olyan nagymértékű, hogy az egyik családok összeházasodása és családok kipusztulása miatt házak válnak lakatlanokká és ezek az elhagyott dűlédűz, romladozó házak szívmarkolóan tárják elénk a pusztuló magyarság képét.

A lakosság táplálkozása igen gyengének mondható és bár lakásaik is egészségtelenek, nagyon kevés köztük a betegség s a gyermekhalandóság sem mondható nagy. Az emberek öregkorukban halnak meg. Évente mintegy 13—14-en. A születések száma ezzel szemben évente csak 5—6 gyermek. A község régi népviselete, dalai és táncai eltűntek. Református felekezeti iskolájuk volt, mióta azonban a magyar sovinizmus 1930-ban ezt bezáratta, — magyar iskolájuk nincsen. A magyar családok nem akartak ebbe bele-nyugodni és magyar iskolát követeltek. Nem iratták be gyermekeiket a szerb iskolába. Ekkor azonban csendőrséget vezényeltek a faluba és majdnem minden házában házkutatást tartottak. A községben egészen a Közművelődési Közösség

megalakításáig magyar egyesület nem volt. Rádió a községben nincs. A régi Julian Könyvtár a lelkésznél maradt fenn, ez már azonban majdnem teljesen elrogyolódott és csak az öregek olvassák egy kicsit, a fiatalok már nem tudnak magyarul olvasni és írni. A Közművelődési Közösség rendez mostanában tanfolyamot a részükre.

Rétfala. Község, közvetlenül Eszék mellett fekszik. Lakosai eszéki várjobbágyok voltak. A reformáció idején Petres volt a falu neve. Lakosainak száma mintegy 8000-re tehető, amelyből a magyar 800, 1600 a német, a többi szerb és horvát. A magyarságból 500 a református, 300 a katolikus. — A község művelhető területe 1400 kat. hold. Lakosai kertészkedéssel foglalkoznak. Helyzetük kielégítőnek mondható; köztük már nem úgy pusztít az egyke, mint a szomszéd községekben. Lakosai csendes, békés, dolgozó emberek. Egészségügyi szempontból is kielégítő a helyzetük, a gyermekhalandóság nem túlnagy. Református felekezeti iskolája még 1545 körül létesült s 1931-ig működött, amikor is a szerbek megszüntették. Azóta nincs Rétfalunak magyar iskolája. Az iskolán kívüli népoktatást a református lelkész és munkatársai látják ma el a Közművelődési Közösség keretében. Megtanítják a gyermekeket magyarul írni-olvasni. Van azonkívül olvasóköriük, egyházi énekkaruk és tűzoltótestületük is. Ezek azonban semmi különösebb kultúr munkát nem végeznek.

Kórogy. Magyar község a vukovári járásban. Eszéktől mintegy 18—20 km-re. Lakosainak száma 905, ezekből 805 a református, a többi katolikus. Vasuti állomása nincsen. Utolsó postája Laszlovo. Országútja, amely Laszlovoval köti össze, majdnem teljesen használhatatlan. A község árpádkori település, az idők folyamán azonban többször változtatta a helyét. A török időkben a Palacsma-mocsár és a Vuka folyó vadvízei és ingoványai megvédték a pusztulástól, sőt jó foglalkozási ágat szolgáltatottak a vidék szegényebb lakoságának; a halászatot, a halat hálival, varsával vagy kosárral fogták. A község területe 2393 kat. hold. 120 holdas legelőjének 75%-a kihasználatlan és teljesen elhanyagolt. Embermagasságú dudva és túske fedi. Van még 100 hold úrbéri szántó is, amelye: bérbeadtak. A lakosok leginkább 10—12 holdas kisgazdák. Állattenyésztésük nagyon gyér. Az állapotokat az alábbi, sajnos meglehetősen régi, — 1937. évi statisztikai adatok mutatják a legjobban. A községben volt 120 kocsi, 126 éke és eketaliga, 119 vashorona, 220 igásló, 37 csikó, 157 tehén, 8 borjú, 652 disznó (hízó és magállat). A három forgós rendszert használják. A termelt búza egészen silány minőségű. Evekkel ezelőtt a „Munka” című Szabadkán megjelenő gazdasági lap tett kísérletet, hogy nemezebb vetőmagot szerezzen be részükre. Méhészettel előzetettel foglalkoznak. Jól jövedelmez a baromfivédezés is. Zöldfözelék és gyümölcs ügyszőlővén egyáltalában nem található a faluban. Húst pedig főleg disznót esznek, amelyet maguk vágnak le. Házaik rendszerint egyszobásak. Ez egy hosszú helyiség, amelyben körben vannak a családtagok ágyai elhelyezve. — Régi szép népviseletüket már nem hordják, csak a lelkész és munkatársai biztatására veszik elő újabbban néha-néha. Van a falunak saját magyar zenekara is. Református felekezeti iskolája már a reformáció óta működik egyfolytában. A jegyzőkönyvek sem tiltották be. 15 éve működik már a faluban a Tűzoltótestület, amely bálákat és műkedvelő előadást is rendez. A Keresztény Ifjúsági Egyesület volt a református ifjúság köre, amelyben fiatalok megtanulták a magyar irodalmat, történelmet stb. Most már az újabbban megalakult Közművelődési Közösség végzi a kultúr munkát a faluban mind az idősebbek, mind a fiatalok között. Hitelszövetkezet, mely még az OKH világháború előtti alapítása, még ma is igen szépen működik. A községben rádió alig van. A legolvasottabb ujság az Uj Nép c. Ujvidéken megjelenő hetilap.

Stari-Jankovci. — Túlnyomóan magyar község, Vinkovcétól 10 km-re. Lakosainak száma 1300, amelyből 1000 magyar, 182 német, 139 horvát, 45 szerb. A magyarok mintegy 200 évvel ezelőtt vándoroltak be Bácskából, főleg Doroszló-

ról és Bácskertesről és a szomszéd nagybirtokokon voltak eltelepedve gazdasági cselédek, majd Stari-Jankovci községet alapították meg. Azelőtt katolikusok voltak. Horvát papjaik azonban, akik nem tudták magyarul és még a magyar egyházi éneket sem voltak hajlandók eltérni a templomban, nagyrészt arra kényszerítették őket, hogy elhagyják vallásukat és az ókatolikus vallásra térjenek át, amely legalább külsőségekben hasonlított régi vallásukra. — A község határa 3436 kat. hold, ebből az úrbéri erdő 100 kat. holdat tesz ki, a legelő 10 hold. Szívesen foglalkoznak a lakosok méhészettel és baromfityesztéssel s a Bácskertesről oda költözött kertészettel. Az állattenyésztés nagyon gyér, 200—230 a tehénállomány. Disznót mindenki tart. Szegény a községben alig van. Általában elég módos kisgazdák. 11—12 magyar iparos is van és egy kereskedő. Népviselet a községben sohasem volt. A Julián-iskola a háború után megszünt és a szerbek magyar iskolát nem engedélyeztek. A Tűzoltó Testület vezetősége magyar. Van magyar szövetkezetük is. A kultúrális vezetést a Közművelődési Közösség látja el.

Sremski-Čakovci. — Túlnyomóan magyar község a vukovári járásban, Stari-Jankovcétól mintegy 15 km-re. Lakosainak száma kb. 1000. A község 100 évvel ezelőtt főleg bácskai bevándorlókból és az itt megtelepedett volt környéki uradalmi cselédekből alakult. A község művelhető területe 1950 kat. hold, ebből 122 kat. hold a legelő és az erdő, úrbéri község. Ez magyar vezetés alatt van. A lakosok főleg földművesek. Állattenyésztésük gyenge. Szívesen foglalkoznak szőlőtermeléssel, méhészettel és baromfityesztéssel és a Bácskertesről bevándoroltak kertészkedéssel is. A szociális helyzet kielégítő. Egyke a községben nincs. Az alkoholfogyasztás nem nagy. A magyarok majdnem mind katolikusok. Templomukban magyarul énekelnek. A Julian-iskola megszűnése óta magyar iskola a faluban nincs. A tűzoltó-testület magyar vezetés alatt áll. Bálákat és műkedvelő előadásokat is szokott rendezni. Kultúrális téren újabbban a Közművelődési Közösség vette át a vezetést. Az egynéhány rádiót, amely a faluban van, nagyon szívesen hallgatják. Legelterjedtebb lapjuk az Ujvidéken megjelenő Uj Nép.

Ivanovci. — Túlnyomóan magyar község, a djakovoi járásban, 154 házzal és 660 róm. kat. vallású lakossal, amelyből 434 magyar, 175 horvát és 41 német. Vasuti állomása és postája Djakovó. A Gorjani körjegyzőséghez tartozik. Műút köti össze Djakovóval. A magyarok 60—70 éve élnek a községben, és főleg Bácskából és a Szerémségből vándoroltak be. A község területéből 1104 kat. hold a szántó, 284 kat. hold az erdő, 72 kat. hold a rét. A lakosok földművesek, de mintegy 8 iparos is van köztük. A községben van 140 drb tehén és borjú, 65 pár ló, 90 kocsi. A tejet a községi tejesarnok utján Djakovóra viszik eladni. Szociális helyzetük kielégítő. Kocsmá a faluban nincs. Lakosaik békés, öntudatos magyarok, akik állandóan gazdagodnak és szaporodnak. Különösebb népviseletük nincsen, mégis magyarosan öltözködnek. Kizárólag katolikusok, templomukban még sincs magyar mise és magyar szentbeszéd. — A Julian-iskola megszűnése óta magyar iskola a községben nincsen. Hitelszövetkezetükben magyarok a vezetők. Egynéhány rádió is van a községben. Ma a Közművelődési Közösség elégíti ki a magyarság kultúrális és gazdasági igényét.

Selci. — Vegyeslakosságú község a djakovoi járásban. Djakovóval 5 km-es műút köti össze. Lakosainak száma 1380 lélek, ebből 550 horvát, 450 német, 380 magyar. Mind katolikusok. Magyar papjuk sohasem volt. A község 150—200 éves település. Magyar lakosai főleg Bácskából és Tolnamegyéből költöztek le. A falu területe 3360 kat. hold. Az úrbéri erdőközösség 208 hold. A lakosok földművesek. A gabonán kívül azonban szőlőt is szívesen termelnek. A faluban mintegy 300 tehén van. A tejet a községi tejesarnok utján Djakovóra viszik eladni. A község 3 cséplőgépe közül 2 magyar kézben van. — Van a faluban mintegy 26 iparos is, ezekből azonban csak 2 a magyar. Az itteni magyarok dolgozó, rendes emberek, vagyonukat szaporítják, a családok többgyermekesek. Magyar iskola a községben sohasem volt.

Semmiféle magyar egyesület a Közművelődési Közösségen kívül nincs. Nincsen a magyarok kezén rádió sem a faluban.

Eszék. — 38.000 lakosu város, Verőce vármegye székhelye. Lakosai közül a magyar 300—400 lélek, német 8000, szerb 3000, a többi horvát. Vallás szerint a magyarok közül 200 katolikus, a többi református és evangélikus. — Sokan hihetetlennek tartják, hogy Eszéken, ahol 1910-ben 3729 magyar élt, ma alig találunk magyart. Azonban az 1910-es népszámlálás idején itt 1402 magyar katonai személy élt, akkor a 2340-et kitevő eszéki zsidóság magyarnak vallotta magát, a MÁV alkalmazottak, katonatisztek, Julián-tanítók és családjaik is tetemesen növelték a magyarság számát. A magyarok főleg iparosok, nyugdíjas tisztviselők és hozzátartozók. Foglalkozásuk szerint 20—25 az iparos család, a többi magánhivatalnok, gyári munkás, napszámos stb. Szociális helyzetük kielégítőnek mondható. A Julián-iskola megszűnése óta magyar iskola nincs. Ma a Közművelődési Község egyik fő központja van Eszéken. Innét irányítják a környék magyar lakosságának kulturális és gazdasági életét. Idén augusztus 8. 9. és 10-én ifjúságvezető tanfolyamot rendeztek Eszéken, 25 helység vett benne részt 50 ifjúval, akik 3 napon keresztül hallgatták a különböző szakembereket és sok új ismeret birtokában mentek utána haza, hogy ott a tanultak alapján megkezdjék szervező munkájukat. — Tavaly szép Szent István-estet is rendeztek. Az ünnepi beszédet Ládi István laszlovi tiszteletes mondta. Sereghy Ilonka és Benedek Erzi egy-egy költeményt szavaltak a szent királyról. Miatov Györgyné egy legendát olvasott fel és végül Borenich Hugó énekelt Garlegruber Mária zongorakíséretével. Ugyanekkor emlékeztek meg vitéz Nagyányi Horthy István kormányzóhelyettes hősi haláláról is. A megjelentek képerces néma csendet ádoztak a hazáért és a magyarságért hősi halált halt kormányzóhelyettes emlékének. Emlékbeszédet Szinicz László mondott.

Maradi. — Túlnyomóan magyar község az irigi járásban. Lakosainak száma 2600 lélek. Ebből mintegy 1600 magyar, a többi szerb. A magyarok leginkább reformátusok és katolikusok. A katolikusokat annakidején a horvát egyházi vezetők kibírhatalan konoksága, hogy még magyarul énekelni sem engedték őket a templomukban, arra készítette, hogy áttérjenek a református, illetve az ókatolikus vallásra. — Szociális helyzetük igen rossz. A községben egyke nincs. A Julián-iskola megszűnése óta magyar iskola nincs a faluban. Csak a Közművelődési Község megalakítása óta van magyar egyesületük.

Vladislavci-Laczháza. — Magyar község az eszéki járásban. Közigazgatásilag Hrasztinhoz tartozik. Lakosainak száma 1700. A község mintegy 80 éves település. Adamovics László nagybirtokos volt gazdasági cselédei alapították és róla nevezték el Laczházának. A község területe 2500 kat. hold, ebből 2000 a nagybirtok, az úrbéri legelő 40 kat. hold. Lakosai szorgalmas földművesek. Általában véve szegényebbek. Sok közöttük a nincstelen. Kitünő munkások, de nagyon sok közöttük a részeges. A községben 120 tehén és 500 disznó van. A tejet egy magánvállalkozó dolgozza fel. Nagy az analfabetizmus. A lakosok nagyon tudatlanok, olvasni-írni nemigen szoktak, sőt feleslegesnek is tartják. Könyvet nem olvasnak. Ami a község határára túl van, nem érdekli őket. Az együvértartozás érzéke nincs meg bennük. Vagyoni szaporításával nem törődnek. Bár mint a környék legjobb munkásai jól keresnek, nem takarékosak, pénzüket elisszák, elköltik. A községben négy kocma van. — A gyermekáldás igen nagy közöttük és a lakosság száma rohamosan nő. Egészségi állapotuk kielégítőnek mondható. Kivétel nélkül katolikusok, szép új templomukat azonban nem igen látogatják. A Julián-iskola megszűnése óta magyar iskola a faluban nincsen. Egyesületi életük nincs. A vasárnapi tánc egyetlen társas összefüggésük. Ma a Közművelődési Község végez egyedül közöttük kultúr munkát. A rádiót a községben egyáltalán nem ismerik.

Daruvár. — Község a daruvári járásban. Járási székhely. A magyar lakosság száma 700 körül van. Ezek főleg gyári munkások és iparosok. Vallási tekintetben részben

katolikusok, részben pedig reformátusok, Szociális és népegészségi téren a daruvári magyarság éppoly nehéz kérdésekkel áll szemben, mint a többi község lakossága. Gyenge a táplálkozásuk, egészségtelen az otthonuk és a tüdőháj ott is éppen úgy pusztít, mint a többi helységben. Az egyke és az egyse rendszer pusztítja soraikat. A Julián-iskola megszűnése óta magyar iskola a faluban nincsen. Az újabban alakult Közművelődési Község végzi a magyarság kulturális és gazdasági vezetését. A legolvasottabb újság az Ujvidéken megjelenő Uj Nép.

Dežanovac. — Község a daruvári járásban. A magyar lakosság száma 60—70 körül van. Tóbi József magyar plébánosuk áldásos munkája ellenére a beolvadás igen nagy mérvű. A plébános tanította magyarul írni és olvasni is a gyermekeket. Magyar iskola a községben sohasem volt. Lakosai leginkább szegény földművesek. Az állattenyésztés nem nagy. A faluban rádió nemigen van.

Krestelovac. — Túlnyomóan magyar község a daruvári járásban. Katolikus lakosainak száma 660, közülük 450 magyar. A magyarok 60—70 évvel ezelőtt vándoroltak be. Szorgalmukkal, szaporaságukkal hamarosan többségre tettek szert. Plébánosuk, aki Dežanovacon is székel, magyar ember, Tóbi József. Nagyon szeretik, magyarul tanítja a gyermekeket olvasni és írni. A lakosság bűnözésre nem igen hajlamos. Földműveléssel foglalkoznak. Az állattenyésztés is fejlett. A kigazda fő baja, hogy nincs hitelle. Kevés a földje, és nem kifizeti a gazdálkodása. Ezen részint hitel-szövetkezet felállításával, részint pedig szakszerű gazdasági tanfolyamok és előadások útján segítettek. A kiskereskedők és kisiparosok baja, hogy kevés és drága a hitelük és drágán termelnek, úgyhogy az olcsó gyári áruval nem tudják felvenni a versenyt. Mivel pénzügyi helyzetük nincsenek, csak az önszervező eszközök áll rendelkezésükre. Az önszervező legalkalmasabb formája a szövetkezet. A szövetkezet, amely a Közművelődési Község irányítása mellett működik, hitellel szorgalmazhat a kigazdának, iparosnak és kereskedőnek egyaránt.

Képviselőik nincsen. Magyar iskola a Julián-iskola megszűnése óta nincsen a községben. A Julián-könyvtárból megmentett 80 kötet könyvet szívesen olvasgatják. A községben több műkedvelő előadást is tartottak. Ma kulturális és gazdasági életüket a Közművelődési Község irányítja. Rádió a faluban nincsen. A legolvasottabb újság az Ujvidéken megjelenő Uj Nép.

Imsovi. — Vegyeslakosságú község a daruvári járásban Krestolovától mintegy 5 km-re. Lakosainak száma 780, ebből 328 a magyar, a többi görögkeleti szerb. A magyarok katolikusok és reformátusok vegyesen. A hitoktatást Tóbi József dežanovaci plébános végzi magyar nyelven. — A község határa 2600 kat. hold, ebből 400 kat. hold a rét, 600 kat. hold az erdő. A magyar lakosok elég tehetősek kigazdák. Régi szokásaikat és táncukat megtartották. Kulturális téren a vezetést újabban a Közművelődési Község vette át. Rádió a faluban alig van. A legelterjedtebb és a legkedveltebb újság az Ujvidéken megjelenő Uj Nép c. hetilap.

Jamarica. — Vegyes lakosságú község a novskai járásban. Lakosainak száma 550, ebből 200 magyar. A többi horvát és szerb. A magyarok a múlt század végén költöztek be Tolna és Veszprém megyéből. A község területe 2500 kat. hold. Ennek egy harmada van a magyarok kezén. A falu lakosai katolikusok, papjaik horvátok, csak néha jön át Tóbi József magyar szentbeszédet tartani. Sokan ezért, a szomszéd Kozarica község református imaházába járnak istentiszteletre. Magyar iskolájuk a Julián-iskola betöltése óta nincs. Szövetkezetük nincsen. Ma a Közművelődési Község küzd az analfabetizmus ellen, tanfolyamokat rendez, szindarabokat tanít be.

Belovár Város Belovár-Körös vármegyében 200—250 a magyar lakosság száma, a beolvadás igen erős. A magyar lakosok főleg iparosok és munkások. Szociális helyzetük nem mondható valami kielégítőnek. A Közművelődési Község végez közöttük magyarmentő munkát. Megtanítja a gyermekeket írni-olvasni magyarul. A rádiót szívesen hallgatják.

Galovac. — Túlnyomóan magyar község a belovári já-

rásban, lakosainak száma 500, amelyből 280 a magyar, a többi szerb és horvát. A magyarok a múlt század végén telepedtek be Zala- és Somogy megyéből, főleg földművesek. Szociális helyzetük kielégíthetőnek mondható. Kultúrális és gazdasági életüket a Közművelődési Közösség irányítja.

Kokinae. — Vegyes lakosságú község a belovári járásban, Galováctól 2 km-re, 15 magyar házzal, 125 magyar lélekkel. Leginkább földművesek. Szoros kapcsolatban élnek a galovaci magyarokkal. Szociális helyzetük nem valami jó. Kultúrális és gazdasági életüket a Közművelődési Közösség irányítja.

Bedenik. — Túlnyomóan magyar lakosságú község a belovári járásban. Lakosainak 70%-a, mintegy 332 lélek magyar. A magyarok a múlt század végén Somogy- és Zala megyéből telepedtek be. A falu lakossága katolikus. A község határa 1400 kat. hold, ebből 900 kat. hold van a magyarok kezén. A Julián-iskola betiltása óta a községben magyar iskola nincsen. A régi Julian-könyvtár maradványa mintegy 60 kötet könyv forog közkézben. Egyesületük a Tűzoltó testületen és a Közművelődési Közösségen kívül nincs. Ezek azonban rendeznek egynéhány műkedvelő előadást is. Rádió a faluban nincsen.

Lasovac. — Vegyeslakosságú község a belovári járásban, magyar lakossága 390 fő, 88 házzal. Szociális helyzetük meglehetősen rossz. Táplálkozásuk főleg babból áll és meglehetősen gyengének mondható. Zöld vetemény és gyümölcs alig van a községben. A tejet eladják. A Közművelő-

dési Közösség megalakítása óta kultúrális és gazdasági téren az vette át a vezetést. Rádió a községben nincs. A Julian-iskola beszüntetése óta magyar iskolájuk nincsen.

Babinac. — Község a belovári járásban. A magyar lakosság 326 fő, 66 házzal. A múlt század második felében költöztek be. A község 1000 kat. hold határából 600 kat. hold van a magyarok kezén. Az egyke miatt a lakosság pusztul. Mióta a Julián-iskola megszűnt, magyar iskolájuk nincsen. Szociális helyzetük nem mondható rossznak. A lakosok elég vagyonos földműveseknek mondhatók. Az állattenyésztés azonban nem valami fejlett, inkább csak házi használatra tartanak állatot. Disznót mindenki vág. Az újabb alakult Közművelődési Közösség végzi a magyarság kultúrális és gazdasági irányítását Babinácon is. Rádió a községben nemigen van. A legelterjedtebb ujság az Ujvidéken megjelenő Uj Nép c. hetilap.

Velika-Pisanica. — Község a belovári járásban. A magyar lakosság 565 fő, 140 házzal. A múlt század második felében telepedtek be. Öntudatos református lakossága műveltebb és vállalkozóbb szellemű, mint a környék többi népe. A Julián-iskola megszűnése óta magyar iskola a faluban nincsen. Nagy kultúrális tevékenységet fejt ki a helybeli Keresztény Ifjúsági Egyesület, a KIE. Előadásokat rendeznek, könyveket adnak ki. Van olvasókörük is magyar könyvekkel és ujságokkal. Népviseletük is van. Az egyke kezd elterjedni. A Közművelődési Közösség megalakítása óta átvette a kultúrális vezetést és a régi egyesületek ma ennek keretében működnek. A községben van egynéhány rádió.

Jaqueline Johnston

— Halló tiszteletes úr! — köszönt rám a játékában pillanat alatt megtorpant gyermekhad az Ötödik Avenue-n. Nem New York divatos, előkelő Ötödik Avenue-je ez, hanem a Nyugati Város egyik magyar lakta utcája Kanadában. Aszfaltos nemesak a járda, de a kocsiút is és árnyékkadó fasor von sátrat föléje. Csak egyik-másik, szegényesebb külsejű ház sejteti, hogy itt nemrég települt bevándorlók laknak. Igaz, vannak már azok közt is számosan, akik szépen „földolgozták” magukat. Örömmel nézni a 8—10 év alatt szerzett csinos családi hazákat és jó tudni, hogy bennük magyarok laknak itt, a Csendes Óceántól nem is olyan nagyon messzire.

— Ez az egycemeletes táglaház Mátyáséké, a következő faház Mígyuéké, amaz Szabadosoké; ebben Baloghék laknak, meg Pista bácsi, az egyházigazgató; ott túl a sarokházat Törökék építették nemrég.

A gyermekesereg zsi bongva játszik tovább. Angolul folyik a szó. Ezt szokták meg az iskolában. Csak az én tiszteletemre magyarosodtak meg — legalább félig-meddig — az előbb egy pillanatra:

— Halló tiszteletes úr!

Pár napja érkeztem csak. De már tudják, hogy ki vagyok, sőt azt is, hogy az ó h a z á b ó l jöttem. És büszkék rá, hogy most már nekik is van papjuk. Igaz, még nem tudják, mi lakik bennem. Tehát még bizalmatlanok. Csak tisztes távolból felelgetnek a kérdéseimre, amikor barátkozni kezdek velük. Bemutatkoznak s én mindjárti magyarra fordítom az ő szavukat:

— Bill Torok.

— Értem; Török Béla.

— Margaret Szebodasz.

— Szabados Margitka.

— Májk Bélag.

— Jól van, Balogh Misi.

— Jommy Piszka!ti.

— Te vagy a Piskolti Janesi?

Egy tízéves kislányra kerül a sor. A többi is szépen öltö-

zött gyerek, de ő kiválik még közülük is. Mintha most húzták volna ki a skatulyából; patyolat-tiszta, izléses ruhája méltó keretet ad gyönyörű rózsás babaarcához; vállig érő haját keskeny szalag fogja össze a homlokán. És szeméből sugárzik az élet és értelem. Elpirul, amikor rákerült a sor, de folytatja a sort és bemutatkozik ő is:

— Jaqueline Johnston. (Dzsekvelin Dzsánszton.)

— Jacqueline Johnston. Hm. Ezt nehéz volna magyarra fordítani — gondolom magamban. Ő az egyetlen ilyenkorú angol gyerek az utcában és nagyon szereti a magyar gyerekeket. Együtt járnak iskolába is, meg együtt is játszanak. Már az iskolaidő délutánjaim is: így, vakációban meg egész nap.

Nem sokáig tart azonban a nyári vakáció az Ötödik Avenue-i gyerekhadnak. Pár nap múlva elterjed a hír:

— Hétfőn kezdődik a magyar iskola.

Termet bérelek és megkezdem a tanítást vagy negyven gyerekkel. Bibliai történeleket, énekeket, magyar írást, olvasást, földrajzot, történelmet, verseket, nótákat tanulnak. A második-harmadik napon ötvenre szökik az iskolásaim száma. És az Ötödik Avenue magyar nőtárástól hangos:

Télen, nyáron jókedvem van,

Az ördög fog búsulni...

este pedig nagy köszönés fogadja a munkából hazatérő magyart:

— Jó estét kívánok, édesapám!

A magyar iskola harmadik napjától kezdve kihalt a magyar utca délelőtti órákban. Csak Jacqueline Johnstonot lehet néha látni a régi gyerekek közül, amint szépen öltözött, szépen fésülten, de szomorúan, csendesen, magánosan sétál, labdázik vagy görkorcsolyázik az Ötödik Avenue-n.

A második héten új arcot látok az „iskola”-terembe özőnlő gyerekek közt s baráti kíséret közepette elől ballag az én kis ismerősöm, akinek a nevét már elfelejtettem, de az arcára még jól emlékszem s a társai buzdítására nagybizonytalanul, tört magyarúggal kiböki:

— Jó reggelt!

— Jó reggelt! Hogy is hívnak téged? — fordítom most már angolra a második mondatot.

— Jaqueline Johnston.

— És mit akarsz te itt?

Helyette társai magyarázzák meg a titkot — magyarul természetesen, mert én csak Jaqueline számára tudok angolul.

— Jaqueline a mi barátónk. Nagyon szeretjük egymást. Mindig együtt szoktunk játszani. De mi magyar iskolába járunk most és ő egyedül maradt. Nagyon szeretne velünk jönni. Engedje meg, hogy Jaqueline is járhasson magyar iskolába.

Ajánlójeleképpen még azt is hozzáteszik:

— Jaqueline már tud is magyarul egy picit.

— jól van Jaqueline, szívesen látunk. Ott lesz helyed Magda mellett. De ezentúl magyar módra: Johnston Jaqueline lesz a neved.

— Yes, Sir. Thank you! (Igen, uram. Köszönöm!) — mondja. Boldogan mosolyog és elfoglalja helyét.

Igy lett Jaqueline Johnston magyariskolás.

Névsorolvasáskor — mert abból sem volt szabad kimaradnia — hűségesen jelentkezett:

— Illés Rózi.

— Itt vagyok!

— Johnston Jaqueline.

— Itt vagyok!

Nem állítom, hogy sokra vitte az iskolában. Erősen próbálta a magyar olvasást, de kevés reménnyel. Egy-két szót megtanult és örült, ha az a könyvben újra előfordult és ő fölismerte. De nagy örömmel rajzolgatta utánam Magyarország térképét és a magyar zászlót, és megértettük vele a trianoni Magyarország térképét.

Legboldogabb volt mégis, amikor játékra meg a nótázásra került a sor. Drinápoly ostromát senki lelkesebben nem vívta meg és Hajmási Pétert több érzéssel egy sem énekelte az ötven gyerek közül, mint éppen Johnston Jaqueline.

Senki nála hűségesebben nem látogatta a magyar iskolát a Nyugati Városban. Ha egyszer hiányzott, oda volt a jökekv:

— Mért nem jött Jaqueline? Mi történehetett tJaqueline-nel?

Az iskola második hetétől kezdve új élet, új hangulat van az Ötödik Avenue-n. Ha végigmegyek rajta, hallok, hogy magyarul döngögték egymást Misi meg Lajcsi; Baloghéktól pedig ki-hallatszik a kis Magda nótája:

*Nádi veréb nem száll föl az égig,
Eletemet így bujdosom végig...*

A sarkon egy csoport lány játszik együtt. Ugy látszik: görkoresolya-kirándulásra indultak a szomszéd utcába. De látják, hogy közeledem, Megvárnak. Összebujnak. Tudom, hogy most Jaqueline-t oktatják. Amikor odaérek, kórusban köszöntenek:

— Jó estét kívánok, tiszteletes úr!

Jaqueline pedig titokzatos, de egyben kiadalmos mosollyal külön:

— Jó estét kívánok!

A nyár vége felé vége lett a magyar iskolának is. Ünnepi műsoros estét rendeztek a gyerekek. Színpadra került a „Jancsi és Juliska” című gyermekjáték, Jaqueline-nek abból sem volt szabad kimaradnia. Boldogan tanulta a szerepét. Az előadáson per-sze közönség és szereplők egyaránt izgulva várták Jaqueline jelenéséit s lélekzetviesszafojtva hallgatták ahogy Jaqueline tört, de folyékony magyarsággal elmondta a szerepét:

— Néni kérem, tessék megbocsátani. Máskor igazán nem teszünk ilyen rosszat.

S az iskola végeztével Jaqueline Johnston is büszkén szavalta, mint a magyar gyerekek:

*Azt dalolja a kis madár
A virágos ágon,
Legszebb ország Magyarország
Ezen a világon!*

Értette, mit mond. Nem tudni: meg volt-e győződve a boldog ország boldog gyermeke, hogy igazat mond a vers „Elszédett és számkivetett bujdosó magyaroknak” azonban jólesett idegen földön, idegen gyermek ajkáról ezt a hitvallást hallani.

Dr. Tóth Kálmán

N É G Y V I L Á G T Á J K R Ó N I K Á J A

ESZAK

Az 1942. év a Magyar Párt örvendetes fejlődésének jegyében állt, miután bizonyos gátló akadályok a regisztráció folytán el-simultak. Egymásután alakultak meg a helyi szervezetek az egész országban. Kevés kivétellel már mindenütt van a Magyar Párt-nak helyi szervezete, ahol magyarok élnek. Legnagyobb helyi szervezet a pozsonyi, mert hisz itt él a legtöbb magyar. Mint élszervezet nagy kezdeményező erővel rendelkezik. De a fővárosi helyi szervezet mellett a vidéki helyi szervezetek is igen élénk munkát fejtettek ki.

November 8-án tartotta a szlovákiai magyarság rózsahegy-i helyi szervezete első taggyűlését. *Justh*, kerületi elnök felszó-lásában rámutatott arra, hogy a Szlovákiai Magyar Párttal nem új párt alakult, mert hiszen a párt még a cseh-szlovák éraban keletkezett, mint az Országos Keresztény Szociálista Egylet Pártja. Ebből fejlődött ki később az Egyesült Országos Keresz-tény Szociális és Magyar Nemzeti Párt. Szlovákiában belügy-miszteri rendelettel regisztrálták a Magyar Pártot, amely így éppen olyan elismert párt, mint a Szlovák, vagy Német Párt.

Szunyogd közszeg magyar lakosai a SZMKE tagjainak kul-túrtárázat november 15-én avatták fel. Az ünnepségen Csáky Mi-

hály, a SZMKE országos elnöke is résztvett. Az ünnepi részt ének- és szavalatszámok egészítették ki.

A Magyar Párt pozsonyi pártvezetőségének ülésén *Prengly* Árpád dr. kulturális ügyben tett előterjesztése után *Stelczer* Lajos népművelődési előadó ismertette a magyar iskoláztatás fontos kérdéseit. Beszámolt arról, hogy az oly hézagpótló sze-repet betöltő magyar háziartási iskola internátusa a közeljövö-ben már elkészül és megemlékezett a városi magyar könyvtár tevékenységéről. Méltatta a magyar reálgimnázium Arany János önképzőköre kiadásában megjelent „Pozsonyi diák” c. füzetet és megemlékezett, hogy a magyar elemi iskola II. osztálya számára új olvasókönyv jelent meg. A Magyar Párt széppességi kerülete november 14-én értekezletet tartott. A nagyszámban összegyűlt kiküldöttek részletesen beszámoltak helyi szervezetük belső párt-életéről. Ezen az értekezleten javaslatot terjesztettek be a párt-sajtó útszervezésére, amit a pártértekezlet egyhangúlag elfoga-dott és határozatilag felkérte az országos pártvezetőséget a javas-lat mielőbbi megvalósítására.

A Szlovákiai Magyar Párt a magyar nyugdíjasok érdekében az alábbi felhívást tette közzé: A nyugdíjasok felhívást és ür-lapok kaptak, hogy lépjenek be az állami és közalkalmazottak egyesületébe. A Magyar Párt központja közli, hogy ez a belépés

a 70/942. számú törvény rendelkezései szerint kötelezően csak a szlovák nemzetiségűekre vonatkozik. Ajánlatos, hogy a magyar nyugdíjasok az űrlapok visszaküldése kapcsán jelentsék be, hogy az egyesületbe nem lépnek be, mert a törvény előírásai a magyar nemzetiségűket belépésre nem kötelezik.

Sokol Márton dr., a Szlovák Vöröskereszt elnöke az elmúlt napokban nevezte ki a Szlovák Vöröskereszt elnöki tanácsának tagjait. A szlovákiai magyarság képviselőiben Szamók Gusztáv dr. főorvost nevezték ki az elnöki tanácsba.

A karácsonyi ünnepek alkalmával valamennyi helyi szervezet ünnepélyeket rendezett, amikor is az arra rászorulóknak szeretetsomagokat osztottak ki. A Magyar Párt pozsonyi helyi szervezete 600 csomagot osztott ki, a nyitrai helyi szervezet pedig 350-et.

1942. dec. 14-én ünnepelte meg a szlovákiai magyarság Esterházy János pártelnökké történt választásának 10. évfordulóját. Ez alkalommal a szlovákiai Magyar Párt, mint a szlovákiai magyarság teljességét átfogó legnagyobb szervezete, Ó-Tátrafüreden nagy ünnepségeket rendezett. Először Aixerger László dr. pártigazgató üdvözölte Esterházy Jánost, majd pedig Bárczy Emil dr. üdvözlőbeszéde következett a Magyar Párt körületi elnökeinek nevében. Csáky Mihály a szlovákiai Magyar Közművelődési Egyesület nevében, Aixerger Lászlóné a magyar nők nevében, Strasser Béláné a Magyar Párt családvédő osztálya nevében, Emödy József pedig a Magyar Párt gazdasági osztálya nevében üdvözölte a pártelnököt. Ezenkívül még a Magyar Párt tisztviselői, a helyi szervezetek, a szlovákiai magyar művészek, a szlovákiai magyar munkások és a szlovákiai magyar főiskolások köszöntötték a pártelnököt.

A szlovákiai magyarság három országos egyesülete, a SZMKE, a SZKIE, a Mensa Egyesület, valamint buszonhat pozsonyi művelődési, társadalmi, jótékonyági, ifjúsági és sportegyesület, mint a szlovákiai magyarság életszervei közös határozattal emlékeztek meg arról a napról, amelyen a szlovákiai magyarság Esterházy Jánosnak tízéves pártelnöki évfordulóját ünnepelte meg. Szeretetük és tiszteletük jeléül „Esterházy János jubileumi alapítvány” néven 2000 Ks összegű alapítványt tettek. Az alapítvány célja a Széchenyi István szellemét követő tehetséges és kiváló magyar tanulók támogatása. Erre a célra az alapítvány teljes összege gróf Esterházy János korlátlan rendelkezésére áll.

A Magyar Hírlap ugyancsak Esterházy János nevére tett alapítványt, mégpedig egy zoborraljai kislány tanítatlási költségeire, a Madách-Könyvesház pedig egy zoborraljai magyar fiú tanítatlási költségeire.

A sok ünnep és jubileum mellett azonban szomorúan érintette a szlovákiai magyarságot az a hír, hogy a legfelső közellátási hivatal elnöke, a sajtóügyek illetékes tényezőivel egyetértésben, elrendelte az újságok és folyóiratok papírfogyasztásának korlátozását. A rendelet már január elsején életbe lépett. A papírkorlátozó rendelet értelmében január elsején Szlovákiában 109 hetilap és folyóirat nem jelenhetett meg. A rendelet felsorolja ezt a 109 újságot és folyóiratot is, melyek között ott találunk négy magyarit is. Ez a négy magyar újság és folyóirat a következő: *Katolikus Figyelő*, *Magyar Néplap*, *Uj Szív* és *Vadászlap*. A szlovákiai magyarságot természetesen a Magyar Néplap megszüntetése érinti a legsúlyosabban, mert hisz ez a lap volt a Szlovákiai Magyar Párt hivatalos lapja. E négy magyar lap megszüntetésével csak egy napilapja maradt a szlovákiai magyarságnak, mégpedig a Magyar Hírlap, mely hétköznap legfeljebb 8, vasár- és ünnepnap pedig legfeljebb 12 oldal terjedelemben jelenhet meg.

A Szlovákiai Magyar Párt szociális osztályának a tevékenysége abban a munkakörben mozog, amely az ott élő magyarok legsúlyosabb teherterele: küzdelem a nincstelenség, a nyomor

ellen. A Párt szegénysorsú és önhibájukon kívül munkanélkülivé vált tagjainak segélyezése kizárólag a Párt hölgyosztályának szociális alosztálya, röviden kifejezve a szociális vagy népjóléti osztály hatáskörébe tartozik; ennek ügyvezetője Hollósy János főtitkár. Ez az osztály hosszú évek óta végzi a magyar segélyes ügyét és ezzel hűzgapólló szerepet tölt be elsősorban a pozsonyi magyarok életében. A Szlovákiai Magyar Párt mindenkor felismerte abbeli kötelességét, hogy az arra rászorult érdekes párttagjait minden erejével segítse és a Párt mindenkor teljesítette is ezt a kötelességet.

A szociális osztály a nagy munkát nem csupán széles körű tekintettel, hanem a gyakorlat folytán kialakult alapos adminisztrációval végzi. A segélyre szoruló, személyi, családi és anyagi körülményeinek megállapítása végett női törzsszervezetet állítottak fel, mely szervezet 11 törzsmamából és 130 körzetmamából áll. A legfelső vezetést háromtagú intézőbizottság intézi, amely a munkát a legfelső fórumon irányítja az ügyvezető főtitkár ellenőrzésével.

Az osztály munkája nem merül ki az egyszerű anyagi támogatásban. A szegény családok, akik munkanélküliségük vagy betegségük folytán semmiféle betegsegélyző pénztár vagy nyilvános szociális intézmény keretébe nem tartoznak, a szociális osztály utalványa alapján orvosi és gyógyszersegélyben is részesülnek. A Párt orvosai nemes önzetlenséggel ingyen vállalták az ebbe a csoportba tartozó szegények orvosi kezelését. A szükséges gyógyszert az arra rászorulóknak szintén ingyen kapják a magyar gyógyszereszeketől. A szociális munkával szorosan összefügg a családvédelem munkaköre, amely a csecsemők és kisgyermek gondozásával és nyaraltatásával foglalkozik. Ezt a munkát azonban önálló osztályban intézik.

A szociális osztály működése mintaszerűvé fejlődött. Ma már nem kell elhagyatottan botorkálni a segélyre szoruló szlovákiai magyarnak. Október 14-én kezdte meg a szociális osztály az 1942—43. évi télsegély-akciót. Ez az akció már eddig is szép eredményt mutat fel és igazolja azt, hogy a magyar társadalomban a magyar öngondoskodás eszméje erősebben él, mint valaha.

A Szlovákiai Magyar Párt a magyarság céljainak könnyebb elérhetése végett osztályokba tagozódva dolgozik. A gazdasági jellegű ügyek végzése a gazdasági osztály feladata. A gazdasági osztály három szakosztályra oszlik. Ezek közül a kereskedő- és az iparososztály már két éve működik, a pénzügyi szakosztály megvalósulása még a közeljövő feladata, míg a 3. szakosztály, a mezőgazdasági szakosztály a múlt év őszén alakult meg. A gazdasági osztály vezetője Emödy József. A gazdasági szakosztály működésére vonatkozólag vezetőjének kijelentése szerint mindig azt az elvet fogja szem előtt tartani, hogy a nemzetek szerint csoportosított hivatásbeli szervezetek megtalálják a közös utat egymáshoz, valamint az egymással való becsületes együttműködés lehetőségét. Ez a gazdasági szakosztály működését csak akkor kezdte meg, amikor a szakosztályt sikerült úgy megalapozni, hogy a reá váró feladatokat képes legyen megoldani. A munkának hatásossága továbbiakban most már nem a szervezőktől, hanem a beszervezettektől függ.

A gazdasági osztály legelső és legfontosabb feladatának a legelhagyatottabb magyar társadalomnak, a kisgazdatársadalomnak felkarolását tartja. Itt elsősorban a szakképzésre fektetik a főszólyt. Tekintettel arra, hogy magyar tanítvány földművelés iskoláiban Szlovákiában nincs és ennek következtében a magyarok előtt el van záva az út a szükséges szakismeretek megszerzéséhez, először ezen a hibán akarnak segíteni. A téli hónapokban, novembertől márciusig a magyar falvakban háromhetes tanfolyamokat rendeznek. A tanfolyamokon résztvesznek a gazdasági fiakon kívül a felnőttek és saját gazdaságukban dolgozó önálló gazdák is. A szakosztálynak megvannak a megfelelő tantervi és a tanterve is készen van.

A további tervek szerint e tanfolyamok megrendezése után második lépésként a magyar gazdaság részére 2-3 hónapos elméleti és gyakorlati tanfolyamok útján teljes értékű kiképzést kívánnak nyújtani. Ezeket a tanfolyamokat a tervek szerint valamelyik központi fekvésű városban vagy községben tartják, lehetőleg a népfőiskolai elgondolás keretében. Az egész szakoktatás megvalósítását egyben a SZMKE szervezetével karöltve óhajtják megvalósítani.

KELET

1942. november 5-én ünnepelte Argay György, erdélyi evangélikus püspök püspökségének első évfordulóját. Ez alkalommal Argay püspök a dél-erdélyi evangélikus egyházkerület céljairól a következőket mondotta: „Híveinknek a hitben való nevelését és magatartását és általában a magyar kultúrában való nevelését szolgálják az egyházmegye nyomtatott kiadványai is: egyházi lapunk, naptárunk, Kiss Béla csernátfalui lelkészünk kiadásában megjelent imakönyvünk, valamint az erdélyi református egyházkerülettel együttesen kiadott vallásos tárgyú füzetek. Rövidesen megjelenik 1943. évi naptárunk is, amely Aradon készül.”

Argay püspök a továbbiakban megemlítette azt is, hogy az egyházkerületnek 5 virágzó és népes hitvallásos elemi iskolája van, 15 tantervvel és mintegy 600 tanulóval. Az egyházkerület több gyülekezetének az iskolája a gazdasági válságok korában elveszett. Ennek most nagyon érzik hiányát. Éppen így nélkülözik a dél-erdélyi evangélikusok a középiskolát is. Ez a hiány azonban a római katolikus és református egyházzal való szoros együttműködés és a két vallás testvéries, megértő állásfoglalása következtében enyhült azzal, hogy az evangélikus gyermekek a két vallás iskoláit szabadon látogathatják. Így volt lehetséges a lelkészek és tanítók utánpótlásának megnyugtató rendezése is, amennyiben az evangélikus teológusok a nagyenyedi református teológián nyernek kiképzést.

Az egyházkerület az elmúlt esztendőben számbelileg is gyarapodott, amennyiben az évszázadok óta a száz országos egyház kötelekében állott 2 egyházközség, a szebenmegyei Szakadát és a fogarasmegyei Halmagy egyházközségek a magyar evangélikus egyházkerülethez csatlakoztak. A harmadik új egyházközség, a kiskaposi csatlakozása most van folyamatban. Szép munkát fejtenek ki az evangélikus gyermekotthonok is. Csernátfalun és Nagyszentmiklóson működtek a nyár folyamán gyermekotthonok, az első helyen mintegy 80, a második helyen pedig 45 gyermek kapott díjtalan ellátást. A csernátfalui otthon vezetője Kiss Béla lelkész, a nagyszentmiklósi otthon vezetője pedig Pongiczky László esperes. Mindkét helyen nagy segítséget nyújtanak a helybeli mozgálokok tagjai. A legközelebbi nyáron ezeket a gyermekotthonokat az egyházközség minden gyülekezetben fel fogja állítani.

Brédy Géza dr. főgimnáziumi tanárnak most jelent meg egy tanulmánya Aradon. A könyv címe: A román nyelv hatása a magyar nyelvre. Brédy e munkában 525 román szót sorolt fel, melyet átvett a magyar nyelv is. E szavak főképp a szórákosok, szokások, ruházati cikkek, foglalkozásokkal kapcsolatos és végül a rokonságra és barátságra vonatkozó szavak.

Karánsebes lakói vegyesen magyarok, németek és románok. A három nép öt vallásfelekezethez tartozik. Legtöbben vannak a görögkeletiek, akiknek itt püspökségük és székesegyházuk van, azután sorra jönnek a római és görögkatolikusok, reformátusok, evangélikusok és unitáriusok. A katolikus templomot a római és görög katolikusok közösen használják. A reformátusok 1941-ben avatták fel templomukat, amelyben igehirdetés most csak ritkán van. Régebben volt papjuk, de nem volt templomuk. Most van templomuk, de nincs papjuk s csak olykor

látogat el hozzájuk istentiszteletet tartani. Debreczeni István temesvári református vezető lelkész, aki az ősz óta maga is segédlelkész nélkül maradt. Az evangélikusok és unitáriusok oly kevesen vannak, hogy nem is gondolhatnak templomépítésre, sem pedig paptartásra.

A Magyar Népközség szervezetének Karánsebesen 300 tagja van. Ezek közül nagy néhány az értelmiségi pályákon működő, vannak kisiparosok, a legtöbben munkások. A magyar munkások zöme a Balta Sarata kültelepen lakik. A háromszáz karánsebesi magyarnak mindössze húsz tanköteles gyermeke van. Az elemi oktatásban nem részesülnek anyanyelvükön, mert az állami népiskolának román, vagy német tagozatába járnak. Csak hitoktatásuk történik anyanyelvükön. Nyolc katolikus iskolás gyermek van. Ezeket Schütz Balázs főesperes tanítja a katekizmusra és a bibliára. A református gyermekek hittanítását megbízásból és illetékes helyről kapott útmutatás alapján Demeter Gyula gyógyszerész végzi. Ezekkel a gyermekekkel tanulja a hitet az egyetlen unitárius tanuló is. Néhány kivétellel a karánsebesi magyarok mind szegények. Amennyire lehet, a népközségi szervezet veszi a magyar iskolásokat pártfogásba. Ruhával, iskolaszerrrel, téli segélyezéssel támogatja őket.

December végén a romániai magyar képzőművészek a temesvári Magyar Ház nagytermében kiállítását tartották. Csöndes lelkiismeretes munkával a háborús napokban is maradó művészi értéket alkottak s ha ehhez hozzászámítjuk az áldozatos, nagy önfegyelmet kívánó életet, a tárlat sikere mellett elkönyvelhetjük azt a tudatot is, hogy a romániai magyar képzőművészekre az oltani magyarság mindenkor számíthat. A tárlaton nyolc művész vett részt: Belezny István (Arad), Gallasz Nándor (Temesvár), Hajós Imre (Arad), Muhos Kornél (Lugos), Pál Alpert (Lippa), Pataky Sándor (Arad), Soós István (Ujarad), Wolff Károly (Arad).

A gyermekekért való féltő gondoskodás és szeretet új intézménnyel gazdagítja Temesvár gyermekotthonainak számát. A temesvári Józsefvárosban létesül most új gyermekotthon: a Szent Erzsébet Napközi Otthon, amely január elsején már meg is kezdte fontos működését. A Napközi Otthonnak egyelőre csak 30-40 lakója lesz, akik nagyrészt a városzéli részekből kerülnek ki. Az új otthonban szakavatott vezetők felügyelete mellett gondoskodnak a gyermekek ellátásáról. Az Otthon vezetői pénzbeli és természetbeli gyűjtéssel gazdagítják az Otthon még szegényes felszerelését.

A karácsonyi ünnepek alkalmával több felhívás hangzott el a dél-erdélyi magyarság vezetőinek részéről, így pl. gróf Haller István, a Hangya-Szövetség elnöke felhívásában arra buzdította a dél-erdélyi magyarságot, hogy minél többen tömörüljenek a szövetkezetben. Szerinte egy nép újjáalakulásának, szociális fejlődésének előfeltétele a szövetkezet. Felhívása végén ezeket mondta: „Az első lépések nyomai már látszanak. Az idén a városok is csatlakoztak munkánkhoz — részt kívánnak belőle. Erős, komoly alakulatok. A városok kezét fogták a szövetkezeti oszmével és a szövetkezeti eszmén át a faluval. El fog jönni az idő, amikor minden város és falu megalakítja fogyasztási és hitel-szövetkezetét. De meg kell alakulnia a más természetű szövetkezeteknek, mint pl. termelő, értékesítő, stb. szövetkezeteknek is. Fel kell készülnünk a háború utáni szövetkezeti munkára, nem jóslásokkal, találgatásokkal, hanem komoly, mély meggyőződéses szövetkezeti táborral.”

Nagy Ferenc református püspökhelyettes karácsonyi pásztorlevelében az árvák érdekében felhívja a magyarságot, hogy végre alapítsák már meg a dél-erdélyi református magyar árvaházat.

Újév napján déli félegy órakor megjelentek a temesvári magyar alakulatok vezetői a Magyar Házban, hogy az újesztendő alkalmából köszöntsék Martzy Mihály tanárt, a Magyar Népközség bántási tagozatának elnökét. Elsőnek Teleki Endre

tanár, a Bánsági Népközösség kulturális alelnöke üdvözölte Martzy Mihály elnököt. A romániai magyarság helyzetéből kiindulva, kívánta, hogy a közösség értelemmel és türelemmel legyen és hogy mindenki teljes megértéssel támogassa a vezetőket munkájukban. A Magyar Népközösség nevében hálás elismeréssel adózott Martzy Mihály elnök fáradhatatlan tevékenységének, biztosította a bánsági magyarság ragaszkodásától és szeretetétől és erőt, egészséget és Isten áldását kívánta további munkájára. Kifejezte egyúttal a Bánság magyarságának Gyárfás Elemér dr. országos elnök tiszteltreméltó egyénisége és nagyszabású munkája iránt való igaz elismerését és őszinte háláját. Ennek a munkának jelentőségét — úgymond — teljes mértékben értékelni tudja a magyarság.

Martzy Mihály elnök ezután megköszönte a népközösségi tagozatok jelentős áldozatkészségét.

A temesvári római katolikus püspökség és a német népesoport vezetősége között történt megállapodás értelmében a német népesoport az idei tanév kezdetével különböző fokú hitvallásos — felekezeti — iskolákat vett át az egyházmegye területén. Ezekben a felekezeti iskolákban az oktatás nyelve a német volt. Ezeknek az iskoláknak a német népesoport részére való átengedését most a közoktatásiügyi kormányzat tudomásul vette s ezt a román hivatalos lap 119. számában közzé is tette. A nemzeti-nevelésiügyi minisztérium az átadás tudomásulvételével egyidejűleg felelőssé teszi az egyezményt aláíró feleket az abban foglalt megállapodások betartásáért és ezzel kapcsolatosan közli a minisztérium azt is, hogy külön ellenőrző közegeket fog kiküldeni az egyezmény betartásának ellenőrzésére. Továbbá hangsúlyozza a minisztérium, hogy a felekezeti iskolák átadása nem érinti a római katolikus egyháznak azt a jogát, hogy a magánoktatásról szóló törvény, valamint a Szentiszékekkel kötött konkordátum értelmében bármilyen nyelvű felekezeti iskolákat tartson fenn.

D E L.

A horvátországi magyarság életében utolsó szemlének óta különösebb esemény nem történt. A Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség tovább folytatja szervezési munkálatait munkálatait és ma már nincs Horvátországban magyarul tanuló község, amelyben a HMKK működése ne éreztetné hatását az ottani magyarságra. Az ősz folyamán műsoros esteket rendeztek, amelyeknek célja egyrészt az volt, hogy a magyarságot szórakoztassák, másrészt pedig, hogy a magyar beszéd gyakorlását elősegítsék. E műsoros rendezések mellett természetesen nem hiányoztak a felnőttek és a gyermekek részére rendezett tanfolyamok legnagyobb részének célja az volt, hogy az írni és olvasni nem tudókat megtanítsák a magyar betűre. De nemcsak az írástudatlanok számára rendeztek tanfolyamokat, hanem azok számára is, akik a magyar írás és olvasás tudományának birtokában magasabb képzettséget kívántak elérni.

A HMKK egész Horvátországra kiterjedő működésének zavartalanosságát azonban néhány, magát magyarnak valló egyén igyekszik megakadályozni. Ezek a HMKK mellett új egyesületet akarnak alapítani és abba öhajlják a horvátországi magyarságot beszervezni. A horvátországi magyarság azonban a HMKK munkájának fontosságát és nagy segítségét érezve egyáltalán nem támogatja az új egyesületet, mert valamennyien tudják azt, hogy minden horvátországi magyarnak a HMKK-ban van a helye, mert csak abban tudják azokat céljaikat megvalósítani, amelyek okvetlenül szükségesek ahhoz, hogy a magyarság Horvátországban megőrizze ősi jogait.

A Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet egyik osztályaként működő Egyetemi Férficserkészcsapat már több mint egy év óta foglalkozik a szórványmagyarság kérdésével. Az osztály vezetője dr. Zsolt Zsigmond orvos, már több ízben volt Horvátországban és ott meglátogatta az egyes községek magyar lakosságát. Legutolsó útja alkalmával Dolnji-Miholjácson volt, amely alkalommal a Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség helyi csoportja ünnepi este rendezett. Az ünnepélyen mintegy háromszázan vettek részt a községből és annak környékéről. Rétfalu község egész lakossága átjött ez alkalommal.

A dolnji-miholjáci magyarság kétféle eredetű, részben maradvány, részben az uradalmi cselédségnek, amely a magyar idők alatt települt a volt Benyovszky-uradalomba. Ezek ma már nincsenek többben ötvennél, de még most is az állam, illetve a Pavelics Ante kezébe került uradalomnál szolgálnak. Valamikor annyian voltak, hogy az állam két tanerős magyar iskolát tartott fenn számukra. A magyarok másik nagyobb csoportja legnagyobb részben a szerb idők alatt költözött ide, mégpedig csaknem kivétel nélkül a Duna mellett Bácskertesről. Azért költöztek ide, mert dobrovoljacoknak adták az ottani uradalomtól bérelt földjüket és így nem volt miből megélniük. Ez a csoport a magyarságnak rendkívül munkás, értékes, a földből aranyat sajtolni tudó nép. Kertgazdaságot csináltak, azelőtt legelőnek sem jó drávément mélyföldekből és ósápáktól szerzett tudásuk olyanmódra kamatozott, hogy az eredetileg vásárolt egy-kétholdas birtok ma tíz-húsz, sőt harminc, de ötven holdra is kiegészültek. A falu legszebb háza magyar kézben vannak. A magyarok jó munkások, sokat termelnek, megbízható emberek és ezért a helybeli horvát hatóságok is kedvelik őket. Egyik-másik 10—20 napszámmal is dolgozik. G. alelnök mondotta: „En az idén 7 vagont kerti veteményt termeltem.“ A magyarságnak ezen csoportja kb. 150 tagú. A többi szolga, nyugdíjas, kereskedő és iparos. Az egyke még nem éri el a dolnji-miholjáci magyarok közé és gyermek ma még elég szép számban van.

A gyermekek egy része a Horvátországi Magyar Közművelődési Közösség működése előtt egy szót sem tudott magyarul. Ma már verseket szavalnak és előadásokat tartanak magyarul. Bár a hatóságok az egyenruha viselését eltiltották, a szervezkedés tovább folyik s anyagi akadályai sem igen vannak. Tagdíját mindenki fizeti. Az említett ünnepély alkalmával az 12.000 kuna önkéntes adományt folyt be.

Egy vágyuk van csak e dolgos és derék magyaroknak: — haza szeretnének kerülni Magyarországra. Minden vágyuk csak az, hogy ismét hazájuknak, a magyar államnak keretében élhessenek.

A Hrvatski Narod értesítése szerint a horvátországi „Társadalmi Intézet“, amely a rendek és más szervezetek egyesülésének keretén belül működik, új tudományos intézményt nyitott meg. A Társadalmi Intézet iskolája november 25-én nyit meg Zágrábban. Célja a társadalmi tudományok kimélyítése. Ez az első ilyenirányú iskola Horvátországban. Feladata, hogy a szociális kérdések iránt érdeklődő új nemzedéket neveljen. Ez az iskola a szociális kérdésekre vonatkozó összes tudományokat munkaprogramjába iktatta. Ugyancsak figyelemmel van a közgazdasági tudományok a kialakulására is. A tudományos elméleti tanulmányokon kívül Horvátország gazdasági életére is vonatkozó gyakorlati előadást is tartanak ezen az iskolán. Ismertetik a horvát falunak a szociális viszonyait, gazdaságát, mentalitását, szövetkezeti kérdéseket.

Sümeghy Mihály

K Ö N Y V S Z E M L E

PUKÁNSZKY BÉLA: ERDÉLYI SZÁSZOKK ÉS MAGYAROK. *Danubia könyvkiadó, Pécs-Budapest, 1943.*

Pukánszky Béla, a magyarországi németiség kitűnő és alapos ismerője két esztendő előtt könyvet írt „Német polgárság magyar földön” címmel és ennek a kötetének az volt a végső konklúziója, hogy a polgárság a német népi javak „hűlten sáfárának bizonyult s a német mozgalom jövője nem az ő kezében van.” Az olvasóban már akkor felmerült a gondolat, hogy Pukánszky ezt a megállapítást nem lehet az egész történelmi Magyarország németiségére alkalmazni, hiszen az erdélyi szász polgárságnál nemcsak a múlt században, hanem jóval előbb is olyan népi öntudatra bukkantunk, ami a rendi világ felfogásában egyenesen meglepő és az öregebb német nacionalizmus korát is szinte megelőzi. Pukánszky Béla maga is érezte, hogy a szász kérdést egészen külön kell kezelni s nem lehet a szászokat a többi magyarországi német csoporttal egy kalap alá vonni, hiszen még az ú. n. „boldog békeidőben” is a szászok egészen más politikát követtek, mint az ország más részében élő, a magyarsághoz érzelmileg és bizonyos fokig nyelvileg is alkalmazkodó néprészek. A magyarság maga is másként szemlélte a szászok kérdését és szerző most megjelent könyvének előszavában meg is említi, hogy ha a társaságban a „svábokról” szászokra terelődött a szó, fagyosabbá vált a hangulat és a melegség elillant a társalgásból. Pukánszky tehát előbb vagy utóbb szembe kellett néznie a szász kérdéssel, amint hogy szembe kell néznie a magyar társadalomnak is, a nemzetiségi kérdés tárgyalásánál és megoldásának keresésénél nem lehet örökösön megkerülni ezt a „forró kását”, hanem igyekezni kell megismerni a szász lelkületet, a szászokban már évszázadok óta mélyen és forrón élő német népi öntudatot, amint hogy szembe kell nézni általában a magyarországi németiség egész nemzetiségi kérdésével is.

Ezek a gondolatok ösztökélhették Pukánszkyt s mindazok, akik közelebbről foglalkoznak a magyarországi nemzetiségi kérdéssel, megértik, mennyire igazhatalmas, fűthette ezt a komoly és tárgyilagos tudóst a szász probléma s milyen kedvvel foghatott hozzá ennek a könyvének a megírásához. Mert az olvasó elejétől végig valóban a szakkérdés iránti mélyszéles szeretet és kedvet érző Pukánszky sorából s ez adott neki erőt és sugallatot arra, hogy a kérdést elfogadhatóan megvilágítsa. S meg kellett írnia ezt a kötetet már csak azért is, mert még dolgozhatott első kötetén, mikor Erdély egy része visszatért s vele együtt az erdélyi szászok egy része is. Ez a rész pedig népeleg mindig öntudatosabb volt, mint az ország többi részében lakó németiség s így természetes, hogy amint telt az idő, annál inkább lehetett érezni Pukánszky első könyvének hiányosságát; a szászok és magyarok viszonyának megvilágíthatatlanságát.

Ép ezért olvastuk most nagy örömmel Pukánszky új könyvét, amely a szászokról szól s igyekszik ezt a kérdést is megvilágítani; a magyar olvasót megismertetni a szász lelkülettel s megértetni vele a szászok népi német felfogásának alapjait s ugyanakkor pedig a szászok előtt is érthetőbbé

tenni a magyar nemzeti és államfelfogást, azt a magyar nemzeteszmét, amely a franciás és a népi német nemzeteszmétől is olyan alapvető vonásokban különbözik és amelyek sajátos hungarisztikus felfogása lehet, hogy ma nem egészen korszerű, de a magyar léténelemmel és Magyarország területével elválaszthatatlanul egybeforról és fennellenül időálló. Az erdélyi szászok mindig öntudatos népi felfogásban állt, bár ez az öntudatos népi felfogás bele tudott helyezkedni a magyar s közelebbről az erdélyi szemléletbe is, amint ezt épen az erdélyi szászok nemzeti dala is bizonyítja, amely Erdély valamennyi fiának egy kötelességet beszél. Ez az erdélyi patriotizmus tulajdonképpen Hungária patriotizmusa, ha manapság még olyan furcsa is a visszhangja és ép a szászokat figyelmezteti arra, hogy Magyarországon élni nem lehet a magyar nemzeteszmét figyelmen kívül hagyásával. Hiszen mindkét oldal felé épen van a figyelmeztetés hangsúlya, hogy egymás lényegét tartsák tiszteletben ha egy földön, egy hazában akarnak élni, különben az együttélés örökös félreértéssé és lehetetlenségé válik. Már pedig ép a szász és a magyar közös mult bizonyítja, hogy mindig akkor volt legnagyobb megértés a szászok és magyarok között, mikor külön-külön egymás nemzeti lényegük került veszedelembé, ez a közös veszedelem mindig fel tudta ismertetni velük a megértés és összefogás szükségességét, az egymásrautaltság törvényszerűségét. Pukánszky mostani könyvének is az a legnagyobb értéke, hogy erre pontosan rávilágít és ezt a lényegét emeli ki a magyar és német olvasó előtt egyképen. (II. József császár idejében és a Bach-korszakban egyként egymásra talált az erdélyi szászok és magyarság.)

Pukánszky tapintatosan írja meg a szászok történetének azokat a részeit, amelyek egyformán fájdalmasak mindkét oldalra, így Róth Lajos István életének és politikájának, tragikus halálának históriáját. Igyekszik megértéssel belemélyedni a szász népi öntudat vizsgálatába és megvilágításába. Ezt a megértést azonban nem viszi túlságba és azt sem hallgatja el, hogy „olyan nemzetiség, mely évszázadokon keresztül nem torlaszolta volna el következetesen a magyarsághoz vezető utat, (a ki-egyezés után) lényegesen jobb kilátásokkal vehette volna fel a harcot legértékesebbnek tartott jogaiért”.

Foglalkozik Pukánszky az első világháború utáni helyzettel is és itt is megtalálja azt a hangot, amely nem lehet fájdalmas és sértő egyik oldalra sem. Öszintén megmondja, hogy az 1918-as tragikus esztendő után a magyarság és szászok közötti font kötélek nem bizonyultak életképesnek és a szászok útja eltért az erdélyi magyarság útjáról. Volt ugyan idő, amikor a szász és magyar irodalom síkján közeledést lehetett tapasztalni, a Klingsor és az Erdélyi Helikon kölcsönösen közöltek fordításokat, az erdélyi magyar és szász írók közeledése volt tapasztalható, de a harmincas évek közepén ennek a közeledésnek ismét végeszakadt; az erdélyi szászok újból bezárkózott népisége fellegvárába. Mindenesetre érdekes, hogy a transzilvanizmus gondolatát akkor jó ideig az erdélyi szászok élénken ápolták s jól emlékezünk arra, hogy az erdélyi magyar írók

is sokat pertraktáltak a kérdést, de aztán mindkét oldal elhallgatott. A korszellem, úgy látszik, nem kedvezett az erdélyiség gondolatának.

Pedig az erdélyi életközösség gondolata nem halt meg, amint hogy a magyar életközösség gondolata is él. Pukánszky Béla könyve is ennek a bizonyítéka, hiszen nem éppen népszerű feladat olyan kényes témához nyulni, amelyről szerző megállapítása szerint is inkább fagyosan hallgatnak, mint beszélnek az emberek. A társaság azonban néha hallgat, a hazáját és polgártársait őszintén szerető tudós azonban el nem hallgathat. Néki szólania kell és utat kell törnie, ismertetnie kell és felvilágosítani. Mert csak egymás kölcsönös megismeréséből fakadhat a közeledés és az együttélés békesége. S mindazoknak, akik Magyarország nemzetiségi kérdéseivel foglalkoznak, most kell szólaniok és utat mutatniok, amikor a háború és eszmék zűrzavarában még a régi jól járt utak is elsüllyednek s eltűnnek a keresők szemej elől. Pukánszky Béla könyve szászokról és magyarokról a múlt tanulságai alapján a további magyar-szász s ezzel a magyar-német együttélést kívánja lelkiileg előkészíteni s ezzel az egész magyarországi nemzetiségük érdekes egyedül helyes megoldására is igyekszik rávilágítani.

Csuka Zoltán

NEMZETNEVELŐK KÖNYVTÁRA. Az Országos Közoktatási Tanács kadvány-sorozata, 1942, Budapest.

A magyarság és Magyarország az utóbbi évtizedekben olyan váratlan és gyökeres kül- és belpolitikai változásokon ment keresztül, amelyek egészen új gondolkodásmódra, lelkületre készítettek bennünket. Más ma a felfogásunk a hazáról, a magyarság hivatásáról és a velünk együttélő nemzetiségekről, azaz a velük való kapcsolatokról. A négyfelé elszakadt magyarság és a csonka ország vezetői, tudósai és írói gyakran leszögezték az adott új helyzetekben kialakult irányelveket. Ezek részben egyeztek voltak, részben különböztek egymástól. A kisebbségi sorban levők talán inkább a pillanatnyi sorsfordulat tragikus helyzetének szemüvegén keresztül nétek meg a magyarság tennivalóit, míg a csonka ország mélyenlátó politikusi ezereves történelmi múlt távlatából kiforrott tervekkel és kellő nyugalommal jelölték ki a magyarság új életútját és szükséges magatartását.

Mivel a magyarság zöme e sorskérdésekben nagyrészt tájékozatlan vagy ingadozó felfogású, nagy szükségletet pótol az Országos Közoktatási Tanács terve, amely szerint fokozatos egymásutánban 70 db tudományos megalapozottságú, de népszerűsített alakban megírt könyvet ad ki. És pedig: hazánkról, annak népeiről, gazdasági és szellemi életéről, a nemzetnevelésről, a honvédelemről, a gyermeknevelésről, a nemzeti népi műveltségről, a népművelésről, a hivatásra nevelésről stb. S valóban ezek azok a kérdések, amelyekről a magyar nemzetnevelők, a középosztály, de maga a nép is lehetőleg kiforrott és határozott központi irányítást vár.

Az első könyv „Hazánk” címen már megjelent.* Tömör összefoglaló áttekintést

* A szerző neve nincsen feltüntetve a könyvön. Ára 3.50 P.

ad a később megjelenő kötetek tárgyköréből. *Minket elsősorban a könyvnek a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó fejezetei és kisebb utalásai érdekelnek.* Erdekes, hogy a magyarság legkülönbözőbb kérdéseit tárgyaló fejezetekben is kénytelen a szerző akarva-nemakarva kitérni a velünk együttélő népekre és a velük való kapcsolatainkra. Ez a körülmény is bizonyítja lapunk régi felfogásának helyességét, amely szerint *nemzetiségeink és a szomszédos népek múltja és jelene nem lehet közömbös reánk s hogy ezzel elsősorban nekünk kell foglalkoznunk, mert csak ez ismeretek birtokában láthatjuk helyesen a magyarság tényleges helyzetét és csak így cselekedhetünk eredményesen a magyarság érdekében.*

Könyvünk elején a *haza* fogalmát tisztázza: a földterületet a rajta élő nép építi hazává. S így egy ország nemcsak az uralkodófajnak lehet hazája, hanem a kisebbségben élő nemzetiségeknek is, főként az a tájegység, amelyen ő — esetleg — többségben él s ott történelmi szerepet töltött be és sajátos művelődést teremtett.

Meggyőző érvekkel és rajzokkal indokolja és magyarázza egyes európai államok határainak állandóságát, illetőleg ingadozó voltát. Így kerül sor az ezeréves magyarság *Kárpát-medencéjének* ismertetésére, amely *közismerten iskola-példája egy ország jó földrajzi, gazdasági és védelmi határainak*, (kivéve a nyugati síkvidéki határvonalat). A magyarság Európa természetes közepén, nyugat, kelet és dél hatásának és fontos közlekedési útvonalainak ütközőpontján, a három nagy népcsaládnak: a germán, szláv és románok találkozási helyén telepedett le s ott ezer éven át teljesítette áldozatos hivatását. Ezért érthető, hogy e három épszárdnak törzsei az ország határain belül is feltalálhatók. Az ezeréves történelem során a magyarság harcolt és vérezt, mialatt a románok és szerbek tömegestől szivárogtak be az országba és folyvást szaporodtak, a németeket pedig a török hódoltság után az osztrák Habsburgok telepítették be a magyaroktól elhagyott falvakba. Közben a székelő népfelleg, főként Moldvában volt kénytelen kivándorolni s ha még hozzá vesszük, hogy némely vidéken még a nemzetiségek volt a magyarságra beolvasztó hatása, megértjük azt a különbséget, amelyet a magyarság számbeli ereje a 300 éves török harcok előtt és utána mutat. Mátyás király idejében az ország 5 millió lakosa közül 4 millió magyar volt, míg a XIX. század elején már az idegen elem került túlsúlyba a magyarsággal szemben. De ekkor a nemzet felismerve a helyzet veszélyes voltát, megmaradt erejét összeszedve, minden téren munkába kezdett, hogy az osztrákok helyett ismét kezébe vehesse a hatalom gyakorlását. Ez időben nagy belső lelki átalakuláson megy keresztül a magyarság és szellemiek terén nagyon megerősödik. De a múlt század második felében a nemzetiségek is öntudatos, szervezett tömegekké válnak. Ebben még a testvér-keletországiak is támogatták őket s igyekeztek lelkiükben eltávolítani az államfenntartó magyarságtól. Ez a szakadék a világháború kitöréséig állandóan nőtt, ami a vesztes háború után Trianonhoz, szétaraboltságunkhoz vezetett.

A szerző ezután ismerteti a legkülönbözőbb elméleteket, amelyek Trianon után megkísérelték a magyarság megerősödését és a régi ezeréves határok visszaszerzését. Voltak, akik nyelvileg, (sőt vérségileg is)

tiszta államot akartak létrehozni. Ezek elfelejtkeztek arról, hogy így milliós tömegeket kellene áttelepíteni. Bizonyos számú lakosságot lehet megmozgatni és egyes vegyes etnikai területeket szűkíteni, de ezt is csak fokozatosan és tervszerűen.

Elég részletesen és helyes megállapítással ír a könyv a nemzetiségek és a magyarok kölcsönös asszimilálódásáról. E századokon keresztül mindig folyt egy bizonyosfokú vándorlás, népesere az országban. Különösen a peremvidékek és az ország termékeny közepe között, vagy a kisebb medencékben a hegyről a völgyek felé. *E vándorlásnak lett a következménye a nemzetiségek szétszórtsága — néha egy faluban 3-4 is, — valamint egy állandó és kölcsönös vérkeveredés a magyarok és nemmagyarok között.* A magyarság az Alföldön vagy a hegyvidéki városokban szívtelt fel magába idegeneket, ami természetes folyamat volt. Ezzel szemben a románok, szerbek és szlovákok sok szórványmagyart, sőt egész területeket olvasztottak be. Az utóbbi félszázad tapasztalatainak eredményeként megállapította a szerző, hogy miként a világháború előtti közigazgatási és iskolapolitikával nem lehetett magyarosítani, úgy az utódállamok sem tudtak erőszakos eszközökkel magyar tömegeket elnemzetleníteni. Figyelmeztet a szerző, nehogy a világháború előtti magyarság hibáiba essünk, amely ugyanis megelégedett látszat-eredményekkel, de óvakodnunk kell az utódállamok módszereitől is. Ezek ugyanis erőszakossággal és a magyar kisebbség kultúránál magasabb lesüllyesztésével akarták a maguk kultúrfejlődését elérni. *Ilyen eszközökkel csak elkeseríteni és magunktól eltávolítani lehet a nemzetiségeket.*

Részletesen ismerteti a könyv statisztikák és szemléltető térképek révén az ország lakóinak, nemzetiségeinek lélekszámát, szaporodását és művelődési állapotát és ilyen adatokkal alátámasztott indokolás után megállapítja a magyarság előnyösebb helyzetét. Mert dacára a számbeli gyengeségünknek, művelődésünk erősebb kiszáradó erejű, a *magyarság* egész országban fellelhető s fajjuttatásának és államfenntartó képességei *egyedül őt teszik hivatottá arra, hogy a Kárpát-medencében — amelyben nyelvhatárok szerint országhatárokat húzni képtelenség — államot fenntartsion és vezessen.*

Aki e könyvet figyelemmel és szeretettel végigolvassa, megelégedett érzéssel teheti le. Felértéztette magát a bonyolult magyar kérdés-halmazban, mert az eddig itt-ott hallott gondolatokat egybefoglalva kapja és nyomon követheti az egymásba kapcsolódó kérdéseket. Hiszünk ha sokaknak kezéhez eljut a könyv, idővel egységesebb és kiegyensúlyozottabb felfogás alakul ki a magyarság soraiban e létünket érintő sorskérdésekben. *Igen fontos az, hogy a magyarság végre ismét határozott nemzeti életélt, hivatást lásson maga előtt — miként a német nép — amelynek minél tökéletesebb betöltése az egyetlen út, miként az egész nemzet állandóan munkára és áldozathozatalra serkent.*

Vannak e könyvnek kisebb szerkezeti hibái, amelyek a következő kiadásokban bizonyára el-elmaradoznak. Ámbár fontos bizonyos gondolatoknak kihangsúlyozása, mégis némelyek a legkülönbözőbb fejezetekben feleslegesen gyakran ismétlődnek.

A nemzetiségi kérdésben a higgadt, komoly, de öntudatos magyar álláspontot vallja a könyv, épp ezért felesleges feléjük az a néhány szurkáló, lenéző megjegyzés. A német nemzetiség, főként a szászok, hozzáuk való érzelmi kapcsolatainak lazaságát politikából elhallgatja. De már nem volt ilyen politikus a szerző, amikor az asszimiláns magyarokat azzal vádolja, hogy türelmellenebbek voltak a nemzetiségekkel szemben, mint a többségű magyarok. Ugy gondoljuk, hogy ez csak egyes történelmi politikusok felvett sajátja.

Kár, hogy nem hangsúlyozta ki jobban a szerző azt a hovatovább mind jobban terjedő elvet, hogy különösen ma nem célunk a nemzetiségek beolvasztása, mert ott a pénzt és főradságot, amit e célra nemvezető munkára feleslegesen, inkább a tényleges magyaroknak számbeli és minőségbeli megerősödésére kell fordítanunk.

A könyvet sok értékes térképvázlat és szép fénykép díszíti s teszi érdekessé.

V. G.

RUZSA JENŐ: A KANADAI MAGYARSÁG TÖRTÉNETE.

Örömmel adunk hírt arról az 510 oldalas, vaskos könyvről, mely a fenti címen 1940-ben jelent meg Torontóban s a kanadai magyarság nemrég szegényesnek ítélt irodalmát jelentősen gazdagította. Szinte alig vettünk tudomást arról a néhány példányról, amelynek a megjelenésekor már igen nehézkes nemzetközi érintkezés ellenére is sikerült Magyarországra eljutnia. Megkésve, de örömmel üdvözljük Ruzsa Jenő torontói evangélikus lelkész nagy vállalkozását, amely bizonytalán a *Kalossay* Sándor által írt USA-beli magyar református történetnek akár kanadai mása és kiegészítője lenni.

A címlapon izléses fametszet fogad: fölfelé ívelő fényúton Hunor és Magor a Csodaszarvast űzik. A művész kezgye nélkül is ráismerünk benne a fiatal amerikai magyar tehetség, *Serédy* Kató munkájára.

Néhány apró bevezető fejezet (kivándorlás, bevándorlás, úttörők, telepek alapítása) után tartományok szerint olvashatjuk a kanadai magyarság „történetét”, kissé illogikus rendben; előbb a nyugatiakat Albertával kezdve, azután a Maritime tartományokat s végül a keletieket; a könyv második felében pedig érdekes fejezeteket találunk a kanadai magyar képviselőkéről, egyházakról, egyesületekről, szervezeti és szellemi életéről stb. A könyvet feltűnően sok kép teszi szemléletessé; az utolsó 50 lap kizárólag képeket tartalmazó „képcsarnok”.

A „Kanadai Magyarság Története”-ben ne keressünk itthoni tudományossággal megírt művet. Nem magasszínű történetírás, sem szakavatott társadalomtudományi helyrajz, mégcsak nem is könnyed tollal megírt „riport” amit e könyvben találunk. Van benne mindéből valami. Hálásak vagyunk az ősi nagy telepek eredetének megmentett történetéért, amely a most kihaltban levő alapító-nemzedékekkel együtt igen csak a sírjába tért volna. Kanadai magyarjaink mai helyzetéről fogalmat nyerhet a könyvből az is, aki csak ebből ismerkedett meg velük. Emellett pedig nem egyszer a riporter élességével látta meg velünk az író érdekes jeleneteket. Hogy mégis a vidékiességnek íze-szaga-hangulata húzódik meg a köny-

vön, nem hibája, hanem a külföldi magyar termékek állandó velejárója. Arra jó ez is, hogy ne csak megértesse, hanem meg is éreztesse, kóstoltassa velünk az író az amerikai életet. Igen, az egyéniségek megnövekedtek ott és eget kérnek s az írónak ki kell szolgáltatnia képeivel, letrajzaival, névjegyzékével őket, ha élni akar és könyve meg akar jelenni, amellel, hogy ezzel tárgyának hű képét mutassa be.

Ruzsa Jenő nagy fáradsággal gyűjtött, sok anyagtól terhes könyve azt a problémát teszi asztalunkra: mi lesz a háború után amerikai kivándorlásunk e legrégibb (1885) és legújabb (1930-as évek) elemével, 100.000 fűnyi kanadai magyarságunkkal?!

Tóth Kálmán

SZLOVÁKIAI MAGYAR MŰVÉSZEK ALBUMA. (Nyolc művész tizenkét grafikai lapja.) A bevezető tanulmányt írta Brogyányi Kálmán, Csáky Mihály gróf előszavával. Pantheon Rt. Budapest, 1942.

A szlovákiai magyarság szellemi élete a kezdeti válsági után, amely minden nagy változásnak természetes és szükséges velejárója, erőteljes léptekkel halad egy új, egészséges összefogás felé. A szellemi erőknek ez a szintézise, már eddig is, komoly és figyelemreméltó eredményeket mutatott fel. Irodalmi téren elegendő a Szlovákiai Irodalmi Füzetek példájára utalnunk és kiemelni a körje csoportosult írók öntudatos és értékes munkásságát, amely már az új összefogás jegyében történik. Ez a szellemi összefogás hozta létre a nemrégiben megjelent Szlovákiai Magyar Írók Antológiáját is, amely a szlovákiai magyar írók szellemi egységének első komoly megnyilatkozása. Az antológiában egymás mellett találunk olyan írókat, akiket a múltban, az elmúlt rezsim alatt még határozott világnézeti ellentétek választottak el és állítottak egymással szembe.

A tisztulás katalizmát élő kisebbségi társadalomban az írói összefogás példája nem maradt hatás nélkül. Az írók példáját követték a képzőművészek, amikor album alakjában nyolc művész munkáját — tizenkét grafikai lapon — adták ki, ezzel mintegy bizonygatóan adva annak, hogy a kisebbségi magyar művész nem szakadhat el a közösségtől, nem szolgálhatja a művészetet önmagáért valóan és a művészetre a kisebbségi sorban hivatás vár. Nemzeti és magyar hivatás ez: művészetével a közösséget szolgálja és műveiben a magyar lelkeséget fejezi ki.

Előszavában Csáky Mihály gróf a kisebbségi művész hivatásáról írja: „Mert küldetése van minden magyar művésznek a kisebbségi sorban. Hivatása az, hogy kifejezze a magyar lelkeséget, képbe formálja mindazt, amit a művészet magasabb fokon ki tud fejezni életünkben, hogy megérttesse: munkája a magyarsághoz szól, a magyarságot szolgálja.” — majd tovább: „A magyar művész a magyar öntudat és a magyar lelkeség formálóját a kisebbségi életben.”

Mélyérlelmű szavak, komoly gondolatok a kisebbségi magyar művészetéről és súlyos követelmények a kisebbségi sorban élő magyar művésztől! Attól a művésztől, aki távol él a magyar etnikumtól, a magyar néptől, sokszor a magyar szótól is és idegen néptől körülvéve, nélkülözni kénytelen a közösség melegét. Hogy fejezze ki ez a művész a magyar lelkeséget és hogyan szolgálja számkivetettségében a magyar közösséget?

A magyar lelkeséggel való találkozást

az első szlovákiai magyar művésztelep volt hivatva elősegíteni. A nyitrai vidéki magyar falvakban eltöltött nyár, a néppel, a faluval való találkozás eredménye a város-lakó művészek első műveiben megnyilatkozott: felszabadultságot, lelki élményt jelentett és az urbanus művészek munkáiban megjelenik a falu, a nép, ezzel együtt az érte való felelősség és a szlovákiai magyar művész műveiben ennek a kis magyar népcsoportnak a lelkeséget fejezi ki és műveivel a kis közösséget szolgálja. De közvetve, az évenként rendezett kiállítások keretében, amikor az alkotó és a közönség közötti kapcsolatok fűződnek szorosabbra, műveivel a szlovákiai magyar közösséget és azon keresztül a magyarságot szolgálja. A kettős feladat: kifejezni a magyar lelkeséget és híven szolgálni a magyar közösséget, jellemzi és ez hozta létre a szlovákiai magyar művészek most megjelent albumát.

Nyolc művész tizenkét grafikai lapja felfogás, vérmérséklet és stílusbeli különbségeken túl közös vonásokat is hordoz. A szülőföld és a táj szeretete egyrészt, a tartózkodó témaválasztás és a bensőséges előadásmódor másrészt, jellemző vonásai a szlovákiai magyar művészetnek.

A tárgyat felvidéki kisvárosok és falvak nyugodt és eseménykülső élete adja. Amint a művészek hosszú és küzdelmes út után jutottak el szerepük felismeréséig, környezetük, szülőföldjük megismeréséig — önmagukig — éppen úgy előadásmódoruk bensősége, nyugodtsága és egyszerűsége egy szerves fejlődés eredménye. Brogyányi Kálmán a nyolc művésztől írott alapos és tárgyilagos tanulmányból tudjuk, hogy a nagy európai stílusnyugtalan-ság korszakát valamennyi művész átélte: Párizsban ismerte meg a modern francia piktura törekvéseit, Berlinben és Münchenben barátkozott meg a német expresz-szionizmussal, de megjárta Olaszországot is és tanítványa volt a prágai modern iskolának. Hogy mindezek ellenére az alkotók meg tudták őrizni egyéniségüket és előadásmódoruk mentes maradt minden idegen hatástól, a fegyelmezett, elmélyülő és őszinte művészegyéniséget mutatják.

Nem is találunk munkáikban határozott művészi irányt képviselő művet és nem beszélhetünk szlovákiai magyar művészek-nél egy sajátos stílusról és előadásmódor-ról. Egyéniség valamennyi.

Bármilyen nagy is azonban a különbség a művészek között vérmérsékletben, képzőművészeti kultúrában és felfogásban, összetartja őket a szlovákiai magyar szellem, amely önkéntelenül is kiütözik valamennyiük alkotásán és a szlovákiai magyar táj és szülőföld szeretetét érezzük, akár Álló Gyula „Csallóközi falurészlet”-ét, Pálffy Péter „Szomolányi táj”-át, Angyal Géza „Körmöcbányai vártemplom”-át, vagy Schabert Gyula pozsonyi városrészleteit nézzük.

A szlovákiai magyar festők hazai eseményekbe, hazai tájakra éreztek gyökereket, akármilyen jelentéktelenek is ezek az események, bármilyen sivár és szűk a hazai tájék. Megtették a legnagyobbat, mit alkotó művész valaha is megtehet: megtalálták önmagukat, felismerték szerepüket és tehetségüket és műveiket népük szolgálataiba állították.

Felfelé ívelő útjuk őszinte, emberi és magyar művészet felé vezet.

Szabó György

BALLA ANTAL: MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE. 2. bővített kiad. Budapest, 1942, Singer és Wolfner. 355 o.

Heinrich Friedjunghoz hasonlóan Balla Antal, a Pesti Hírlap kitűnő külpolitikai szerkesztője is a hírlapírásban megismerszodott tollával és politikai tájékozottságával jutott el a történetírás Parnasszusára. Nagy sikerre visszaillesztett két műve: „A legújabb kor világtörténelme” és „A legújabb kor gazdaságtörténelme” után most hazánk történelmének szentelt egy mélyszántó kötetet. Jellemző vonalvezetése, hogy az eseményeket és problémákat annál szélesebb mederben tárgyalja, minél közelebb esnek a jelenhez, hogy így megteremtse a közvetlen kapcsolatot a ma és a tegnapi között. Könyve így bőséges kérdés-komplexumokat tár fel a közelműltből, úgyhogy a kiegyezéskorabeli Magyarország is plasztikus, kimerítő ismertetést szentel, minden vonatkozó kérdés tárgyilagossá, talpraesett letárgyalásával. A kor kimagasló alkotását látja a Deák Ferenc s a tőle támogatott kormány 1868-as nemzetiségi törvényében, amely az egységes nemzetállam liberális értelmezését a nemzeti kisebbségek természeti jogaival szerencsésen egyeztetette össze — csakhogy Tisza Kálmán kormányrajutása nem tette lehetővé annak észszerű végrehajtását, ami nemzetiségeink turbulens elemeinek malmára hajította a vizet. Helyesen mutat rá arra, milyen hátrányos behatások termelődtek ki e téren Ausztria felől, ahol Hohenwart föderációs kísérlete Andrássy Gyula intervencióján bukott meg — holott, ha megvalósul, egy nemzetiségileg nyugodtabb Ausztria alakul ki Magyarországtól szövetségében a szlav agitáció lényeges csökkenésével. Így „a nemzetiségi kérdés a 67-es rendszernél állandóan kísértő, megoldatlan kérdése”. (253. o.) Ebből a szempontból helytelennek látja a boszniai okkupációt is, amely a horvát irredentisták között vezetett különböző mozgalmakra, Khuen-Héderváry Károly 1883-tól 1903-ig terjedő horvát báni kormányzata, amely a szerb elemre támaszkodott, ugyancsak „végzetesen rossz politikának bizonyult” (253. o.), mert Belgrádban Páris 1881-ben alakult radikális pártja már minden szerbalkta vidékre kiterjesztette a nagyszerb eszmét, amelynek főelve a monarchia és benne Magyarország felbomlasztása volt. A délszláv kérdés ílyetén állásához járult a századfordulón, Széll Kálmán miniszterelnöksége alatt a román-lakta vidékek elégedetlenkedése, sőt szerző ekkorra helyezi a század mozgolódások megindulását is. Rámutat Tisza István éleslátására, aki Goldis, az új aradi román püspök beiktatását aranyhálóba igyekezett verni a magyarság és a románok között, hivatkozva egymásautaltságukra Európa keletén. És ebben a helyzetben, amelyet súlyosbított a szlovákok megmozdulása (turóczenzmártoni memorandum), az ország közvéleményét a véderőküzdelmek terelték a nemzetiségi kérdéstről egészen más, attól távolfekvő területre.

Audiatur et altera pars. A szerző szigorú tárgyilagossággal ismerteteli a véderőküzdés 67-es és 48-as álláspontját. A függetlenségiek a nemzet egyetemes sérelmére látták látták abban, hogy fiai idegen nyelven vezényelt hadseregben szolgálnak, a 67-esek az uralkodó megbántásától tartottak ha az ő jogkörébe tartozó kérdésbe beavatkozás történik. Fejérváry Géza tábornok-kormányra így hiába vállalja a ki-

egyezés védelmére, az ellenzék 1904 nov. 19-én megalakult vezérlőbizottsága nem ismeri el törvényesnek és kimondja a nemzeti ellenállást. Csak hogy a nemzeti ellenállás végzetét Balla Antal abban látja, hogy nem sikerült a nemzetiségeket bekapcsolni. Vezetők megtalálták az útát Ferenc Ferdinánd köréhez, amely a ki-egyezés hiányát annak megfelelő átalakításával remélte pótolni. A nemzeti ellenállást követő koalíciós kormánynak sem sikerül a nemzetiségi kérdésben nyugvópontot találnia, sőt az 1906-os választásokon a nemzetiségek megerősödve jutnak be a parlamentbe. De a közvélemény ezt nem értékeli a maga teljességében. „A magyar közvéleménnyel nem igen lehetett megérteni egy elvitathatalan tény: azt, hogy a magyar föld népe nem egyenlő és egyfaj, hiába esett át az ország a szabadságharc alatt súlyos, sőt tragikus tapasztalaton.” (269. o.) A koalíciós kormány a horvátországi vasúti pragmatika révén ott is újabb ellentéteket váltott ki. „A horvát képviselők, a függetlenségi párt szörnyű mebotránkozására elkezdtek a parlament termében horvátul beszélni (amihet pedig joguk volt) és hónapokon át obstruáltak a javaslatot. A horvát-szerb koalíció (a zágrábi horvát tartománygyűlés vezetőpártja) ez időtől fogva nyíltan hirdette az elszakadást Magyarországtól.” (271. o.) Tisza István, aki 1913 júniusában lépett kormányra, mindenekelőtt a románokkal próbált meggyezni — bár ez a szándéka nem mindenütt talált helyeslére, nem helyeselte Apponyi Albert sem, akinek tudomása volt a románok és Ferenc Ferdinánd tárgyalásairól — majd Zágrábban személyesen próbálkozott az ellentétek áthidalásával. Az idő hullámait meggyezés helyett a világháború katasztrófájába sodorták a magyarságot. A német kormány már 1914-ben látta, hogy Románia semlegességét bizonyos területek feláldozásával kellene biztosítani, Tisza azonban Czernin bukaresti követ útján üzentte meg a román kormánynak, hogy „erdélyi kérdés nincs” Amerika beavatkozása és Wilson elnök 14 pontja azonban újabb olaj a nemzetiségi mozgalmak tüze. A szerző Wekerle Sándor kormányzatát illeti azzal, hogy a forradalom előestéjén „abban a hitu reményben ringatta magát, hogy játszi könnyebbséggel meg tudunk egyezni a nemzetiségekkel: elég lesz egy törvény, amely nyelvi és kulturális jogait rendezi. A horvátokat ki fogja elégíteni az 1868:XXX. tc. megfelelő módon való kiegyesztése”. Mint ismeretes Károly király osztrák manifesztuma, amelyben szabad önkormányzati egységben való föderatív kapcsolatot ajánlott fel a Lajtán túl élő nemzetiségeknek, a Wekerlével való megállapodás alapján kimondotta, hogy semmiben sem vonatkozik Magyarországra. Itt azonban elsősorban a horvátok háborodtak fel azon, hogy őket „a manifesztum meg se említi”. Vajda-Vojvoda Sándor a románok, Juriga Nándor a szlovákok nevében már két nappal a manifesztum megjelenése (1918 okt. 16.) után követelték a szabad rendelkezési jogot fajtásvétvéreik számára, tekintet nélkül arra, hogy az ország Ausztriával szemben perszonál unió alapjára helyezkedett.

A nemzetiségi kérdésnek ez a tárgyalása érthető távlatokba helyezi mindazt, amit a szerző az októberi forradalom és Magyarország megszállásának eseményeiről mond.

Leírása egészen a második világháború orosz hadüzenetéig terjed.

Sz. Z.

DALLOS ISTVÁN: MAGYAR ALBUM VI. KÖTET. Nyitra, 1942, 160 oldal.

A szlovákiai „Híd” Magyar Irodalmi Társulat kiadásában és Dallos István szerkesztésében megjelenő 10 kötetes Magyar Album-sorozat hatodik kötete karácsonyra hagyta el a sajtót.

A kötetet Esterházy János ajánlása vezeti be, majd Somos Elemér a Magyar Hírlap főszerkesztője írt vezető cikket a Magyar Album hivatásáról.

A tanulmányok sorát Aixer Lászlónak „Önismeret — előre” című értekezése nyitja meg. Utána Esterházy Lujza, Kállay Miklós, Molter Károly, Marék Antal és Pusztai Sándor értekeznek a különböző aktuális irodalmi és művészeti kérdésekről.

A Magyar Lélek rovatban Konez Károly, Rónay György, Jankovich Marcell, Vályi Nagy Géza, Kövály Margit, Sz. Kovács Gyula, Ásgulhy Erzsébet, Marék Antal, L. Kiss Ibolya, Radványi Zoltán, Pozsonyi Anna, Pál Miklós, Klimits Lajos, Halász Mária, Kőszeghy Péter, Németh Zoltán, Flórián Tibor, Áprily Lajos, Timár Ferenc és Szirmai Endre szerepelnek költeményekkel és novellákkal.

A „Felfák” című rovatban Komáromi János, Reményik Sándor emlékének hódol Marék Antal cikke.

Mécs László: „Elő költők” c. költeménye pedig Reményik Sándor emlékének van szentelve. Gyürki Ákos tanulmányában Dombay Hugó költészetének ismerteti.

Az Ör hely című rovatban Dallos István ismerteti a nyitrai magyar kultúrtörékvéseket, továbbá Duka Zólyomi Norbert, Kozocsa Sándor, Heszke Béla, Gerédy Robán, Marék Antal tanulmányai és Sipos Győző versfordításai teszik értékesé a rovat tartalmát.

A tartalmas kötetet a könyvismertetések zárják le, köztük Dallos István ismerteti a Magyar Naplart, Mártonvölgyi László négy könyvet ismertel, köztük Urr Ida: Itt az Irás című verseskötetét, Urr György: A szlovákiai magyar irodalom háromévi terméséről írt beszámolót.

Falu Tamás, Erdős Dezső és Német Zoltán rövid könyvismertetései zárják le a kötetet.

Urr György.

ERDELYI CSILLAGOK. Arcok Erdély szellemi múltjából. Szerk. Kovács László. Erdélyi Szépművés Céh, Kolozsvár, 1942, 301 o.

Az a szellem, amelyet Erdély földje az egész magyarság örök értéke gyanánt századokon át kialakított, legjobban a vezető erdélyi egyéniségek megismerésében válik tudatossá. Erdélyen kívül csupán néhány, egészen kiemelkedő ilyen erdélyi vezető-elme került a megismerés reflektorfényébe s így hézagpótló munkának tekinthető az előtünk fekvő pompás kötet, amelyben az erdélyi szellem legjellegzetesebb képviselői szerepelnek egy-egy mestersen sikerült, túlnyomórészt erdélyi szerzők tollából származó életrajzzal. Államférfiak, történet- és szépirodalmi, természettudósok és művészek egyaránt szerepelnek ebben az életrajzesorozatban, amely jellemzően mutatja, hogy az erdélyi magyarság az emberi szellem minden tevékenységi területén maradandó értékekkel bizonyította be örök jo-

gát a maga földjére. A legnagyobb erdélyi történetíró, Bethlen Miklós Vita Zsigmond tollából nyert megkapó életrajst. Weszlényi Miklós életrajzát Gál István az egész korszak erdélyi politikai eseményeinek tükrévé szeljesíti ki mély szellemtörténeti szemlélettel párosulva. Az orvostudomány két erdélyi úttörője, Pápai Páriz Ferenc és Rácz Sámuel Kótay Pál leírásában nyertek hivatott tolmácsolót. Erdély két nagy festője, Barabás Miklós (írta Vásárhelyi Z. Emil) és Székely Bertalan (írta gróf Bánffy Miklós) mellett még egy Erdély földjén kifejlődött művészegység, Sikló Miklós is ismertetést nyer Biró Béla tollából. A „legnagyobb székely”, háro Orbán Balázs életrajzát Tavasz Sándor adja és az irodalom nagy egyéniségei közül Kriza Jánossal, a népdalgyűjtő unióváros püspökkel ismerkedünk meg Ortutay Gyula, báró Jósika Miklóssal pedig Szemlér Ferenc tollából. Valamennyi életrajz írója és távlatokban követi végig a korszak egész kulturális és politikai légkörét, úgyhogy az olvasó minden lépten-nyomon érzi, hogy az erdélyi szellem milyen alakító erő képviselt nem csupán Erdély földjén, Erdély emberei között, de milyen behatásokat ért el Magyarország egész politikai és szellemi világában is.

Sz. Z.

Dr. LÉVAI LAJOS: SZÉKELYFÖLDI KIS TÜKÖR. Budapest, 1942, Kókai Lajos kiadása, 295. o. 9.60 P.

A Székelyföldre vonatkozó irodalomban külön helyre kívánkozik a székelyudvarhelyi tanítónőképző tudós tanárának ez a kitűnően sikerült munkája. Műfaj tekintetében az egyetemes antológiák közé sorolható, amelyeket századunk francia tudománya honosított meg azzal, hogy a régi francia tájegységek (Provence, Normandia, Bretagne, Auvergne, Ile de France stb.) minél tökéletesebb megismertetésére azok multjának és jelenének, művészetének, művelődési, társadalmi és gazdasági problémáinak összefoglalását, népköltészetének és helyi irodalmának legjellemzőbb szemelvényeit egy-egy gazdagon illusztrált kötetben jelentette meg. A Székelyföld ilyen, minden oldalról rávilágító ismertetése hézagpótló jelentőségű, mert sokkal tudatosabbá teszi az olvasóban annak örök értékeit, mint egy tisztán irodalmi, vagy tisztán földrajzi, történelmi leírása. A Székelyföld ősi szokásai, ódon zenéjű népballadái, falvainak, városainak leírásai és régiségei, vezető embereinek életrajzai, művészetének jellegzetes alkotásai, pompás tájai mind-mind a leggondosabban megválogatott írásokban és képekben nyerneker lerögzítést. Elismerést érdemel a tudós szerző abban is, hogy székelyföldi utazásai kitűnő leírásban képezik a kötet egy részét és mutatják, mennyi munkát szentelt a székely népművészet, a székely régiségek összegyűjtésének és feldolgozásának.

A pompás kiállítású munka értékét fokozza a nagyszámú képmelléklet, amely szerencsésén támasztja alá szemléltetés útján mindazt, amit a tudós szerző a Székelyföld minél plasztikusabb megismertetése végett tollával oly sikeresen vállalt. A munka nem csupán egyetemes antológia gyanánt tarthat számot legmesszebbmenő érdeklődésre, de nagy gyönyörűséget, lelki felüdülést fog nyújtani mindenkinek, aki a Székelyföld közelebbi megismerése miatt veszi kezébe.

Sz. Z.

S A J T Ó S Z E M L E

DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG. Szabadka, január 12.

A tekintélyes délvidéki napilap „Baráti szavak és baráti közfogás” címen ír arról a nyilatkozatról, amelyet dr. Balla Pál miniszteri osztályfőnök adott a görögkeleti karácsonyi ünnepek alkalmából az újvidéki Nova Posta számára s amelyet a Nova Posta hasonló szelvényben írott nyilatkozata követett. A lap ezt írja:

Balla Pál miniszterelnökségi osztályfőnök azzal a közvetlenséggel és nyíltsággal szólott a Nova Postán keresztül a délvidéki szerbséghez, amely a magyar ember gondolkodását mindig jellemezte. A nyilatkozat nyomában jelezte a visszhang pedig megmutatta, hogy a magyarság és a szerbség néhány évtizedre megszakított együttélését a régi eredménnyel lehet folytatni, hiszen ennek minden adottsága meg van.

A magunk tapasztalataival annyiban egészíthetjük ki Balla megállapításait, hogy a vegyeslakosságú délvidéki városokban és falvakban valóban szívélyes és bensőséges volt a két nép egymáshoz való viszonya. Szinte kínosan ügyeltünk arra, hogy kölcsönösen tiszteljenben tartunk egymás szokásait, megbecsüljük a szellem pompás megnyilvánulásait és elismeréssel adózzunk teljesítményei előtt. A mezőgazdálkodásban, a kereskedelmi életben egészséges és termékeny verseny keletkezett, amely az ügyesebbet előbbre vitte a boldogulás útján. Hány szvecsáron koccsintottunk a szerb házigazdával, hosszú és zavartalan életet kívánva az ünnepeket, s jókedvünkben felváltva énekeltünk magyar és szerb nótákat. A híres hácskai dísznótákon, vagy névnapokon ugyanúgy ott volt a magyar gazda ünnepi osztlánál a szerb szomszéd és jóbarát, mint ahogy a magyar ember sem hiányozhatott a szerb család fő ünnepéről. A beszélgetés is igen vegyes volt: szívesen és örömmel segítettük ki egymás szegényes szótárát. A gyűlölséget, a bosszút nem ismertük, s ha akadtunk olyanok, akiknek nem tetszett ez a nyugodt, szívet és lelket simogató jóviszony, azok nagyon is magukra maradtak. Ez az a régi boldog világ, amelyről Balla osztályfőnök is megemlékezett, s amely még ma is frissen él nemcsak az öregek, de a fiatalok emlékeztében is. A gyűlölséget és a bosszút a felszabadulás után sem tette a délvidéki magyarság életcéljává, s ha akadtak, akik felelősségrevonást sürgettek, követelésükkel elszigetelődtek, mert a különélés alatt a magyarság kárára történő intézkedésekről soha nem tettük felelőssé a velünk együttélő öslakó szerbséget. Mindig meg tudtuk különböztetni az idegen, tehát a mi számunkra is nagyon távol álló hangot, a délvidéki szerbség igazi énjétől, lelkiségétől és gondolkodásától. S most jóleső meglepéssel tapasztaljuk, hogy szerb oldalról is ugyanezt hirdetik és vallják rólunk.

A magyarság és a szerbség mint annyiszor az elmúlt századok folyamán, most is a történelem egyik legvirharosabb fergetegébe került és persze megint akadnak, akik igyekeznek bennünket szembállítani egymással. A szerbség — különösen az idősebb generáció — ha még vissza tud emlékezni az együttélés aranykorszakára, úgy könnyebben leküzdheti a feléje sodródó idegen áradatot. De nemcsak az öre-

gebbeknek, hanem a fiataloknak is követnie kell azt az utat, amely visszahozza a régi szvecsárok és dísznótáros vacsorák hagyományos jó hangulatát és a megnyilatkozások őszinteségét. A mi szűkebb hazánknak, a Délvidéknek arculatát és lelkiségét ugyanis csak úgy tudjuk megőrizni, ha nem ellenségként, hanem barátként állunk egymás mellett. Nem úgy, hogy egymáson felülkerekedünk, hanem úgy, hogy egymásban megbecsüljük az embert, a testvért a szebb jövő letéteményeseit. Mi, akik közel negyedszázadot töltöttünk idegenben, nem túlozzunk, ha azt mondjuk, hogy ismerjük a délvidéki szerbséget minden tagjának gondolkodását. Tudjuk, hogy vannak kifogástalan jellemű, fajtájukhoz ragaszkodó szerbek, akiknek szent érzelmeihez nem akarunk hozzányúlni, mert a magunk nemzeti érzéseivel sem alkuszunk. S ahogy mi el tudtuk felejtetni huszonhárom év megpróbáltatását s azért soha nem a délvidéki szerbséget tettük felelőssé ugyanúgy kell a szerbségnek ledobni magáról minden idegen, ráerőszakolt külsőséget, élményt és elképzelést, hogy egymással találkozzunk.

A délvidéki magyarság és szerbség mintha megtalálta volna azokat a baráti szavakat, melyeket már hiányoltunk és régen kerestünk. A testvércéz kinyult, ragadjuk meg erősen s ne engedjük el soha. A délvidéki népek együttes érdeke azt kívánja, hogy az a közfogás valóban tartós és maradandó legyen...

AZ ORSZÁG UTJA. Budapest, 1942, 9. szám.

Gogolák Lajos: A nemzetiségi pártalakulások társadalmi alapjai címen ír cikkeket. A nemzetiség természeti tulajdonság, az emberrel veleszületett elemek, adottságok gyűjtőfogalma, melyeket még a környezet tényezői s hatásai bővítenek. A nemzetiség így osztozik az ember összes természeti, szervi részeinek, járulékaiknak sorsában: csak a fájdalom ébreszt rá, hogy fejünk, karunk, lábunk, szívünk van, míg egészséges, szabad állapotban nem is érezzük létüket, velük való kapcsolatainkat. Ugyanúgy van ez a nemzetiséggel is: ha a nemzetiség tényezőivel rendelkező közösség kifejtheti a nemzetiségben, mint természeti tulajdonságban benne rejlő összes elemeket, a szabadságnak ebben a természetes atmoszférájában, mint ezt a nyugati népek és nemzetállamok végső fejlődése mutatja, teljesen elvész az az izgatószer, melyet a „nemzetiségi öntudat” jelent. Am a nemzetiségben lakozó közösség ösztön rögtön fájdalommal reagál, míhelyt valami sérelem, bántódás éri. Semmire sem talál jobban a mondás „vexatio dat intellectum”, mint a nemzetiségi érzület és a környezet viszonylataira. A nemzetiségi érzés az intelligencia növekedésével válik tudattá. Míg az ősi primitívességben él a nép, nem „feszül” benne a nemzetiségi érzés, de amint növekszik a nemzetiségi intelligencia már természeténél fogva ellensége az ödögi államhatároknak, mivel nem találja honát és érvényesülési lehetőségeit a haza régi kereteiben. Az a körülmény, hogy a nemzetiségi nép jogcímén felemelkedő intelligencia egységes ellenfélként áll szemben az állammal, már magában hordja eleve annak lehetőségét, hogy ez az intelligencia nem differenciálódhatik, hanem

mintegy önmagában véve is egyetlen pártot alkot, még pedig többé-kevésbé államellenes pártot. A pártalakulás feltételeit pedig az intelligenciának az uralkodó állammal szembeni társadalmi helyzete határozza meg. Ha erre vonatkozólag nem is lehet általános szabályt felállítanunk, de akár a magyar, akár a lengyel példák mégis ilyesféléket igazolnak. A történelmi államok vezetőrétege fölénnyel tekint le a 19. században felemelkedő nemzetiségi intelligenciákra. Ebben a fölénnyel valóban benne van a nemzeti eredet jogosultsága az államhoz, míg a nemzetiségi intelligenciát szinte kivétel nélkül a jobbágyi ressentiment szelleme bujtogatja. A szlovák nacionalizmus és romantika kezdetei ugyanúgy ezt igazolják, mint az erdélyi román intelligencia, avagy a lengyelekkel szembeálló ukrán intelligencia sorsa is. A nemzetiségi politika állandó panasza volt, hogy az állammal való iskolázás nem nevelhet teljes embereket, mivel ez csak szajkózás, értetlen anyag bemozgatás alapul. Az ilyen oktatáson átment nemzetiségi gyermek nem lehet az állam és a társadalom teljesjogú polgárává, mivel a társadalom és az állam más nyelven végzik funkciójukat és ő nem ismeri, nem is tudja soha teljesen megatunni ezt a nyelvet. A társadalmi-gazdasági fejlődés és emelkedés nélkülözhetetlen előfeltétele, hogy a társadalom saját nyelven végezze funkcióit azon a területen, ahol ilyen nyelvű nép él, lakik. Hogy pedig ez a nyelvi funkció mit jelent, azt az egész nemzetiségi történelmi fejlődés bizonyítja, — a társadalom nyelvi különbségeinek érvényrejuttatása magával hozza a szellemi, vagy gazdasági fejlődés útján a politikai átalakulást, elkülönülést. Ime, az államalkotó tendencia, a nemzeté lenni vágyás így áll ott a történelmi államok oktatásiügye kritikájának végpontjában a nemzetiségi intelligenciák ideológiája szerint. Azonban ugyanezeken ott van a panaszok és programok között egy másik felismerés is: az államhatalom oktatásiügyi politikája elvágja a nemzetiségi középosztályok szaporodásának és fejlődésének útját. A 19. század társadalomszemlélete a nemzeti létet, a nemzetiségi kérdést csakis középosztályi formára látja és megoldását is ilyen formában ismeri el. Így értjük csak meg igazán a magyar állam és társadalom ellen-szenvét a „nemzetiségi izgatókkal” szemben, mert hiszen a középosztályon kívüli nemzetiségi nép ösztönös, szabad és öntudatlan természeti állapotában az államnak nemcsak hogy régi patriota módon hű polgára, hanem egyben az állami-nemzeti ideológia hű átvéveje is lehet, ahogy ezt például a magyar-szlovák és magyar-ruszin problémátika némely részletei is igazolják.

AZ ORSZÁG UTJA. Budapest, 1942, 10. szám.

Gogolák Lajos: A nemzetiségi pártalakulások társadalmi alapjai II. része. Gogolák cikksorozata mind mélyrehatóbban foglalkozik ezzel a mindenkori társadalmi problémával és a II. részben szinte izekre boncolja. A fölötti kérdésre, hogy „mily feltételek teremtik meg a nemzetiségi pártalakulások alapfeltételeit?” mindjárt a feleletet is megadja rá. A politikai, társadalmi és gazdasági elemek itt összefonódnak, különösen napjainkban, midőn a nemzetiségi elnyomással együtt jár a gazdasági kizsákmányolás. 1918 előtt az ál-

lamtalan nemzetiségi helyzet nem jelentett feltétlenül gazdasági hátrányokat. Az erdélyi román középosztály, a délvideki szerb birtokos- és kereskedőréteg, a szlovák polgári elemek megerősödése az 1867 utáni korszak eredménye. 1918 után viszont már jelentkeztek a „totális” nacionalizmus előjelei éppen az 1918 által lementett államokban; az állami és nemzeti egységesítés gazdasági erővel is fellép az újonnan szerzett területek nemzetiségei ellen; a gazdasági előretörést pedig nemcsak a kellemetlen — azaz: régi történelmi — elemek letörése, hanem a saját nemzeti-egységesítő közeposztály megerősítésének sietős törekvése is alászínezi. Hogy milyen nagy a középosztály társadalmi szerepe a nacionalizmus ébredésében, azt bizonyítja a Szovjetunió nemzetiségi politikája: A Szovjetunió a közös társadalmi-gazdasági cél érdekében nemzetiségeinek teljes nemzeti nyelvhasználatot és önkormányzatot engedélyezett, ám keményen letörte mindazon ukrán középosztályi és „intellektuális” rétegeket, melyek a nyelv, irodalom ügyét „kispolgári” és „nemzeti” célokra használták fel. A Szovjetunió nyelvi reformja a teljes nemzeti nyelvhasználat engedélyezése révén igyekszik elvenni a nacionalizmus felszültségeinek életét, hogy a nemzeti nyelveken annál jobban terjedhessenek a szocializmus-kommunizmus tanításai. Ezután sorra következnek a kezetek, melyekből a nemzetiségi pártok kiemelkednek, ezek pedig romantikus érzelmi elemekkel, extatikus hangulattal körítik a nemzetiségi kérdést felemelő társadalmi réteget, melyből kiontóttak a nemzeti öntudat érzelmi s alig utána társadalmi-gazdasági jelentkezései. Természetesen ahogy megvalósul a saját nemzetállam és a teljes nemzeti egység, a nemzeti eszmének mint az intelligencia vezetése alatt pártalakító principiumnak uralma lejár, a társadalom és a politikai élet egyéb érdekek szerint módosul s ha megmarad továbbra is egy nagy nemzeti érzékenység a hosszú nyomottság emlékeként, az új társadalmi-gazdasági pártalakulások, szervezkedések már ismét ahhoz járulnak hozzá, hogy belülről essen szét elemeire az olyan nehezen szerzett nemzetállam, nemzeti egység. De van a nemzetiségi pártalakulásoknak olyan esete, midőn a nemzetiség tulajdonképpen valamely államnemzet része volt azelőtt s ennek az államnak testéből kiszakították, területével együtt az államnemzettől elcsatolták. Legjellegzetesebb példája ennek az esetnek Magyarország a trianoni békeszerződés után. Az elszakított magyarok tulajdonképpen sohasem érezték magukat kisebbségnek; Szűllő Géza szavaival élve, mindig „elszakított többség” voltak s politikájuk mindenkor Magyarországgal volt kapcsolatos, államnemzeti igényeiket egy pillanatra sem adták fel. Nem vezettek sikerre közöttük az olyan törekvések, melyek azt hangoztatták, hogy az újabb nemzedéknek már „nem volt élménye a magyar állam”; a kisebbségi magyar „népszellem” nem békült meg az államtalanság állapotával. Az utódállamokban élő magyarok vezetése tehát szükségyszerűen a régi nemesség, birtokososztály kezében maradt, vagy abba került, nem lévén egyéb, más „polgári” és „demokratikus” elem rendelkezésére. 1928—39 eseményei az elszakított területeket visszatérítették az anyaországhoz; a nemzeti nyelv, iskolázás igazgatás kérdése többé nem volt probléma, a nemzeti nyelv az anyaország határai között már nem

batható! kizárólagosan pártalakító erőként.

KÜLÜGYI SZEMLE, Budapest, 1942, 6. szám.

Szentkirályi József: Emigráns szlovák elképzelés a háború utáni Középeurópáról. Hodža Milán könyvéről ír Szentkirályi ebben a cikkében, s tárgyilagosan rámutat azokra a hibákra, melyeket a cseh-szlovák politikusok háború utáni terveiről, eleve bizalmatlanság nyilvánul meg ugyane politikai háború utáni terveiről. Hodža Milán neve nem ismeretlen a magyar politikai élet előtt, az 1900-as években tagja volt a magyar parlamentnek. Hodža származására nézve szlovák és ezt az álláspontot is képviselte a csehszlovák állam megalakulásáig. Aztán a szlovákság érdekeit alárendelte a csehszlovák állam szempontjainak, mert hosszú időn keresztül tagja volt a csehszlovák kabinetnek. Érdekes módon ír Hodža könyvében, melyet alapos bírálattal alá vettek a többi csehszlovák politikusok, köztük a csehszlovák „álom” kipróbált és buzgó harcosa, Seaton Watson is. De érthető ez a nagy ellene fordulás, mert hiszen Hodža, mióta emigrációba kényszerült, elhidegült a „hivatalos” cseh emigráns köröktől, — érteve ezek alatt Jan Masaryk, Eduard Benes követőit, — és most alaposan rámutat a régi hibákra. Az első világháború végéig terjedő események tárgyalásának fókuszában Ferenc Ferdinánd személye áll. A magyarellenes főherceggel való megismerkedés körülményeiről írva, megállapítja Hodža, hogy a politikai koalíció, mely később a kisantant nevet kapta, tulajdonképpen a magyar parlamentből jött létre 1905-ben, amikor a véderővita során Vaida Voivod, dr. Vlad és Maniu közös platformon szervezkedtek. Ferenc Ferdinánd figyelmét a koalícióra Vaida Voivod honvédség-ellenes beszéde hívta fel s azután került Hodža is a főherceg környezetébe. Hodža feladata az volt, hogy a magyar agrár-demokratákkal és az ellenzéki paraszt körökkel építsen ki kapcsolatokat. Ez a tevékenysége annyira sikeres volt, hogy 1908-ban már formális egyezmény kidolgozására is gondolhattak, ami hivatva lett volna az ellenzéki nemzetiségek és az elégedetlen parasztság politikai együttműködését biztosítani. Az egyezmény alapja a magyar földnélküli parasztság helyzetének javítása és a földkérdés rendezése lett volna. Érdekes momentum az, hogy Hodža Buchingerral és Várkonyival a váci fegyverházban ismerkedett meg. További mondánivalóban Hodža az 1920 és 1939 közötti eseményeket tárgyalja. Az első világháború utáni Csehország belpolitikai problémáiról szólva, néhány igen tanulságos megállapítást tesz a cseh-szlovák viszonyt illetően. Bevallja azt, hogy a cseh kisebbségi politikája gazdasági és pénzügyi téren sok követnivalót hagyott maga után. Ez pedig elsősorban abban nyilvánult meg, hogy nem jutott helyet a kisebbségek finans az állami adminisztrációiban. Súlyos ellenmondást állapít meg a hivatalos cseh politikusok 1920 előtti és utáni magatartásában. Míg korábban minden cseh politikus szeparatista volt, mert ez biztosította az ország függetlenségét, az önállás kívánása után elvetették a regionális elgondolást és centralisták lettek. Ez a magatartás mérgeztette el a szlovák-cseh viszonyt. A Hlénának tett ígéretet s a

pütsburgi egyezmény ellenére megtagadták a regionális autonómiát Szlovákiától és Kárpátaljától. A legnagyobb baj azonban az volt, hogy a szlovákiai tisztviselőket Prágába nevezték ki az illetékes szlovák körök véleményének kikérése nélkül. A protekció igen nagymértékben érvényesült s még olyan állásokra is cseheknek neveztek ki, melyekre pedig fölös számban lett volna szlovák jelölt. A cseh centralisták megállapodottsága odáig ment, hogy a szlovákoknak még azt a kérését is megtagadták, melytől felekezeti középiskola felállítására vonatkozott. Mindenesetre hálásak lehetünk Hodžának könyve megírásáért, nem annyira azért, amit számunkra a jövőben ígér, hanem inkább azokért a megállapításokért, melyeket a megboldogult „kís-entente”-tel kapcsolatban tesz, melyvel mi eddig is tisztában voltunk, de szívesen hallunk azokat egy olyan kipróbált harcoss színtől, mint amilyen Hodža Milán is. Reméljük, hogy példáját még sokan fogják követni emigráns pályatársai körül.

MAGYAR SZEMLE, Budapest, 1942, 6. szám.

Minden nép eredete az ismeretlen, távoli évszázadok titkosatos homályába vész. Ezzel kezdi Ligeti Lajos rendkívül értékes cikkét dr. Bendefy László „A magyarság kaukázusi őshazája, Gyeregyán országa” című könyvének bírálatairól. A cikk bevezetőjében rámutat, hogy milyen nagy felkészültség kell egy nép eredetének és vándorútjának kikutatásához, mennyi mindent kell ismerni, hány nyelvet elsajátítani, tökéletesen megtanulni, hogy abból kiindulva a legapróbb részletekig kikutatható legyen egy nép elindulása. De nemcsak a nyelvészet terén kell tökéletességre törekedni, hanem a régészettel, az antropológiával is alapos ismeretséget kell kötni, hogy ehhez a kérdéshez hozzáfoghassunk. A magyarság őstörténete körülbelül, ha a vékonyka finnugor szálat követjük, a Krisztus születése körüli időktől a Kr. u. 5. századig terjed — eddig tart ugyanis nagyjából a bennünket közelebről érintő idő. De ennek ismerete korántsem elegendő a kérdés boncolgatásához, hanem megkísérelve a lehetetlent, minél jobban fel kell deríteni Délnyugat-Szibéria ligetes szteppéinek és a vele érintkező erdőrégióinak a rejtelmét: miféle paleoszibériai és egyéb népek laktak itt, miféle kapcsolataik voltak nyugat felé a mai Baskírföld, Kelet felé a Szaján hegység felé? Óriási mennyiségű tudományt kell összehámozni magában annak, aki néptörténelmi kutatáshoz akar hozzáfogni. Ez minden gondolkodó ember előtt világos. Aki pedig ilyen szédítő nagy követelmények ellenére is, műkedvelésből, megfélelő szellemi poggyász nélkül avatkozik bele a magyar őstörténelmi kutatásokba, az úgy jár el, mint aki krajcáros vásári bicskával, orvosi ismeretek nélkül, hályogot akar operálni. Hosszú tudományos és tanulmányos bevezetés után rátér Ligeti Lajos dr. Bendefy könyvének bírálataira és apróra boncolva mutat rá tévedéseire, hibáira. Kár, hogy nem nagyobb ismerettel nyúlt dr. Bendefy a kérdéshez, mert a Kaukázus környékére szakadt magyar töredékek, az ottrekedni magyar szörványok viszonytárságos sorsának, pusztulásának kikutatása valóban szép és hálás feladat. Hogy a szerző ezt észrevette, már magában értem, ami sok-sok vasikos tévedését

is kell, hogy felejtse veünk. Még nem késő — írja végül Ligeti Lajos — dr. Bendefy László elég fiatal ahhoz, hogy valóban nem kis feladatra a siker reményében vállalkozzék. Tanuljon meg kifogástalanul érvelni és végül tanuljon meg alaposan legalább egy keleti nyelvet. De addig ne vegyen tollat a kezébe!

B. S.

JÖVŐNK, 1942, december 26.

Dr. Kussbach Ferenc: Karácsonyi gondolatok a nemzetiségi kérdésről címen írt cikket. A karácsony szimbóluma, a szeretet az, amely megmenetheti az emberiséget a romlástól és pusztulástól. Erre a szeretetre ma kétszeresen szükség van a határokon kívül és belül. Szükség van a nemzetek és nemzetiségek között is a szeretetre. Magyarország a szentistváni böles politikai vezetéssel évszázadok során olyan nemzetiség-politikát folytatott, amelyet a nagy államok is zsinórmértékül alkalmazhatnak. Magyarországon nem is volt baj a nemzetiségekkel mindaddig, míg a szentistváni böles irányelvet betartották. A nehézségek és súrlódások csak akkor jelentkeztek, ha olyan személyek tölték magukat előtérbe, akik vagy hivatalosnak, vagy méltatlanoknak bizonyultak. A magyar államnak a nemzetiségeivel való kapcsolata legszembetűnőbbben egy hasonlattal világítható meg. Magyarország egy szép gyümölcsösökert, melyet bevált módszerekkel és gondos apai szeretettel a magyar állam, mint kertész kezel igazságos eszközökkel. Ebben a kertben számszámra nézve legtöbbször fajmagyar fák élnek és virágoznak mindenkor békés meghittségben a többi ugyancsak értékes fajtákkal: a különböző nemzetiségekkel. Mindenik fa a legértékesebb gyümölcsöt hozza, a kertész ügyel és a fa természetéhez a kezelést is adja, de ugyanakkor arra is nagyon kell őrködni, hogy kártékony külső behatások ne árthassanak a fának. Sokszor

szükséges kellő erővel fellépnie a Kertésznek, ha az elfajulásokat ezt indokoltan megkívánják. Az elmúlt évszázadok a szentistváni eszme időtállóságát és tökéletességét igazolták, az államfentartó magyarság a múltban is mindig szeretetben élt nemzetiségeivel és ez legyen a jövő záloga a következő évezredre is. Szeressük és becsüljük továbbra is egymást!

b. s.

KÁRPÁTMELENCE, 1942, decemberi szám.

Vezetőhelyen Gorondy-Novák Sándor ír a nemzetiségi kérdésről, olyan beállításban, amelyet manapság nem épen a legszerencsésbének mondhatunk. Eltekintve attól, hogy mingyárt bevezetőjében a dilettánsizmus túl magas polcáról mondja el, hogy „az 1900-as évek elején Barabási Kun József, Kaposik, Eötvös József (?!), Grünwald Bélák és a zsidó internacionalista Jászi Oszkár foglalkoztak ezzel a kérdéssel (Eötvös és Jászi így egymásmellett, többes számban, a kilencszáz-as évek elején, ejnye, ejnye...) pillanatok alatt lemeztelenített szerzőnk tudását és az ember szinte kedvetlenül olvassa egy kiváló folyóirat élén a vezetőikké további megállapításait. A nemzetiségi kérdés szerzőinek leválasztása után a szerző elmondja a maga felfogását — az asszimiláció különböző fokairól és lehetőségeiről stb. A liberális korszakot minden bizonytalansággal megveti szerzőnk, de asszimilációs tévedéseit elfogadja s mintha a világháború utáni korszak nem is lett volna s mintha a németiség hatalmas népi mozgalma nem is léteznék, úgy lép át korokon és eszméken, egybekeverve mindent és az „asszimilációs eszközöket” előkészítő gesztussal három csoportba sorolja. Hát a nemzetiségek lelkiességét megnyerését aztán alaposan elteszti a szerző, ha a „radikálisabb eszközök olvasztómunkájáról” ír

és ilyen naívvul beszél a mai korban a nemzetiségi kérdésről. Mi azt ajánlanánk neki, hogy először komolyan tanulmányozza át a nemzetiségi irodalom lenézett szerzőinek műveit, aztán a trianoni korszakot és annak tanulságait, aztán a nemzetiségi kérdésre vonatkozó mai német irodalmat is és csak aztán szóljon hozzá a kérdéshez. Az efajta fölénykedő cikkekkel többet árt a magyarság e legfontosabb kérdésének, mint amennyit használni vélne...

MAGYAR SZEMLE, 1943, januári szám.

Ács Tivadar, akinek az amerikai magyarságról már több könyve is megjelent, ezúttal a clevelandi magyarságról ír tanulmányt, abból az alka'omból, hogy most ünnepli felszázados fennállásának évfordulóját az ottani „Szabadság” c. napilap. Kossuth Lajos 1852. jan. 31-én járt Clevelandban és az ottani lakosság körében akkor ültette el a magyarok iránti rokonszenvet, ami nagy hatással volt a clevelandi magyar kolónia későbbi fejlődésére. A feljegyzések tanúsága szerint a hetvenes évek végén telepedtek csak le itt az első magyar kivándorlók, de 1892-ben már 32.863 magyar honost mutat ki az emigrációs iktató. Ettől kezdve állandóan fejlődik a clevelandi magyarság és a század elején megindul társadalmi szervezkedésük. Egész sor magyar intézmény alakul s az „amerikai Debrecenben” nem kevesebb, mint 11 „magyar templomban hirdetik magyarul az Isten igéjét”. Ács részletesen ismerteti az intézményeket, majd felveti a kérdést, vajjon a hazai Debrecenben emelt-e a közérő 40 év alatt ennyit? Cikkét egy régi amerikai magyar újságíróval azzal az idézetével fejezi be, hogy az amerikai második és harmadik nemzedék csak nyelvében lesz amerikai, de lélekben — amint az a svédoknál, németeknél is tapasztalható — magyar marad.

Ő R H E L Y

Két nyilatkozat Újvidéken Pax Hungarica szellemében

A magyarországi szerbség újvidéki napilapjában, a Nova Postában a görögkeleti karácsonyi ünnepek alkalmából — a lap szerkesztőségének felkérésére — érdekes és nagyjelentőségű nyilatkozat jelent meg. Dr. Balla Pál miniszteri osztályfőnök, a miniszterelnökség II. ügyosztályának vezetője adott nyilatkozatot a magyarországi szerb nemzetiség és a magyarság közötti megértés ügyében s három nappal később, a karácsonyi ünnepek után, a Nova Posta szerkesztősége ismertette Balla Pál dr. nyilatkozatának délvidéki és országos visszhangját s egyben a délvidéki szerb közvélemény álláspontját is leszögezte. Ez a karácsonyi nyilatkozat és az utána következő visszhang azoknak ad igazat, akik mélységes emberi és krisztusi hittel hisznek abban, hogy szeretettel és megértéssel igenis lehet a nemzetiségi kérdést rendezni s hogy helyre lehet állítani a Pax Hungarica szellemét, amelynek alapján a magyarság sorskérdései között ezt a mind fontosabb problémát is rendezni lehet. Mindkét nyilatkozatot a megértés és jóindulat szelleme töltötte el s mindkét oldal megegyezik abban, hogy kölcsönös jóakarattal lehet országépítő munkát folytatni és ez a munka épp annyira hasznára van a nemzetiségnek, mint az államfentartó magyarságnak.

A Láthatár ebben a rovatban örömmel közli egymás mellett a két megnyilatkozást; Balla Pál nyilatkozatát azért, mert abból az ezeréves magyar öntudat és a magyar embert mindig jellemző emelkedettség sugárzik, a Nova Postáét pedig azért, mert annak bizonyossága, hogy amely nemzetiség őszintén és hátsó gondolat nélkül kívánja hazáját szolgálni, az mindig számíthat a magyar megértésre és szolgálataival saját népének is többet használ, mint azok, akik idegen utakat kívánnak követni és ezzel saját népüknek ártanak. Ez a két nyilatkozat nemcsak a magyarság és a hazai szerbség, de a többi hazai nemzetiség felé is szól és példát mutat. A Láthatár, amely a nemzetiségi kérdést egy évtizede a tárgyilagosság és tiszta tudományosság szellemében tárgyalja, saját álláspontjának megerősítését látja ebben a két nyilatkozatban. Lapunk homlokára az Újtestamentum szavait írtuk nemzetiségi jellegének, de tudjuk azt, hogy ez az evangéliumi szellem nemcsak egyoldalúan kötelez. A legmagasabb fokú szeretet mértékének alkalmazását csak az kívánhatja meg, aki hűséges a hazához s mi hisszük, hogy az elmúlt két évtized nemzetiségeinket is megtanította arra, milyen kár volt eltérni a Pax Hungarica szellemétől, amely lehetővé tette a világháború előtti magyar hazában a békés és szeretetteljes együttélést. Az újvidéki, kézfogás máris az egész országban visszhangra talált s mi hisszük, hogy példát fog adni másoknak is a helyes út követésére.

Balla Pál miniszteri osztályfőnök nyilatkozata így hangzik:

Kedves Főszerkesztő Ur!

Főszerkesztő úr szíves volt azzal a kéréssel fordulni hozzám, hogy a görögkeleti karácsony alkalmával a lap ünnepi számában én is intézzek néhány szót a hazai szerbséghez. Főszerkesztő úr ezen kérésének készséggel teszek eleget. Készséggel teszek eleget annál is inkább, mert a hazai szerbség, különösen annak idősebb generációja nem idegen előttem. Mint Ujvidék szülőltjének, aki gyermekéveimet és fiatalságom jelentékeny részét ebben a vegyeslakosságú városban éltem le, módomban volt a magyarsággal együttlakó szerbséget közelről megismerni és — az alapos megismerésen keresztül —

megbecsülni és megszeretni.

Ezen ismeretség tényleg nem volt felszínes. Azáltal ugyanis, hogy a szerb nyelvet is sikerült elsajátítanom, továbbá azáltal, hogy az idők folyamán sok szerbvel kerültem szoros baráti viszonyba, velük sokat érintkeztem, nemcsak szerbjeink gondolkodásmódját, lelki világát, temperamentumát, továbbá erőit és — hiszen emberek vagyunk — hibáit ismerhettem meg alaposan, hanem részesévé válhattam mindannak az értéknek, amit a szerb népköltészet, a szerb irodalom, a szerb zene nyújtott a világnak és amelyek szépségeit csak az tudja igazán értékelni, aki azokat első kézből, első forrásból kapja.

Ha visszagondolok az első világháború előtt Ujvidéken eltöltött időkre, jóleső érzéssel állapíthatom meg, hogy

hazai szerbjeink zavartalan, mondhatnám ideális harmóniában éltek az államalkotó magyarsággal.

olyan harmóniában, amelynek tartalmát, szilárdságot, állandóságot a kölcsönös megbecsülés, egymás jogainak tiszteletben tartása és a szerbség részéről annak tudata és felismerése adott, hogy a magyar államiság keretében, mint minden tekintetben egyenrangú állampolgárok, birtokában voltak mindazon jogoknak, amelyek nemcsak teljes anyagi jóléti biztosítottak részükre, de ugyanakkor lehetővé tették, hogy sajátos népi szokásaikat megtartsák, nyelvüket, kultúrájukat szabadon fejleszthessék, egyszóval, hogy népi mivoltukat akadálytalanul kiélhessék. Hogy ez így volt, azt minden szerb honfitársunk, aki a régi, háborúelőtti Magyarország állampolgára volt és a déli végeken a magyarsággal együtt élt, el kell, hogy ismerje és bizonyára el is ismeri. El fogja ismerni, ha például visszagondol arra, hogy

a hazai szerbség teljes egyházi és iskolai önkormányzattal rendelkezett,

olyan önkormányzattal, amelynek mintaszerűségét több szerb közfő és politikus ismerte el teljes lojalitással. El fogja ismerni, ha visszagondol arra, hogy a szerbségnek úgy az országgyűlés mindkét házában, mint a megyei és városi törvényhatósági bizottságokban a községi képviselőtestületekben és az összes érdekképviseletekben megvoltak a saját maga választotta vagy kinevezett képviselői. Magam is emlékszem például, amidőn nagybátyám, Balla Aladár volt Ujvidéki főispánja, a városnak szerb nemzetiségű polgármestere volt Demetrovics személyében és hogy például Versecen ugyancsak a szerb nemzetiségű Zákó Milán volt a főispán, továbbá, hogy Zombor városa, ahol pedig a szerbségnek csak jelentéktelen viszonylagos többsége volt, ugyancsak a szerb nemzetiségű Drakulics Pált, majd Konyovics Dávidot küldte be, a magyar képviselőházba.

Az iparban és kereskedelemben a hazai szerbség mindig előkelő, sőt több helyen egyenesen vezető szerepet vitt. Ami pedig a mezőgazdaságot illeti, elég ha csak arra mutatok rá, hogy Bácska és Bánát gazdag földjének tekintélyes része az őslakos szerbség birtokában volt. Mindezek a kedvező adottságok tették lehetővé, hogy hazai szerbjeink gazdasági ereje állandóan és akadálytalanul erősödött és hogy ezzel együtt és ennek segítségével szellemi és anyagi életnívóját, kultúráját olyan magas fokra emelhetette, amely nemcsak felülmúlta a Magyarországon kívül élő szerbség életnívóját és kultúrá-

ját, de arra már évszázadok óta serkentőleg, fejlesztőleg hatott.

Sajnos, ezt a fentebb vázolt ideális együttélést, ezt a zavartalan harmóniát az első világháborút követő világtörténelmi események és különösen az a körülmény, hogy a trianoni békeszerződés a Délvidéket elszakította Magyarországtól, lényegesen megváltoztatták.

Oktalanság és politikai hiba volna nem számolni azokkal a lelki behatásokkal, amelyek a világháborút követő 20 év alatt természetesen és érthetőleg mindkét nép lelkében mély nyomokat hagytak

s amelyek a két nép között bizonyosfokú elidegenedésre, egymástól való eltávolodásra vezettek. Ennek főleg a megváltozott hatalmi viszonyok, de nem utolsósorban — valljuk be őszintén — az a körülmény volt az oka, hogy az új állam irányítása olyan politikai tényezők kezébe került, akik a magaskultúrájú Délvidék sajátos viszonyait, annak népeit, e népek egymásközi viszonyát nem ismerték és ahelyett, hogy az e területen élő népek harmonikus együttélésének fenntartására törekedtek volna, annak magyar lakosságát olyan jogoktól és életlehetőségeiktől fosztották meg, amelyeknek a magyar uralom alatt a hazai szerbség teljes birtokában volt.

Akik a helyzetet közelről ismerik, tisztában vannak azzal, hogy ez a politika és annak metódusai nem találkoztak hazai szerbjeink nagy többségének helyeslésével, hogy e politika egyes túlkapásait hazai szerbjeink közül sokan elnevezték, sőt azzal ismétellen szembe is fordultak. Ez a körülmény azonban nem változtathatót azon, hogy a korábban oly barátságosan együttélő két nép között a viszony a jugoszláv uralom alatt nem olyan irányban fejlődött, amely a régebben annyira bevált zavartalan együttműködés szempontjából kívántos volna.

Azonban, amint politikai hiba volna a megváltozott helyzetet fel nem ismeri és azzal nem számolni, éppúgy hiba volna és éppúgy ellentétben állna mindkét nép jól fel fogott érdekével, ha ezt a helyzetet véglegesnek fogadnánk el és nem törekednénk minden eszközzel arra, hogy

az államalkotó magyarság és hazai szerbjeink között ismét helyreállítsuk azt a viszonyt, amely a múltban annyira bevált és amely a békés, munkás együttműködést és ezáltal mindkét nép boldogulását a magyar állam keretében ismét biztosíthatja.

A magam részéről már csak azért is, mert a hazai szerbséget ismerem, annak boldogulását őszintén kívánom, változatlanul bízom abban, hogy közös jóindulattal a világháborúk szülte zavaró momentumok feledésével nem lesz nehéz megtalálni azt az utat, amely a kölcsönös megbecsülésen keresztül egymás jogainak tiszteletben tartásához s végső eredményben a régi, békés együttéléshez, együttműködéshez vezet.

Ennek az őszinte kívánságnak adok a magam részéről kifejezést akkor, amikor a karácsonyi szent ünnepek alkalmával a hazai szerbséghez szólok, abban a meggyőződésben, hogy az új viszonyok között a két nép a magyar állam keretében ismét egymásra fog találni és ismét élvezheti fogja a békés munkás és harmonikus együttélésnek áldásait.

A Nova Posta három nappal később „A közeledés útja” címen vezető helyen az alábbi cikket közölte:

— Dr. Balla Pál miniszterelnökségi osztályfőnöknek a „Nova Posta” karácsonyi számában megjelent nyilatkozata kiváló hatást keltett. Az ünnepek három napja alatt meggyőződhattunk arról, hogyagy fogadta az egész közvélemény ezt a nyilatkozatot. A sajtó legnagyobb része vagy teljes egészében, vagy fő kivonatokban ismertette a nyilatkozatot és így széleskörű publicitást biztosított számára, egyúttal pedig lehetővé tette a rokonszenves kommentálást.

Másrészt ez idő alatt a szerb közvéleményt is hallhatuk, amelynek elsősorban szólt ez a nyilatkozat. Megeléje-

déssel állapíthatjuk meg, hogy dr. Balla Pál osztályfőnök szavait teljes megnyugvással fogadták és azok gyógyírként meg vigasztaló hatottak.

Kétségtelen, hogy a nyilatkozat annál inkább hatott közvéleményünkre, mert kétségtelenül illetékes személyiségtől ered, akinek szavait, gondolatait és óhajait, illetékes tényezőkének lehet venni, ami különleges jelentőséget ad a nyilatkozatnak.

Az egész nyilatkozatot rokonszenves szellem hatja át. Körvonalazza azt, ami egykor volt, a régi háború előtti szép és kellemes légkört, a polgári türelmességet, a kölcsönös tiszteletet és szeretetet. Amikor dr. Balla osztályfőnök ezt mondja, tényleg az igaz valóságot mondja. Csak az útát akarja megmutatni, amely mindkét fél érdekében áll, és egyúttal megakarja találni annak lehetőségét, hogy ennek érdekében minél előbb, minél többen tegyenek. Ez pedig kétségtelenül, általános érdek.

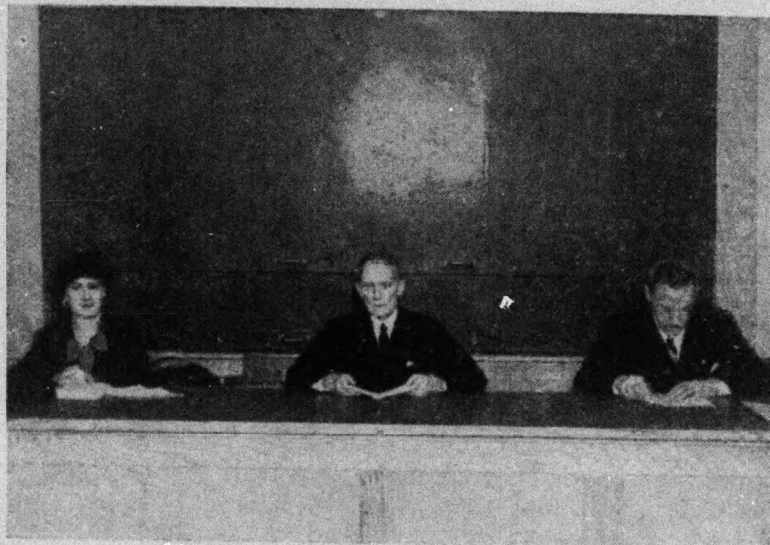
Azok, akik ismerik népünket, akik vele együtt éltek, tudják, hogy nemes lelkület és érzés az alapeleme. A történelem folyamán, amikor zavaros pillanatok voltak viszo-

nyainkban, nyilvánvaló volt, hogy az idegen elemek műve. Azoké, akik a viszályból reméltek hasznot húzni. Amikor azonban egyedül a két nép maradt egymás között, mindig megtalálta és megtudta találni a barátság és szívélyesség kötelékeit. Erre egész sor példa van. *Kölcsönös érdek, hogy soha se jussanak kifejezésre azok az elemek, akik a gyűlölet és türelmetlenség apostolai.* Bárhol is legyenek azok, bármely néphez is tartozzanak, elsősorban saját népük ellenségei.

Minden nép nemzeti intelligenciájának alapvető feladata az, hogy tömegeire békítőleg hasson. Ez a munka nem nehéz és sok fáradságot sem követel. Csak jóakarattal kell hozzá, megértéssel — és minden más magától jön utána.

Népünk, amely súlyos megpróbáltatást élt át, ártatlanul, meg tudja érteni és jutalmazni a nemeslelkűséget és szeretetet. Eppen ezért érthető, hogy egy magasrangú állami személyiségnek ezt a nyilatkozatát helyesléssel fogadták — és ez a sikere a másik oldalon is. Az, aki palmaággal a kezében jön, mindig számíthat arra, hogy fáradozása és törekvése nem múlik el sikertelenül és, hogy a jó földbe vetett mag nem marad termés nélkül.

Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga kisebbségi pályázatának eredménye

Dr. Makay Dezső, a főudvarnagyi bíróság elnöke, a Keresztény Nemzeti Liga ügyvezető elnöke megnyitó beszédet mond a főiskolai hallgatók kisebbségi pályázatának díjkiosztásán. Mellette balról dr. Gramantik Margit, a kisebbségi szakosztály ügyvezetője, jobbra dr. Kolosváry Bálint egyetemi ny. r. tanár

A sorsproblémák között mind nagyobb teret foglalnak el a nemzetiségi és kisebbségi problémák. A világ újjárendeződése során mindinkább rájönnek, hogy nem lehet nem-törődőmséggel átsiklani e kérdés fölött, a nagynepek tengerárjában élő nemzetiségek sorsa fontosságban egyenrangú a többségi nép sorsával. A tudományos világ erre mindinkább rájön és most igyekszik pótolni a múltban mulasztottakat. Ezt a célt szolgálta az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga Kisebbségi Szakosztályának pályázata is, amelyen a főiskolai ifjúság öröndetes számmal vett részt; a beérkezett 47 tanulmány közül huszonháromat talált a bíráló bizottság jutalomra érdemesnek. A 23 tanulmány közül nem egy, már kiadásra kész, azaz „nyomdaérett”. Különösen kiemelkedő Zelenka Árpád egyetemi hallgató tanulmánya, amelyet a Dunavölgyében élő nemzetek ipari együttműködéséről írt. Ez a pályamunka annyira világos és olyan előny-

léssel merül a ma problémáiba, hogy a háromszáz pengős pályadíjat négyszázra emelte fel a bizottság. A Pázmány Péter Tudományegyetem Kupolatermében meghívott és szépszámban megjelent érdeklődők előtt tartották meg a díjkiosztást. Megjelent ezen az estén és érdeklődéssel kísérte dr. Bárdossy László ny. miniszterelnök. Dr. Antal István nemzetvédelmi miniszter képviselőben dr. Fery Tibor min. tanácsos és Alföldi Alajos igazgató. Szi. gei-Merse Jenő kultuszminiszter képviselőben dr. Mártonffy Károly min. tanácsos, a Külügyminisztérium kulturális osztályáról dr. Szentkirályi József, Tiefenthaler József, a budai Szent Imre Kollégium igazgatója, dr. Ibrányi Ferenc hittudományi dékán, Sipeki Baláss Károly orsz. gyűlési képviselő és még igen sokan mások. Az ünnepi megnyitó beszédet dr. Makay Dezső, a főudvarnagyi bíróság elnöke, a Liga ügyvezető elnöke mondotta. Beszélt az ifjúsághoz és biztatta, hogy merüljön

bele ebbe a sorskérdésbe, amelynek megoldásához mulhatatlanul szükség van az ifjúság bekapcsolására. Azután a Pázmány Egyetem Rector Magnificusának képviseletében dr. Baranyay Jusztin egyetemi nyilvános rendes tanár üdvözölte a pályázaton résztvevő ifjúságot és emlékeztetett, hogy a mai nap Wolff Károly és gróf Teleki Pál munkásságának megemlékezése és örömmel üdvözli ezt az első megnyilvánulást, amelyet még sok kell, hogy kövessen, mert a kisebbségi és nemzetiségi kérdés elsősorú nemzeti kérdés is. Végül Gramantik Margit dr. a Kisebbségi Szakosztály ügyvezetője mondott mélyhatású beszédet s a beszéd végén emelkedett hangon fordult az ifjúsághoz és küzdelemre szólította fel: »

A VILÁG MINDEN RÉSZÉBEN KIGYULTAK A MAGYAR KARÁCSONYFÁK

A Magyarok Világszövetsége a Ferenciek-terén állította fel a külföldi magyarok karácsonyfáját.

A világ rohanó zajában egy percre csend támadt. A küszködés, a gyűlölködés egy pillanatra elhalt, hogy helyetadjon egy jobb, egy szebb érzésnek: a szeretetnek. Karácsony este volt, a ködös félhomályt rég elvesztett és keresett sejtek ülték meg, emlékeztünk. Emlékeztünk a múltra, a boldogságra, a békességre és emlékeztünk a távol élő testvérekre. Talán nincs még egy nemzet, melynek annyi vére él szétszóródva, mint a magyarnak. Nekünk sok van, nagyon sok elszórt vérünk él tőlünk elszakadva. Órájuk emlékeztünk karácsony este, gondolatban együtt voltunk újra s kéz a kézben lelkivilágunkban, a Belvárosban állt a világ minden magyarjának karácsonyfája. Messze csillogott a hatalmas fa és a villannyal megvilágított tábla mindenki szemébe világította, hogy „Gondoljatok a külföldön élő magyar testvérekre...” És a zakatoló, idegesen lármás utca elhalt s mind többen és többen sereglettek a fa köré. A Magyarok Világszövetsége immár másodszor gyujtotta az emlékező fényét a karácsonyfán a messzire szakadt magyaroknak. Mióta dúl az irtóháború, megszakadt az érintkezés a tengerentúli magyarsággal és csak így gondolatban, lélekben lehetünk együtt velük, de így is együtt vagyunk. Az idén a Szent László Társulattal és a Szociális Testvérek Társaságával karöltve állította a Magyarok Világszövetsége a külföldi magyarok karácsonyfáját. Már jóval négy óra előtt kezdett gyülekezni a nagyközönség a szép ünnepséghez, díszruhás cserkészek tartották fenn a rendet. Elsőnek báró Perényi Zsigmond, a Magyarok Világszövetségének elnöke érkezett a Szövetség egész tisztikarával. Ott volt dr. Nagy Károly a Világszövetség igazgatója, Medgyessy László, dr. Boglár Lajos v. főkonzulok, Martély főkapitányhelyettes, Krywald Ottó pápai prelátnak, Schlachta Margit, Javornitzky Jenő miniszteri tanácsos, Czobor Imre. A Magyar Nemzeti Szövetség küldöttségét Ajtay József és Majoros István vezette. A hazatérti külföldi magyarok is résztvettek a szép ünnepségen. Ott volt Velebit Ferenc, a bécsi volt elnöke, a franciaországi kis magyarkák küldöttsége és még igen sokan mások. Pont négy óra-

AZ ÖTVENÉVES KRÉMÉRY ISTVÁN

A szlovák irodalom a múlt évben ünnepelte Kréméry Istvánt abból az alkalomból, hogy betöltötte ötvenedik életévét. Az ünneplés a szlovák irodalom, de általában a szlovák szellemiség egyik legjellegzetesebb jelenkori egyéniségét rószesfette megemlékezésben nemzeti részről. Kréméry István

kisebbségi kérdés a szellemi küzdelem II. frontja és ezért minél több csatlakozóra van szükség. Már eddig is több mint 200 egyetemi hallgató jelentkezett önként erre a munkára, de Szent István Birodalmának a szolgálata nagyon nagyon sok ifjút kell, hogy foglalkoztasson. Gramantik Margit beszédét percekig ünnepezték, majd utána dr. Kolosváry Bálint egyetemi nyilvános rendes tanár a bíráló bizottság jelentését olvastatja fel és kiosztotta a 23 pályanyertes díjat s ezzel véget ért az ünnepi est, amelyen a kisebbségi kérdéssel foglalkozók tábora huszonhárom lelkes ifjúval gyarapodott.

Bihari Sándor

kor kigyúltak a fények, felcsendültek a karácsonyi énekek, azután a karácsonyfa elé lépett Horváth Anzelm, volt saó pápai pap és elmondta gyönyörű ünnepi beszédét. Hangja messze szárnyalt és a külföldi magyarok igaz érzelmét visszhangozta. Beszéd az emberiségnek az Istentől, a betlehemi barlangtól való eltávolodásáról. Ez hazta magával azt, hogy eltávolodtak az egyének, a családok, a népek és nemzetek egymástól. Az egyének és közösségek, népek és nemzetek nem az evangélium vitorláival, hanem zivatarszárnyakon futják a maguk útját. A zivatar pedig rombol, pusztít, tönkretesz, továbbvisz. Az Istentől elszakító zivataros futás vitt el tőlünk ezeket és százezreket. Vitt el szülőket és gyermekeket, testvért és jóbarátot, rokonj és ismerőst. Vitt el messze, messze más országokba, más világrészekre. Ezután a szép beszéd után a cserkészek és a Szociális Testvérek átadták a szűkölködőknek a Magyarok Világszövetsége és a Szent László Társulat ajándékait, majd a Szózat zárta be a szép ünnepséget.

Bihari Sándor

A VISSZATÉRT ORSZÁGRÉSZEK FIATAL KÉPZŐMŰVESZEINEK ELSŐ EGYÜTTES BEMUTATKOZÁSA BUDAPESTEN

December közepén, a Gömbös Gyula Diákotthon tanulótermeiben érdekes kiállítás nyílt meg. A visszatért országrészek fiatal képzőművészei állították ki műveiket. Az első budapesti bemutatózó tárlaton harmincnégy fiatal képzőművész vett részt, körülbelül százöt alkotással.

Először történt meg, hogy a visszatért területek képzőművészei együttes kiállítás keretében mutassák be műveikben szűkebb hazájuk tájait, művészi hagyományait, levegőjét a főváros közönsége és a magyar közvélemény előtt. Bizonyítéka volt ez a kiállítás a visszatért területekről származó képzőművész-ifjúság komoly törekvéseinek is: szűkebb hazájuk képzőművészetét szolgálják, művészeti élet megerősítésén fáradoznak és a vidék tájait sajátos formanyelven jelöltatják meg.

A reprezentatív jellegű kiállításnak nem támadt nagyobb viszhangja a magyar közvéleményben. A közönség sem látogatta eléggé a kiállítást, bár az anyag értéke és a fiatalok nemes összefogása több figyelmet érdemel.

Azonban a rendezőseget is hibáztatjuk. Nem lett volna szabad a tárlatot a közönség előtt ismeretlen és tárlatrendezésre alkalmatlan helyiségben rendezni, mert így a tárlatról még az a réteg is hiányzott, amely a főváros minden művészj eseményén részt szokott venni. A hivatalos kiállító helyiségben rendezett tárlat nemcsak a látogatótságot biztosította volna, hanem a sajtóban szükséges visszhangot is.

A kiállításon komoly anyagot láttunk. Több kiállító már az egyéni formanyelv kialakítása felé halad, de láttunk közepes és gyöngye anyagot is, amelyen az önállótlan és idegen hatások mellett, érezni az iskolák beidézett, lélek nélküli stílusát.

A kiállító művészek között különösen a felvidéki fiatalok tűntek ki. Művészeti szemléletük előrehaladott, alkotásaik komoly, művészi igénytel készültek. Egyénileg emlést érdemelnek Zmeták Ernő portréi, Pleidell János olaj- és akvarellképei, Farkas András kompozíciói, Sárpaty László ruszin falu életéből vett, egyéni modorban készült olajfestményei és Csicsátka O. Ferenc nagyméretű, impresszionisztikus szobrai.

Az erdélyiek közül a nagybányai hagyományokat folytató Moldován István négy tájképe és Szóts István egyéni látású olajképe és akvarelljei emelkednek ki. Az erdélyi fiatalok adták a kiállítás közepes és gyöngye anyagának nagyrészét — számszerint is legtöbben, tizenkilencen állítottak ki.

A délvideki fiatalok közül Zentai Tóth István művei, a befejezett szobrász érett alkotásai voltak. A festők közül különösen Erdély Sándor portréja és tájképe tűnt ki, modern francia festészet szellemében készült látással és technikával megoldva. Figyelemreméltó alkotásokat állított ki Lendvai Gábor Zoltán.

A visszatért országrészek fiatal művészeinek első budapesti kiállítása tanulságos és nívós kiállítás volt. Hisszük, hogy a művészek az első tárlat tanulságait levonva, jövőre minden tekintetben sikerültebb kiállítást rendeznek. Ilyen komoly anyaggal és ennyi bátor meglátással és fiatalos lendülettel festett képpel és szoborral bármikor a közvélemény elé léphetnek és megérdemlik a magyar közönség figyelmét, támogatását és ösztönzését.

Szabó György

ünnepe azonban nemcsak a szlovákoké; résztveszünk benne mi is, akik a szlovák-magyar szellemi megismerés elsőrendű gyakorlati munkását tiszteljük benne.

Kréméry sorsa érdekes szlovák írói sors, jellemző a szlovák irodalom csaknem valamennyi munkására, ezért röviden ezt is megemlítjük. 1892-ben született Mosócon evan-

gélikus papi családból. Az irodalom szeretetét és művelését születési ajándékkul kaptá. A családban papi ősei kivétel nélkül dolgoztak a szlovák szellemiség megmunkálásán, verseket írtak, vagy pedig a magyarországi evangélikusság történeléhez gyűjtöttek adatokat.

Ezzel a szellemi örökséggel, elrendeltetéssel indult el szellemi útján Kréméry is. A pozsonyi magyar gimnáziumban a magyar-szlovák kapcsolatok fejlesztését művelte. Itt érte a magyar ifjúság Ady-forradalma, mely őt is megérintette és elragadta. Ady volt ifjúkori éveinek poétája, érte lelkesedett. Későbbi megemlékezéseiben megírta, hogy nem tudott szabadulni igézet, lenyűgöző hatása alól. Ady később is elkísérte, amit fordításai igazolnak. Irodalmi munkálataiban, a két nép irodalmi cseréjének felfrissítésében még jobban elmélyült a pozsonyi evangélikus teológián. Előadásokat tartott a magyar teológusoknak a szlovák irodalomról és népköltészetéről és szlovák balladákat fordított magyarra. Egy háború utáni folyóirat megjegyzése szerint „előadásának és fordításának váratlan, jó hatása volt a magyar hallgatóságra”. (Prüdy, V. 32).

A háború után folytatta irodalmi és kulturális szervező munkásságát. Az újjáalakított Matica Slovenská főtitkára lett és ebben a munkájában nevéhez fűződik a szlovák irodalmi termelés és közművelődési munka jelentékeny része. A Matica hivatalos irodalmi lapját, a Slovenské Pohl'adyt szerkeszti, amely ebben az időben éveken át egyetlen színvonalas lapja a szlovák irodalomnak. De egyúttal rangos és öntudatos képviselője a szlovák nemzetiségi önállóság-tudatnak; írőkat nevel, színvonalas irodalmat ad, hogy gyakorlatilag bizonyítsa be a csehesítő politikának: van önálló szlovák szellemiség és ennek a szellemiségnek európai szemmel figyelhető munkásai. A Maticában 13 évig végzi a titkári munkát. Erre az időre esik ennek a nagy szlovák kulturális szervezetnek a kiépítése és fellendülése. Pedig nagy támadásoknak volt kitéve cseh részről. A szlovák nemzeti érdeket azonban mindég megvédték működése alatt és lassan a szlovák szellemiség legfontosabb mentsvárává építették ki a Maticát.

Kréméry jelentős irodalmi és tudományos munkásságot fejtett ki. Verseiben népi költő, a szlovák népköltészet üdeségét és éles levegőjét vitte be az irodalomba. Irodalomtudományi téren úttörő a munkássága. Feldolgozta a szlovák szellemiség fejlődési történetét. Sokat időzött a szlovák fejlődés egyes történeti állomásainál (a Nagymorva birodalom költészete, a Stúr-iskola prozódiaja, a XVI. sz. költészete stb.), a modern szempontok feldolgozásával is sokat foglal-

EGY „KULTURPOLITIKAI” NYILATKOZAT MARGÓJÁRA

A dicstelenül kimúlt csehszlovák” korszakban a mai Szlovákia területén nagyszámú „működtek” kiváló elmeiell szerkesztői aktívista szlovák sajtóorgánumok, melyek magyarfogyasztó buzgalmukban olykor még a cseh A-Zet szlovenszkói kiadásán és a hirhedi, Kassán megjelenő Slovensky Vychod-on is túltettek. Ezek a Benes kegyén élőködő, ártalmatlan kis politikai filoxerák zúgírodalmi izgatószerrek voltak s egyetlen küldetésüket abban látták, hogy a népek közötti gyűlöletet, a politikai, szellemi és gazdasági ellentétet szítsák a volt köztársaság kisebbségei között. A benesi sajtópolitika magasabbrendű célkitűzéseinek szellemében egyes lapok állandóan a szudétánemetség elleni támadásokra rendezkedtek be, másokat az autonómista szlovák gondolat tábora ellen állítottak sorompóba s a legvérmesebbeket a szüntelen magyargyűlölet tervszerű hirdetésére hangszertelték. Ezekben az európai értelemben újságnak aligha mondható nyomtatványokban állandó szedésként tettek félre a „magyar feudalizmus”, „ezer éves elnyomás”, „magyar barbárság”, „bu-

dapesti urak” stb. díszítő jelzőket s kisebb könyvtárt lehetne összeállítani azokból a cikéselő közleményekből, melyek a magyarságnak Ázsiába való sürgős visszatérését ajánlották.

Aki folytonosan a gyűlöletről hall s a kis gyűlölködők silány szellemi mákonyát élvezi, — ha nem rendelkezik átfogó műveltséggel, tisztult emberi tudással és erkölcsi felelősségérzettel — bizonyos idő múlva érzelmiileg hozzáidomul a gyűlölet jól fizetett propagandistáihoz és szemé elől elvez a szélesebb távlat, a népek és nemzetek közötti megértést és előjövendő együttműködést ígérő látóhatár. Az ilyen ember idővel csak az oktalan és megmagyarázhatatlan indulatok befogadására válik alkalmassá és fülében még akkor is visszhangoznak a történelmi igazság szavára elnémult gyűlöletmegafonok, amikor körülötte új és más világ épült fel, mely a magasabb európai eszmény hűvel minden időre korszerűtlenné tette az egykori korcs áskálódók frazeológiáját.

Bizonyos, hogy a szlovák akadémikusok Pozsonyban megjelenő Napred (Előre.) c. kétheti politikai szemléjének névtelen munkatársa nem mindenben osztja fenti

kozott (az anya a költészetben, szociális szempontok a szlovák irodalomban stb.)

Külön foglalkozunk Kréméry magyar-szlovák irodalmi munkásságával. A magyar irodalom iránt még a pozsonyi gimnáziumban keltették fel érdeklődését. Ez mai napig sem szűnt meg. Adytól kezdve a magyar irodalom régebbi fróig sokat fordított és több tanulmányt írt. Különösen említésre méltó Petőfiről és Madáchról írt tanulmánya, amely tiszta szempontjaival és kultúráltságával előkelő helyet foglal el a magyar-szlovák kölcsönösségi tanulmányokban. Kréméry szerette és ismerte Petőfit, sokáig elidőzött költeményeinél, költői élményeinél. Madáchban a roppant emberi mélységet esodálta és összehasonlította a szlovák irodalom költőivel. Ady iránti szeretetét lelkes tanulmányban közölte.

Kréméry több alkalommal szót emelt a magyar-szlovák kapcsolatok kibővítése mellett. Maga kiváló példával járt elő ebben a munkában. Fordításai közül főleg Ady Endre, Gyóni Géza és Vörösmarty Mihály költeményei emelkednek ki. Gyóni Géza „Csak egy éjszakára” c. költeményének és Vörösmarty Mihály „Vén cigányának” fordítása a szlovák irodalom legjobb fordításai közé tartozik. A szlovák folyóiratok hasábjain az utóbbi években gyakran találkoztunk Kréméry fordításaival. Érdeklődése csaknem az egész modern magyar irodalmat átölelte.

Értékes munkát fejtett ki Kréméry a szlovák irodalom magyar nyelvű népszerűsítésével is. 1925-ben antológiát jelentetett meg a szlovák irodalomból, amelyben áttekintést ad a szlovák líra és népköltészet fejlődéséről. A fordítások nyelv-helyességi és költői szempontból annyira tökéletesek, hogy nem ismerhető meg: szlovák költő fordította-e, vagy pedig magyar.

Kréméry egyik legjelentősebb képviselője a háború utáni szlovák szellemiségnek. Lélekben, gondolkodásban teljesen szlovák, öntudatosan vallja nemzete önállósági jogát és szellemi szerepét. A régi irodalmi tradíciójú evangélikus papi család örökségét szerencsésen alkalmazta a mai időkre, amikor nagy szükség volt szellemi és szervezői képességeire. Műveltségben, áttekintésben alig van a szlovákoknál olyan, aki hozzá hasonlítható. Ezért természetes, hogy mostani ünneplése alkalmával felé fordult nemzete figyelmé: a nagy szlovákokot, az áldozatos irodalmi szervezőt, a költőt és a tudományos munkást ünnepelték benne. A magyarság magyar-szlovák irodalmi munkássága miatt kapcsolódott e jubileumhoz.

Vájlak Sándor

megállapításunkat. Legutóbbis a folyóiratunkkal foglalkozó „A történelmet nem lehet meghamisítani” című közlemény hangja és felfogásmódja arra enged következtetni, hogy az egykori gyűlölet-burnótól jókorát színpantathott még a „rég jó idők”-ben, amikor az ilyen hangnemű uszító mellébeszélések napirenden és fellette divatosak voltak.

Előjáróban hangsúlyozzuk, nem vagyunk politikai szemle s így a kérdéses közleménynek kizárólag kulturális vonatkozásai érdekelnek bennünket. Ezek is csak annyiban, amennyiben a konkrét igazság leszögezését és a szellemi zavarok tisztázását föltétlenül szükségesnek és kívánatosnak tartjuk.

Említett folyóirat szerkesztőségébe, — a Láthatár két év előtti folyóiratismertetésekének naiv kommentálását alapulvéve — ugyancsak rikkán járhat a posta, s így az illusztris cikkírő nyilván még nem is értesülhetett a magyar-szlovák kulturpolitikai kérdéssel foglalkozó újabb tanulmányainkról. Ezt természetesen nem rójuk fel az egy néhány hete létező folyóiratnak, mely korát tekintve még tapogatózik, keresgél és tapasztalatlanul egyszűlyoz,

hogy a maga lábán tudjon állni. A kis cikkben elhelyezett petárdákat és a „régli” sajtótechnikánál esetleg közhelyeket viszont kissé nehezményezzük, hiszen a szlovák néppárt hatalja egy nagyszerű és hősi autonómista mozgalom szellemét hivatottak képviselni s így semmi szükségük sincsen az elavult kélekek használatára. A „budapesti urak” nevében — amint bennünket a névtelen titán megfizetni szives volt, tenet szükségesnek tartjuk a következők minden meleggondolat nekitűl megjegyzéssel.

A cikkíró a Láthatár 1941. évi júliusi számának egyik folyóirat-ismertetését bírálja — valóban keresetlen szavakkal — elmélyült írása elején. Ez az ismertetés Jósik Lajosnak a Kelet népe című folyóiratban megjelent tanulmányáról ad hírt s amint az lapunkban szokásos, minden kommentár nélkül néhány sorban összefoglalja a kérdéses tanulmányt. Tehát kizárólag tájékoztat és sem pro, sem kontra nem nyilvánít véleményt Jósik tanulmányával szemben. De ha már itt tartunk, engedjessék meg az évtolyamban idősebb jogán, hogy a sokoldalúan képzett kiváló cikkíró egy lenyegyetlen meletogására mi is rámutassunk. N. úr ugyanis miután csak az ismertetést olvasta s nyelvi nehezégek miatt bizonyára ezt sem értette meg egészen, Jósik *Kelet népe* című könyvéről beszél, mely szerinte állítólag 1941-ben jelent meg Budapesten. Nem tudjuk megnyugtatóra szolgálna-e annak közlése, hogy Jósik Lajosnak ilyen című könyve sincsen, ellenben volt egy jónéhány évig megjelent magyar folyóirat, mely a Kelet népe címet viselte s ennek főszerkesztője maga Móricz Zsigmond, a kéziműltben elhunyt legnagyobb magyar népi író volt. Nem kívánunk összehasonlítást tenni, de úgy véljük, bizonyára sajnálkozó mosolyt aratna, ha egy magyar cikkíró ironikusnak számít nagyhangú, dorongoló cikke kezdetén például *Ján Smrek Elán* című könyvéről beszélné, holott a kitanú és állatunk őszintén nagyrabecsült költő az Elán című művész kiadott és irodalmi tartalmú folyóirat szerkesztője. Miután cikkíró félreérthetetlenül igazolta tudományos képzettségét e kérdésben, elvi szekerével a Láthatár 1941. évi decemberi számát teszi — „kritikai” taglalás tárgyává. Ebben a számban az ismert szlovákiai magyar esztéta Jarkó Elen és Ladislav Holubek (nemrég még Holoubek) „nemzeti” szlovák operáját ismertető íyan szellemi mód-szekekkel, melyek figyelemreméltóak a szlovák fiatalok részére is. Szólatnai ugyanis arra mutat rá, hogy a *Hajnalhasadás* c. opera Svetožar Hurbán *Vajansky* egyik verses elbeszélése alapján készült s miután a magyar-barátsággal valóban nem vádolható Vajansky egyik elfoglalt látomásában a magyarok janicsárképző módszereit „énekelte” meg, az opera-remek még ezt is túllépettélva szól a magyar lélekkrálás Sue-i módozatairól. Bizony nehéz az ilyen kihívásra apostoli szelidséggel válaszolni, de akik a gyűlölet helyett a megértés szellemét hirdetik az örök evaagéliumi magatartás alapján s a közepentópai népek egyszer elkövetkező szellemi együttműködésében bizakodnak, azok kényszerű fények megállapítások nem lesznek felesleges elvi viták provokáló megjegyzéseket. Bizonyos, hogy Vajansky Heródesét nem történelmi szükségből írta, hanem egészen más okok alapján, amelyek sem nemzetiek, sem elviek nem voltak. De mit is mond Szólatnai ebben a cikkben, melyet annyira zokon vesz a kitanú kritikus?

„Annakidején felvetettük a kérdést, miért szürküljük hiábavalóan a lüskéket, mikor arra semmi szükség és semmi igazolvány nem található sem a történelemből, sem a jelenbeli felfogásból, még kevésbé a jövő látomásaiból. Nagyon mesterkélit, nagyon felelőtlen és nagyon mellékes művelet az ilyen. S nemcsak a magyar emberség tiltakozó megbánóitásával mondjuk ezt, hanem az igazi szlovák műveltség és életforma szives elismerésével, hogy az ilyen irodalmi vagy zenei alkotás senkié sem tesz jó szolgálatot. Ideig-óraig zsbong itt körülöttünk, míg a felidézett szenvedélyek zsillipeit el nem torlaszolja a becsületes munka és az őszinte emberség kiegyenlítő ereje. De mi ma is, e föld hagyományával a szívünkben, e hegyek és rónák beléknplántált nyugodt és rendületlen emberségével a miandó helyen a múlhatatlanabb szlovák szellemet tiszteljük s reá kívánjuk felhívni olvasóink figyelmünk tekintetét. A szlovák önállósulás sok párhuzamos jelensége közi a magyar koriársat elsősorban az érdekli, mennyire jutott a századok kohójában és vérszerződésében is annyira velünk összefonódott szlovák-ság a lelki függetlenség és az önmagához való hűség dolgában. Ha szlovák versei nézünk, ily távlatból nézzük. Ha szlovák muzsikát hallgatunk, ily figyelemmel hallgatjuk.” Így ír Szólatnai a problémáról s megjegyzi, amit mi küldetéses hittel hiszünk „el tudunk képzelni egy szlovák nemzedéket magyar ellentétek nélkül, mindama érzelmi és értelmi teher nélkül, mely a felénk való tájékozódást annyira hiányérzettel és hévvel köti meg”. Ugy érezzük, fenti idézetekhez semmi hozzátennivalónk sincsen. Elettél teljes őszinte szavak ezek, becsületesek és megzivilendezők mindkét nép fiataljai számára. Ellenben annak elbírálását, hogy „a magyaroknak még a hajuk szála sem görbült meg” a cseh szlovák rezsim alatt, magukra a pozsonyi fiatal politikai vezetőire bízunk, akik a szlovák nép önvédelmi harcában időnként őszinte együttműködésre jutottak a kisebbségi magyar vezetőkkel s akik bizonyára emlékeznek még arra, hogy a cseh uralmi sovinizmusnak sokezer szlovák és magyar politikai fogoly áldozata volt. Lehet, hogy a szlovákiai magyarság számbeli mérlegelésében bizonyos elbérések vannak a két oldalon. De ez politikum s így nem a mi dolgunk. Kötelességünk viszont figyelmeztetni a szlovák fiatalok egy túlbuzgó tagját arra, hogy egy nép szellemi arculét jelentős mértékben befolyásolja ifjúságának kulturális és emberi magatartása. Mi, akik a magyar-szlovák szellemi jóviszony igazi hívei vagyunk, sajnálatosnak tartanók, ha egy értékes nép képzett ifjúsága nem minden tekintetben mutatkoznék méltónak a nemzete által elért kulturális eredményekhez. *Kemény Gábor*

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal megkezdte a *Tiszti Cím- és Névtár 1943. évi* kötetének szerkesztését. Magyarország Tiszti Cím- és Névtárának 1943. évi kötetét közölni fogja a Kormányzó Ur Ó Pórnálóságára, a kormány, az országgyűlés stb. tagjaira vonatkozó címadatok, a kormányzósági hivatalok, az országgyűlés, a minisztériumok és az ezek alá tartozó hatóságok, hivatalok és intézetek tisztviselői személyzetének névsorát, szolgálati beosztását s fel fogja tüntetni egyenként az adományozott magyar és külföldi kitüntéseket és rendjeleket is.

Közi a Cím- és Névtár a minisztériumok és nagyobb központi hivatalok ügybeosztását, a jelentősebb atóságok hatáskörét és működési területét, az ország közigazgatási és anyakönyvi beosztását községi és körjegyzőségek szerinti, a jegyzők nevével együtt;

a bíróságoknál a sajtó- és pénzügyi bíróságok, a körjegyzői és ügyvédi kamarák, a telekkönyvi hatóság, az adó- és letélhivatal székhelyének megjelölését;

az orvosi kamarák, a Színművészeti Kamara és Filmművészeti Kamara tisztikarát, a körjegyzői és ügyvédi kamaráknak pedig teljes tagnévsorát.

Az egyes hatóságoknak és hivataloknak eltérő elhelyezés esetén azok belsőbb tagozatainak, mint osztály, csoport stb.) nemcsak pontos helymegjelölése (utca, házszám), hanem telefonszámai is megtalálhatók lesznek a Tiszti Cím- és Névtár új kiadásában is.

Közölni fogja továbbá a „Függetek”-részben a tudományos és más. országos érdekű társulatok és egyesületek, nagyobb pénzintézetek és biztosító intézetek vezetőinek és tisztviselőinek nevét.

Fel lesznek tüntetve a belső tükos tanácsosok, a m. kir. tükos tanácsosok, az 1920 óta adományozott nem hivatalnok címek (kormányfőtanácsos, kormánytanácsos, gazdasági tanácsos stb.), a Magyar Érdemrend, a kormányzó „Teljes elismerés” és „Különös dicséret elismerés” érdemérmének, a Corvin-lánc és koszorú valamint a Batorsági nem tulajdonosi l.

Végül tartalmazni fogja a Cím- és Névtár a tisztviselők rangbeosztását fizetési osztályonként és betűrendben.

Magyarország Tiszti Cím- és Névtárának új kiadása egész vászonkötésben 1943. évi május hó folyamán fog megjelenni. Az új kötet előfizetési ára 15 pengő, bolti ára 20 pengő lesz.

Az előfizetési határidő 1943. évi április hó 1. A Cím- és Névtár új kiadása az előfizetési határidő lejártá után csak bolti áron lesz beszerezhető.

Megrendelések kizárólag a M. kir. Miniszterelnökség 100.523. sz. bevételi csekk-lapja útján eszközölhetők. Levélbeli megrendelések, az előfizetési díjnak a könyv megjelenése után való beküldési kötelezettségével, csak állami hivataloktól fogadhatók el.

Budapest, 1943. évi január hó.

M. KIR. KÖZPONTI
STATISZTIKAI HIVATAL.

A LÁTHATÁR

a tudományosság
higgadságával, a
tisztá magyarság
ezeréves nyugal-
mával tárgyalja
a nemzetiségi
kérdést!

Olvasd!

Terjeszd!

Ajánlható könyvek a nemzetkisebbségi szakirodalom köréből:

BALKÁN KÖNYVTAR. Szerk. Gál István. 1. sz. Magyarország és Balkán. A magyar tudomány ekladatai Délkelet Európában. 112 old.	3.—	VIRÁNYI ELEMER: A finn-ugor népek élettéré	5.—
ÁCS TIVADAR: Magyar úttörők az Újvilágban. László Károly 1850—67. évi naplófeljegyzései a Kossuth-emigráció amerikai életéből. 199 old.	6.—	BERANEK: Die deutsche Besiedlung des Pressburger Grossgaues. 91 old.	11.36
DOMOKOS PÁL PÉTER: A moldvai magyarság. 599 old. Füzve	14.—	BUCKREIS: Politik des 20. Jahrhunderts. Weltgeschichte 1901—1936. 792 old.	25.26
HALÁSZ ANTAL: A hazatértek. A bukovinai magyarság kétszáz éve. 119 old. Számos képpel. Füzve	5.—	CSALLNER: Denkwürdigkeiten aus dem Nösnergau. Ein zeitkundlicher Beitrag zur Geschichte d. Stadt, d. Kapitels u. d. Distriktes Bistritz. 143 old.	4.—
IMRE SANDOR: Háborús élet, megújulás, nemzetnevelés. 348 old. Füzve	16.—	GOETZ: Ungarn. Eine Reise durch seine Städte u. Gemeinden	6.39
MÁLYUSZ ELEMER: A magyar történettudomány. 156 old. Füzve 5 P. költe	6.50	HOHN: Reich, Grossraum, Grossmacht. 143 old.	9.23
MÁTHÉ ELEK: Amerikai magyarok nyomában. 249 old. Füzve 7.— P. költe	9.—	JANOSSY: Die ungarische Emigration in dem Krieg ins Orient. 171 old. Füzve 14.20, költe	17.04
MIKÓ IMRE: Huszonkét év. 1918—1940. 326 old. Füzve DR. OROSZHEGYI JÓSA: (gy. orvos Romániában 1860—62.) Román élet. 158 old. (Erdélyi Ritkaságok, 5. sz.) Füzve	8.—	JANOSSY: Jahrbücher f. Politik u. Auslandskunde. 433 old. Füzve 14.20, költe	17.01
POLZOVICS IVÁN: Széchenyi nemzetiségi politikája. 46 old. Füzve	2.—	LANGE: Kleine und grosse Völker. 152 old.	1.70
PUKÁNSZKY BELA: Erdélyi szászok és magyarok. 196 old. Költe	6.80	MEYNEN: Amtliche und private Ortsnamenverzeichnisse des Grossdeutschen Reiches und der mittel- und ost-europäischen Nachbargebiete 1910—1941. 162 old. ...	8.52
PUSZTAI-POPOVITS: Román kultúrélet a magyar Erdély-76 old.	3.—	MORAVEC: Das Ende der Beneschrepublik. 403 old. Füzve 9.94, költe	12.07
SICULUS: A moldvai magyarok őstelepülése, története és mai helyzete. 184 old. Térképmelléklettel	6.—	MORAVEC: Tatsachen und Irrtümer. Der Weg ins neue Europa. Die Tschechen und der gegenwärtige Krieg	2.13
		PFEIFFER: Zur Geschichte der Madjarisierung des Sathmarer Deutschtums. 101 old.	9.94
		PFLUG: Donau und Donaunraum- Lebensader u. Kraftfeld Südosteuropas. 47 old.	1.42
		SCHNEEFUSS: Donauräume und Donaureiche	5.68
		ULLMANN: Die Völker im Südosten. 297 old.	6.80

STUDIUM könyvkereskedés

Budapest, IV. Kecskeméti-utca 8. — Tel. 185-616

FIDELIO KONZERVEK
Kiválóak!

Olcsók!

Évtizedek óta
Imperiál fügekávét

ADLER IRÓGÉPEK
VASS JÁNOS

Portable és egyéb irodalmi gépek
vezérképviselete.

IV., Irányi utca 4 szám.
Telefon: 183-628.